

Program
nauczania–uczenia się dla
I etapu kształcenia
– edukacji wczesnoszkolnej

Spis treści

1. Uwagi o realizacji <i>Programu</i>	3
2. Podstawy naukowe <i>Programu</i> w kontekście pracy z młodszym uczniem.....	5
2.1. Inicjatywność, przedsiębiorczość i kreatywność młodszych uczniów	
2.2. Metoda projektu edukacyjnego jako źródło uczniowskiego sukcesu	
3. Szczegółowe cele kształcenia i wychowania	15
4. Planowanie zajęć w klasach 1–3.....	19
5. Treści nauczania–uczenia się i przewidywane efekty edukacyjne.....	20
6. Opis założonych osiągnięć ucznia.....	68
7. Opis sposobów osiągania celów kształcenia i wychowania.....	79
Zasady pracy pedagogicznej z uczniem ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi	81
Praca z uczniem zdolnym i uzdolnionym	83
Metody, formy i środki dydaktyczne w pracy z uczniem uzdolnionym.....	84
8. Kryteria oceny i metody sprawdzania osiągnięć ucznia	87

1

Uwagi o realizacji Programu

Proponowany przez nas *Program nauczania–uczenia się dla I etapu kształcenia – edukacji wczesnoszkolnej* jest całkowicie zgodny z nową podstawą programową. Oparty został na nowoczesnych, uznanych i obowiązujących podstawach naukowych. Został rzetelnie dostosowany pod względem treści i przewidywanych efektów edukacyjnych do nowej podstawy programowej. Dostosowanie to w szczególności polega na:

- psychologiczno-pedagogicznej analizie możliwości poznawczych współczesnego siedmiolatka,
- uwzględnieniu potrzeb nowego adresata, jakim jest uczeń klas 1–3, rozpoczynający edukację w wieku 7 lat,

- zwróceniu szczególnej uwagi na **kształtowanie kompetencji społecznych** dzieci w klasie szkolnej i rozwijanie umiejętności pracy w grupach,

- **rozwijaniu inicjatywności i przedsiębiorczości** wśród młodszych uczniów,

- ukazaniu możliwości pracy pedagogicznej **metodą projektu edukacyjnego**.

W naszym *Programie* uwzględniliśmy treści i przewidywane efekty edukacyjne dla poszczególnych klas 1, 2 i 3. Dokonaliśmy tym samym rozłożenia procesu kształtowania umiejętności edukacyjnych na poszczególne lata nauczania. Wychodzimy z założenia, że ukierunkuje to pracę nauczyciela, który przecież dostosowuje program nauczania do indywidualnych możliwości dzieci. Bez weryfikacji umiejętności uczniów po klasie 1, trudno by było zaplanować pracę w następnych klasach.

Program nauczania dla I etapu edukacji wczesnoszkolnej został przygotowany z myślą o potrzebach obecnych i przyszłych uczniów. Zgodnie z nową podstawą programową z dnia 14 lutego 2017 roku treści zawarte w *Programie* gwarantują skuteczne wspieranie rozwoju każdego dziecka.

Program stanowi opis sposobu realizacji celów kształcenia i zadań edukacyjnych ustalonych w podstawie programowej kształcenia ogólnego, która zawiera precyzyjnie opisane wymagania, czyli obowiązkowy zakres treści programowych i umiejętności oczekiwanych od uczniów po zakończeniu danego etapu kształcenia, a w edukacji wczesnoszkolnej po klasie 3. Jest odpowiedzią na pytanie, jak w interesujący i atrakcyjny dla ucznia sposób osiągnąć założone w podstawie cele, jak zorganizować proces nauczania z uwzględnieniem indywidualizacji pracy w zależności od potrzeb i możliwości uczniów oraz warunków, w jakich będzie realizowany. Proponujemy wykorzystanie **strategii projektu edukacyjnego, a w niej konstruktywistyczne podejście do wspomagania rozwoju dziecka**. Oczekiwane efekty uczniowie osiągają wtedy, gdy mają możliwość indywidualnego doświadczania. W metodyce nauczania początkowego przyjęcie takiego podejścia wyraża się w stosowaniu różnorodnych metod kształcenia, szczególnie zaś takich, które wyzwalają aktywność dzieci. Ważne jest więc stwarzanie sytuacji edukacyjnych umożliwiających rozwiązywanie problemów znanych z życia codziennego i na tej podstawie konstruowanie własnej wiedzy. Za wyborem takiego podejścia przemawia to, że dla rozwoju dziecka, jego wiedzy i doświadczeń równie ważny, jak treści kształcenia, jest sposób ich wykorzystania w procesie wychowania.

Nauka jest bardziej skuteczna wtedy, gdy dziecko samodzielnie zdobywa wiedzę. Sprzyja temu stawianie go w sytuacjach zadaniowych na miarę jego możliwości, potrzeb i zainteresowań, a także formułowanie hipotez i ich weryfikowanie. Bardzo ważne jest rozwiązywanie problemów we współpracy z rówieśnikami, bowiem w społeczeństwie XXI wieku nie jest możliwe osiągnięcie sukcesu bez współdziałania z innymi. W tak organizowanym procesie uczenia się niezwykle istot-

ną rolę odgrywa profesjonalnie wspierający nauczyciel, który jest przewodnikiem dziecka po świecie wiedzy.

Zgodnie z założeniami konstrukttywizmu nauczanie przez rozwiązywanie problemów pozwala najlepiej przygotować dzieci do aktywnego i odpowiedzialnego uczestnictwa we współczesnym życiu społecznym. Nauczyciel jest w istocie reżyserem. To on, uwzględniając zapisane w podstawie standardy osiągnięć po trzeciej klasie oraz wyniki rozpoznania środowiska życia dziecka, optymalnie planuje proces nauczania i wychowania oraz czuwa nad jego przebiegiem. Dzięki *Programowi* nauczyciel ma szansę nauczać i organizować uczenie się, respektując możliwości uczniów, wdrażając ich do samodzielnego poszukiwania wiedzy zgodnie z kluczowymi kompetencjami UE. Zgodnie z nimi *Program* dostosowany do potrzeb współczesnych dzieci: wspiera kreatywne myślenie, zawiera rozwiązania dające pewność dobrego przygotowania do nauki w klasie czwartej, zachwyca kreatywnością. Nauczyciele z pewnością docenią proponowane w nim rozwiązania pedagogiczne, dające możliwość elastycznego planowania pracy. Warto szczególnie zaakcentować kwestię orientacji na wartości. *Edukację „ku wartościom” należy rozumieć jako ofertę aksjologiczną, konkurencyjną wobec jednostronnego wychowania, częściej pojmowanego wyłącznie dydaktycznie i, niestety, zbyt technologicznie (behawioralnie).¹ Edukację „ku wartościom” należy rozumieć (...) jako najważniejszy cel wychowania dzieci i młodzieży, będący równocześnie wychowaniem do podstawowych wartości moralnych, wspólnotowych, obyczajowych, a więc normatywnych, zapewniających ład społeczny i stanowiących fundament formowania odpowiednich przekonań i postaw.²*

¹ T. Janicka-Panek, *Stanowienie celów dydaktyczno-wychowawczych w zintegrowanej edukacji uczniów*, ITeE – WODN, Radom--Skierniewice 2007. Por. także: T. Janicka-Panek, *Transformacja celów wychowania w (z/dez)integrowanej edukacji wczesnoszkolnej*, ITeE – PIB, Radom 2015.

² K. Stanek, *Wychowanie do wartości*, [w:] *Czas na wychowanie, Główne konteksty i uwarunkowania*, B. Piątkowska (red.), Wydawnictwo PWSZ im. Angelusa Silesiusa, Wałbrzych 2009, s. 102.

2 Podstawy naukowe Programu w kontekście pracy z młodszym uczniem

Czas między 3. a 10. rokiem życia dziecka cechuje ogromna dynamika i zmienność. Z tego wynika konieczność przygotowania odpowiedniej, trafnej odpowiedzi edukacyjnej, uwzględniającej indywidualny profil rozwojowy dziecka. Ta pedagogiczna odpowiedź to między innymi właściwy program nauczania i wychowania, spełniający warunki ciągłości i adekwatności wobec specyfiki rozwojowej dzieci w młodszym wieku szkolnym. Jest to koncepcja pracy z dzieckiem określana jako edukacja promująca rozwój.

Wobec powszechnej krytyki realizowanego w praktyce modelu edukacji, konieczny jest nowy sposób myślenia o szeroko pojętym wychowaniu, obejmujący również nauczanie i kształcenie. Model taki uwzględnia logikę rozwoju dziecka, dostrzega jego mocne strony, będące składową indywidualnego profilu rozwoju.

W nowoczesnym ujęciu na aktywność dziecka w procesie wczesnej edukacji należy patrzeć nie tylko jako na podstawowy wyznacznik rozwoju, ale także jako na jedną z najważniejszych jego potrzeb i naturalną właściwość powiązaną z innymi potrzebami, takimi jak np. potrzeba ruchu i działania, potrzeby społeczne, potrzeby poznawcze czy wreszcie potrzeby biologiczne. Dlatego w edukacji promującej rozwój ważne jest traktowanie aktywności dziecka jako naturalnej drogi poznawania i przekształcania świata, inaczej mówiąc – jako naturalnej drogi uczenia się.

Koncepcja edukacji promującej rozwój dziecka ujmuje ten rozwój szeroko – jako rozwój osobowości oraz zdobywanie wiedzy i umiejętności. Sprzyjać rozwojowi mogą tylko takie sytuacje i działania, które mają określony cel. Komunikacja nauczyciela z uczniem ma charakter dialogowy, mediacyjny. Bardzo ważne jest też środowisko wychowawcze, w którym odbywa się proces gromadzenia doświadczeń.

W projektowaniu nowej koncepcji edukacji istotne jest przyjęcie określonej teorii rozwoju dziecka i wynikającej z niej wizji dziecka, wyznaczenie roli nauczyciela w jego rozwoju, opracowanie właściwego programu i sposobów badania efektów pracy.

2.1. Inicjatywność, przedsiębiorczość i kreatywność młodszych uczniów

Kompetencje **inicjatywność i przedsiębiorczość** w ujęciu ogólnym oznaczają zdolność do wcielania pomysłów w czyn. Obejmują one kreatywność, innowacyjność i podejmowanie ryzyka, a także zdolność do planowania przedsięwzięć i realizowania ich dla osiągnięcia zamierzonych celów. Stanowią wsparcie dla indywidualnych osób nie tylko w codziennym życiu prywatnym i społecznym, ale także w miejscu pracy, pomagając im uzyskać świadomość kontekstu ich pracy i zdolność wykorzystywania szans; są podstawą zdobywania wiedzy i bardziej konkretnych umiejętności potrzebnych tym, którzy podejmują przedsięwzięcia o charakterze społecznym lub handlowym (bądź w nich uczestniczą). Powinny one obejmować świadomość wartości etycznych i promować dobre zarządzanie.

Niezbędna wiedza, umiejętności i postawy powiązane z tymi kompetencjami:

Konieczna **wiedza** obejmuje zdolność identyfikowania dostępnych możliwości działalności osobistej, zawodowej lub gospodarczej, w tym szerszych zagadnień stanowiących kontekst pracy i życia ludzi, takich jak ogólne rozumienie zasad działania gospodarki, a także szanse i wyzwania

stojące przed pracodawcami i organizacjami. Ludzie powinni również być świadomi zagadnień etycznych związanych z przedsiębiorstwami oraz tego, w jaki sposób można wywoływać pozytywne zmiany, np. poprzez sprawiedliwy podział zadań, handel lub przedsięwzięcia społeczne.

Umiejętności odnoszą się do proaktywnego zarządzania projektami, co obejmuje między innymi planowanie, organizowanie zadań, zarządzanie, kierowanie zadaniami oraz ich delegowanie, analizowanie, komunikowanie, sporządzanie notatek i raportów, ocenę i prezentację efektów. Niezbędne okaże się także rozwijanie umiejętności skutecznej reprezentacji i negocjacji w pracy w zespołach. Warta podkreślenia jest umiejętność oceny i identyfikacji własnych mocnych i słabych stron, a także oceny ryzyka i podejmowania go w uzasadnionych przypadkach (gotowość do podejmowania ryzyka).

Postawa przedsiębiorcza charakteryzuje się aktywnością, niezależnością i innowacyjnością zarówno w życiu osobistym i społecznym, jak i w edukacji na sposób szkolny. Obejmuje również motywację i determinację nakierowaną na realizowanie celów, czy to osobistych, czy wspólnych (grupowych, klasowych), zarówno w domu ucznia, jak i w szkole.

Wiek szkolny to doskonały czas na kształtowanie postaw inicjatywnych, przedsiębiorczych i kreatywnych. Przedsiębiorczy uczniowie łatwiej radzą sobie w życiu, nastawieni są na samodzielne poznawanie świata, gromadzenie bezpośrednich doświadczeń; ich zachowania cechuje odwaga, nie zniechęcają się z powodu napotkanych trudności. Ponadto tacy uczniowie łatwiej przystosowują się do zmieniającego się środowiska, analizują zachodzące zjawiska, wysuwają trafne wnioski. Argumentów potwierdzających zasadność poszukiwania nowych strategii podkreśla między innymi Howard Gardner: *Jako świadek toczących się na całym świecie dyskusji mogę zaświadczyć, że wiara w potęgę edukacji – na dobre czy na złe – jest wszechobecna. Łatwo przychodzi nam postrzeganie edukacji jako przedsiębiorstwa – tak, przedsiębiorstwa – kształtującego umysł przyszłości* (Gardner 2011, s. 4; por. Gardner 2009).

Inicjatywność może być rozumiana jako odwaga zgłaszania pomysłów. Często się zdarza, że zauważamy uczniów, którzy zgłaszają różnorodne pomysły rozwiązania określonych problemów (np. podczas zainicjowanej przez nauczyciela „burzy mózgów”). Uczniowie ci okazują się gotowi do działania i bardzo skuteczni, posiadają cechy przywódcze; warto im powierzyć rolę lidera grupy.

Przedsiębiorczość warto kojarzyć ze zdolnością do działania i nawiązywania kontaktów, z umiejętnością i odwagą wygłaszania własnych poglądów, wysiłkiem podejmowanym w związku z przyjętym celem działania, motywacją do realizacji zadań, chęcią wchodzenia w różnorodne interakcje, umiejętnością poszukiwania rozwiązań alternatywnych.

Kreatywność należy kojarzyć z myśleniem dywergencyjnym, twórczym rozwiązywaniem problemów, stosowaniem strategii niestandardowych, myśleniem wykraczającym poza schematy, bariery, rytuały, wysoką produktywnością (wydajnością). W procesie twórczym chodzi o konstruowanie ładu nowego typu, który ujawnia nowe możliwości, oraz o realizowanie wewnętrznych pomysłów.

Stosunkowo mało miejsca w polskiej pedagogice wczesnoszkolnej poświęcono inicjatywności i przedsiębiorczości. Również podstawa programowa edukacji wczesnoszkolnej nie zawiera bezpośrednich odniesień do efektów przynależnych tym kompetencjom. W związku z tym postulowanym rozwiązaniem stosowanym w innowacyjnych programach jest ujęcie celów i treści w taki sposób, by już na starcie szkolnym, w 1 klasie siedmioletków, rozwijać inicjatywność, przedsiębiorczość i kreatywność. Poprzez realizację innowacyjnych programów nauczania uczniowie będą mieli szansę rozwijać takie cechy, jak:

- umiejętność podejmowania decyzji (decyzyjność),
- odwaga w zgłaszaniu własnych pomysłów (otwartość),

- odwaga w obronie własnego stanowiska w sprawie (asertywność),
- podejmowanie konstruktywnego dialogu,
- dynamizm działania (aktywność),
- skłonność do podejmowania ryzyka (nieugiętość, wola walki, wola doskonalenia i poszukiwania),
- dostrzeganie szans i ich wykorzystanie,
- korzystanie z wyobraźni i jej rozwijanie,
- poszerzanie horyzontów myślowych,
- znajdowanie nietypowych zastosowań dla typowych obiektów i sytuacji,
- poczucie sprawstwa,
- gotowość do podejmowania nowych wyzwań i wysiłku,
- cierpliwość w oczekiwaniu na pożądany efekt,
- obdarzanie szacunkiem ludzi pracy,
- lepsze rozumienie procesów życia społecznego,
- lepsze rozumienie ludzi dorosłych,
- kształtowanie umiejętności konstruktywnej komunikacji,
- umiejętność pracy w grupie (w zespole),
- interdyscyplinarne podejście (np. w pracy metodą projektu),
- uczenie się w działaniu,
- nieuleganie stereotypom,
- umiejętność analizy sytuacji,
- wykorzystanie wiedzy osobistej.

Uczeń stymulowany przez nauczycieli nabiera nawyków twórczej aktywności w różnych dziedzinach (można wykorzystać mocne strony ucznia zgodnie z teorią inteligencji wielorakich H. Gardnera). Biopsychiczny potencjał ucznia jest aktywowany w danym środowisku kulturowym; może stanowić szansę zauważenia możliwości zmiany lub wyjścia z danego środowiska.

Inicjatywność, przedsiębiorczość i kreatywność stanowią uzupełnienie treści nauczania z różnych obszarów edukacji ujętych w podstawie programowej i mogą być realizowane w systemie zajęć lekcyjnych i pozalekcyjnych.

Wielu uczniów cechuje SNOS (Syndrom Nieadekwatnych Osiągnięć Szkolnych), czyli taka sytuacja szkolna, w której nie wykorzystują oni swoich możliwości związanych z potencjałem intelektualnym i twórczym. Ich osiągnięcia szkolne (...) są znacznie mniejsze niż możliwości (Dyrda 2000).

Cele edukacyjne w kształtowaniu inicjatywności, przedsiębiorczości i kreatywności

- zachęcanie uczniów do samodzielnego podejmowania decyzji i zaradności,
- kształtowanie umiejętności realnej oceny swoich możliwości,
- rozwijanie postawy odpowiedzialności za swoje decyzje i czyny,
- rozwijanie umiejętności planowania,
- uświadamianie uczniom wartości pracy,
- kształtowanie postawy respektowania poglądów innych,
- rozwijanie umiejętności interpersonalnych,
- wdrażanie do podejmowania konstruktywnego dialogu,
- rozwijanie świadomości własnej indywidualności i oryginalności,
- wdrażanie do właściwego gospodarowania czasem,
- kształtowanie odpowiedzialności za swoje działania,
- wdrażanie do zachowań asertywnych,

- kształtowanie postawy obdarzania szacunkiem ludzi pracy,
- rozwijanie kreatywności,
- wdrażanie do poszukiwania rozwiązań standardowych i niestandardowych,
- rozwijanie inteligencji interpersonalnej i intrapersonalnej,
- uwrażliwienie na los innych,
- wzbudzanie chęci pomocy,
- stanowienie celów i określanie sposobów ich osiągnięcia,
- dostrzeganie związku między efektami a wkładanym wysiłkiem,
- wspieranie współpracy w grupie,
- doświadczanie różnych ról w grupie (lidera, pisarza, strażnika czasu, pomocnika, asystenta, organizatora, twórcy),
- integrowanie treści kształcenia z różnych dziedzin edukacji,
- wzrost zrozumienia (tolerancji) dla poglądów i postaw innych osób,
- przygotowanie do rozwijania zainteresowań zawodowych i wyboru zawodu (w przyszłości).

Osiągnięcie wyżej wymienionych celów będzie możliwe poprzez twórcze projektowanie okazji edukacyjnych, realizację projektów, stosowanie metod twórczego rozwiązywania problemów (burza mózgów, klasyczna metoda problemowa, tworzenie map mentalnych, sześć myślących kapeluszy (De Bono 1995)). Stanowienie rozwojowych i trafnych celów kształcenia, opartych na nowoczesnych doniesieniach psychologii rozwojowej i spełniających wymogi cywilizacyjne, to niezwykle ważne zadanie współczesnych nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej.

Przykłady inicjatyw wyzwalających przedsiębiorczość i kreatywność

Warto przywołać następujące propozycje zadań edukacyjnych i polecić je do wykorzystania nauczycielom:

- powołanie małego samorządu (klasy 1–3),
- analiza i wizualizacja stanu czytelnictwa w klasie,
- organizacja kiermaszu,
- przygotowanie uroczystości klasowej,
- organizacja akcji charytatywnej,
- prowadzenie „firmy”,
- przygotowanie wizyt ekspertów w klasie (w szkole),
- opracowanie wywiadu (z przedstawicielami różnych zawodów, krajów),
- tworzenie banku zadań na konkursy,
- przygotowanie i/lub prowadzenie notatki do kroniki klasowej (do prasy),
- projektowanie wystaw, galerii, zawartości gablot informacyjnych,
- przeprowadzanie obserwacji i eksperymentów,
- powołanie klubów (klubików), akademii uczniowskich, ośrodków zainteresowań, centrów kariery, wczesnoszkolnych ośrodków kariery (WOK),
- działania promujące szkołę, klasę, ucznia,
- projektowanie hasła i logo promujących miejscowość i jej walory.

Realizacja przytoczonych i innych zaprojektowanych przez nauczycieli działań sprawi, że edukacja będzie przybliżać uczniów do życia, kształtować umiejętności niezbędne na różnych etapach kształcenia i funkcjonowania w grupie/społeczeństwie. Stanie się także szansą na przeciwdziałanie marginalizacji i wykluczeniu społecznemu.

Cytowany na początku Gardner (2011, s. 4) podkreśla: *Początek trzeciego tysiąclecia nastraja pozytywnie do rozważań dotyczących przyszłości. Moje postrzeganie przyszłości odnoszę*

do dobrze znanych trendów: wzrastającej potęgi nauki i technologii, zacieśniających się powiązań całego świata – ekonomicznych, kulturalnych i społecznych – a także niepowstrzymanego przemieszczania się i wzajemnego mieszania się ludzi o różnych aspiracjach i pochodzących z różnych środowisk.

Gardner wyodrębnił pięć umysłów przyszłości, które warto odkrywać i pielęgnować w pracy pedagogicznej. Wyróżnia następujące umysły: dyscyplinarny, syntetyzujący, kreatywny, respektujący i etyczny, a ponadto podkreśla:

Twórca musi nie tylko chcieć, musi pragnąć wykorzystać każdą nadarzającą się okazję, musi podejmować ryzyko spotkania z nieznanym, upadać na kolana, by później, uśmiechając się, podnosić się z nich i raz jeszcze rzucać się w wir poszukiwań (Tamże).

Kompetencje kluczowe

W związku z postępującą globalizacją Unia Europejska staje przed coraz to nowymi wyzwaniami, a obywatele potrzebują szerokiego wachlarza kompetencji kluczowych, by przystosować się do szybko zmieniającego się świata, w którym zachodzą rozliczne wzajemne powiązania.

Kompetencje są z reguły określane jako połączenie wiedzy, umiejętności i postaw odpowiednich do sytuacji. **Kompetencje kluczowe to te, których wszyscy potrzebujemy do samorealizacji i rozwoju osobistego, bycia aktywnym obywatelem, integracji społecznej i zatrudnienia. Z pewnością istotny dla nabycia tych kompetencji jest wiek ucznia oraz czas, wymiar i jakość oddziaływań pedagogicznych.**

W ustanowionych ośmiu kompetencjach kluczowych znajduje się inicjatywność i przedsiębiorczość:

- 1) porozumiewanie się w języku ojczystym;
- 2) porozumiewanie się w językach obcych;
- 3) kompetencje matematyczne i podstawowe kompetencje naukowo-techniczne;
- 4) kompetencje informatyczne;
- 5) umiejętność uczenia się;
- 6) kompetencje społeczne i obywatelskie;
- 7) **inicjatywność i przedsiębiorczość;**
- 8) świadomość i ekspresja kulturalna.

Wszystkie kompetencje kluczowe uważane są za jednakowo ważne, ponieważ każda z nich może przyczynić się do udanego życia w społeczeństwie wiedzy. Zakresy wielu spośród tych kompetencji częściowo się pokrywają i są powiązane, aspekty niezbędne w jednej dziedzinie wspierają kompetencje w innej. Dobre opanowanie podstawowych umiejętności językowych, czytania, pisanie, liczenia i umiejętności w zakresie technologii informacyjnych i komunikacyjnych (TIK) jest niezbędną podstawą uczenia się; umiejętność uczenia się sprzyja samokształceniu. **Z obserwacji praktyki pedagogicznej i działalności badawczej w obszarze edukacji wczesnoszkolnej wynika, że w dokumentach programowych (poza nielicznymi) i w działaniach pedagogicznych nauczycieli brakuje sytuacji edukacyjnych sprzyjających kształtowaniu inicjatywności i przedsiębiorczości oraz kreatywności.** Krytyczna analiza literatury zagadnienia dowodzi także, że w doniesieniach naukowych z tego zakresu w Polsce występuje przysłowiowa pustka. A tymczasem przejawy inicjatywności i przedsiębiorczości: krytyczne myślenie i niestandardowe rozwiązywanie problemów, trafna ocena ryzyka, odwaga podejmowania decyzji i konstruktywne kierowanie emocjami są istotne we wszystkich ośmiu kompetencjach kluczowych.

2.2. Metoda projektu edukacyjnego jako źródło uczniowskiego sukcesu

W celu rozwijania przedsiębiorczości, inicjatywności i kreatywności dzieci można wykorzystać między innymi następującą metodę/strategię edukacyjną: metodę projektu, której istotą jest konstruowanie wiedzy w sprzyjających warunkach oraz optymalnym środowisku społecznym. Tadeusz Waclaw Nowacki proponuje używać terminu *strategia*, aby odróżnić ten sposób organizowania aktywności uczniów od innych zamierzeń pedagogicznych; ponadto zwraca uwagę na fakt, że strategia projektów zakłada łączenie przez nauczyciela wielu podejść, stylów pracy, metod i technik pracy adresatów oraz opiera pracę pedagogiczną na wykorzystaniu wiedzy z psychologii rozwojowej i społecznej (Nowacki 2008).

Nauczyciele pracujący metodą projektów są przekonani, że uczenie się dziecka poprzez działanie i odwoływanie się do wcześniej zdobytych doświadczeń jest jedną z najbardziej skutecznych metod zdobywania wiedzy o świecie. Na podstawie analizy literatury i raportów z badań można wymienić wiele walorów tej metody (Uszyńska-Jarmoc 2004, s. 163–174).

Najczęściej podkreśla się, że metoda projektu:

- angażuje jednocześnie emocje i umysł dziecka w nieporównywalnie większym stopniu niż inne stosowane metody pracy z dziećmi,
- zapewnia dziecku możliwość dokonywania wyborów i uczy podejmowania różnorodnych decyzji,
- umożliwia pełne zaangażowanie w przebieg zajęć, dając dziecku wyraźną przewagę nad aktywnością nauczyciela,
- pozwala koncentrować się na temacie, którym dziecko jest zainteresowane i odnośnie którego ma już podstawową wiedzę; ułatwia rozumienie przeżywanych doświadczeń,
- umożliwia łączenie wielu obszarów wiedzy, zapewnia więc realizację podstawowych założeń kształcenia zintegrowanego,
- daje możliwość i uczy współpracy, korzystania z pomocy kolegów i udzielania im pomocy,
- umożliwia dostosowanie tempa pracy i stopnia trudności podejmowanych zadań do indywidualnych możliwości,
- rozwija myślenie teoretyczne, umiejętność przewidywania i weryfikowania hipotez,
- przyzwyczajają do empirycznego podchodzenia do poznawanej rzeczywistości; uczy planowania i podejmowania kolejnych działań, wzmacnia dociekliwość,
- ułatwia przewidywanie i rozumienie konsekwencji własnych działań,
- upodabnia proces uczenia się do zabawy,
- umożliwia podmiotowość dziecka w procesie uczenia się (uwzględnia indywidualne zainteresowania i preferencje, zdolności i potrzeby, oczekiwania),
- odwołuje się do prawdziwych zasobów dziecka; umożliwia znalezienie przez nauczyciela miejsca, w którym jest mu najbliższe do wymagań programowych,
- prowadzi do budowania wiedzy, która ma charakter całościowy, interdyscyplinarny, ponadprzedmiotowy, która tworzy całościowy obraz świata i siebie,
- umożliwia wykorzystanie w procesie konstruowania wiedzy wszystkich zmysłów, wszystkich funkcji poznawczych,
- daje możliwość zaspokajania ważnych potrzeb życiowych dziecka,
- powoduje rozwój samodzielności praktycznej; umożliwia uczenie się przez doświadczenie, uczenie się ważnych życiowo umiejętności,
- zmniejsza poczucie wykonywania poleceń innych czy nakazów zewnętrznych, natomiast wzmacnia poczucie sprawstwa,

- rozwija umiejętność myślowego wybiegania w przyszłość oraz przewidywania skutków własnych działań,
- wzmacnia osobisty, pozytywny stosunek do własnych działań,
- umożliwia działania w strefie najbliższego rozwoju; rozwijania umiejętności radzenia sobie w trudnych czy nowych sytuacjach,
- pielęgnuje wytrwałość w dążeniu do uzyskania odpowiedzi na nurtujące pytania,
- rozwija umiejętność wnioskowania.

Wymienione wartości stosowania metody projektów i metody projektowania okazji edukacyjnych jako metod aktywnego uczenia się w praktycznym działaniu, które ma dla dziecka sens i znaczenie, można przyjąć za podstawowe zasady organizacji procesu uczenia się dzieci pomiędzy 3. a 9. rokiem życia – twierdzi J. Uszyńska-Jarmoc (Tamże).

Nauczyciele wychowania przedszkolnego coraz częściej organizują pracę, wykorzystując metodę projektu, czemu sprzyja miesięczne planowanie pracy. W edukacji wczesnoszkolnej ten postulowany sposób pracy jest najczęściej stosowany na zajęciach pozalekcyjnych lub jako innowacja pedagogiczna.¹

Uzasadnienie wartości pracy pedagogicznej metodą projektu

Projekt to pogłębione badanie zagadnienia (problemu) o dużej wartości poznawczej. Jego zasadniczą cechą jest aktywność badawcza osób biorących w nim udział. Według Judy H. Helm i Lilian G. Katz, metoda projektu charakteryzuje się tym, że **grupa osób uczących się samodzielnie inicjuje, planuje i wykonuje pewne przedsięwzięcia**, a następnie je ocenia. Nauczyciel odgrywa tu rolę wspierającą, wyzwała inicjatywę, podsyła pomysły i rozwiązania, dyskretnie prowadzi. **W metodzie projektów proces uczenia odbywa się poprzez działanie, działalność praktyczną wiąże się z aktywnością poznawczą, w której dominuje odkrywanie.** Zdaniem Jeana Piageta, gdy w dziecku budzi się zainteresowanie nowością, podejmuje ono wysiłek badawczy, poszukuje nowych dróg rozwiązania problemu. Myśli, poszukuje, eksperymentuje – jest małym badaczem (Helm i Katz 2003).

W metodzie projektu akcentuje się podmiotowość dziecka, która zwiększa się wtedy, gdy zapewnia się mu prawo do stawiania pytań, działania, dokonywania wyborów, oceny wykonanych zadań. W projekcie występuje ogólny zamysł, zakładający modyfikację działań w zależności od potrzeb dzieci i nauczyciela oraz warunków organizacyjnych i materialnych. Występują w nim także zamierzenia, które mogą ulec zmianie w zależności od pomysłowości osób w nim uczestniczących (Bilewicz-Kuźnia i Parczewska 2010, s. 7–8).

W pierwszym etapie projektu następuje wybór tematu – pojawia się on w wyniku zainteresowań dzieci lub wynika z inicjatywy nauczyciela (czy opracowanego wcześniej programu pracy). Po wyborze tematu nauczyciel przygotowuje własny plan działania w formie siatki wstępnej, dokonując jednocześnie oceny, czy temat jest zgodny z programem i możliwy do realizacji. Następnie prowadzone są zajęcia wprowadzające, których celem jest budowanie wspólnych doświadczeń. Nauczyciel wraz z uczniami przygotowuje siatkę tematyczną dotyczącą aktualnego zasobu ich wiedzy oraz listę pytań do projektu. Zgłaszane przez uczniów pytania nauczyciel zapisuje (co dodatkowo wspomaga zainteresowanie dzieci czytaniem i pisanie). **Uczniowie wysuwają propozycje**, nauczyciel zapi-

¹ W latach 2009–2011 realizowano w klasach pierwszych i drugich projekt *Pierwsze uczniowskie doświadczenia drogą do wiedzy*, polegający na wykonaniu diagnozy profilu inteligencji ucznia (według teorii Howarda Gardniera), a następnie przygotowaniu na zajęcia pozalekcyjne, liczące 50 godzin dydaktycznych, projektu/projektów edukacyjnych. Tematyka projektów była tak dobrana przez nauczyciela, by rozwijać słabe strony osobowości dziecka, bazując na mocnych. Nauczyciele, uczniowie i ich rodzice biorący udział w projekcie pozytywnie ocenili sam pomysł oraz uzyskane efekty. Pełniłam rolę koordynatora pracy jednego z zespołów w województwie łódzkim, współpracując z 270 nauczycielami klas I–II w ciągu trzech lat.

suje ich pomysły, pytania, kieruje aktywnością dzieci w celu ustalenia strategii umożliwiającej znalezienie odpowiedzi na postawione pytania. Następnym krokiem jest planowanie: jakie środki są potrzebne do znalezienia odpowiedzi na problemy badawcze, jakich ekspertów można zaprosić do współpracy, czy i jak włączyć rodziców do współpracy z grupą, w jaki sposób dzieci zaprezentują to, czego się nauczyły. Rozrysowanie siatki wstępnej pomaga nauczycielowi przewidzieć możliwe kierunki rozwoju tematu i przygotować się do listy pytań dzieci. Na tym etapie nauczyciel stawia zainspirowanym do działania dzieciom pytania rozwijające ich postawę badawczą i umiejętności dostrzegania problemów: *Czego chcielibyście się dowiedzieć w związku z...?* (temat projektu), *O co chcielibyście zapytać?*, *Co was ciekawi w związku z tym tematem?* Przed przystąpieniem do właściwych działań nauczyciel powinien zastanowić się również nad sposobami zintegrowania i zastosowania wiedzy oraz umiejętności dzieci w przyszłych działaniach badawczych, przygotować potrzebne materiały, które wzbogacą zajęcia.

W drugim etapie następuje **próba znalezienia odpowiedzi na postawione pytania oraz formułowanie nowych pytań**, bardziej złożonych. Aktywność badawcza dzieci wzrasta, zdobywają one nową wiedzę, włączają ją do istniejącego systemu, porządkują informacje. Jest tu pomocne wzbogacenie listy pytań, które ma na celu zachęcenie dzieci do głębszego przemyślenia tematu. W tej fazie projektu warto włączyć do współpracy rodziców, którzy mogą pomóc np. w gromadzeniu materiałów potrzebnych do realizacji tematu. W fazie urzeczywistniania projektu niezwykle istotne jest przygotowanie planu aktywności badawczej. Nauczyciel dokonuje starannej analizy miejsc, gdzie mogłyby się odbywać zajęcia w terenie. Ważnym elementem jest skrupulatna analiza miejsc zajęć terenowych pod kątem bezpieczeństwa, aktywności badawczej dzieci, udziału ekspertów (pracowników), pomocy dydaktycznych. Dzieci na tym etapie projektu mają możliwość wykorzystania oraz dalszego doskonalenia różnorodnych umiejętności. Do najistotniejszych należą: umiejętność zadawania pytań osobom dorosłym, umiejętność obserwowania, umiejętności związane ze sporządzaniem szkiców i rysunków z obserwacji, fotografowanie, umiejętność obserwowania innych osób przy pracy, np. garncarza lub rzeźbiarza. Najważniejszą częścią drugiego etapu jest **aktywność badawcza dzieci**, na którą składają się: wyprawy w teren, rozmowy z ekspertami, bezpośrednio poznawanie obiektów i zjawisk społeczno-przyrodniczych oraz korzystanie z różnych materiałów źródłowych. Każde z dzieci dostaje określone zadania (stawianie pytań, wykonywanie rysunków, fotografii, nagrywanie rozmów, charakterystycznych dźwięków, gromadzenie materiałów).

W etapie trzecim istotną rolę odgrywa **rozmowa podsumowująca**, a następnie **przygotowanie wydarzenia kulminacyjnego**, umożliwiające dzieciom dzielenie się z innymi swoją wiedzą. Dzieci muszą ustalić, jakimi nowo nabytymi informacjami chcą się podzielić z innymi, w jaki sposób to zrobić, oraz wykonać to, co postanowiły. Nauczyciel pomaga dzieciom dokonać analizy wykonanego projektu i ocenić stopień realizacji zakładanych celów.

Projektując sytuacje edukacyjne, warto brać pod uwagę następujące pytania:

- co zaproponować dziecku jako przedmiot do odkrycia,
- co będzie stanowić punkt wyjścia w zajęciach,
- jakie zadania będą mogły być podejmowane po wykonaniu siatki tematycznej w formie mapy mentalnej oraz wysłuchaniu pytań, wypowiedzi i propozycji dzieci,
- jakie warunki materialne są niezbędne dla zaplanowanych działań,
- co wymaga wyeksponowania,
- co chce dzieciom uświadomić?

Planowanie i dokumentowanie realizowanych w ramach projektu zadań może mieć formę tabelaryczną (por. tabela 1).

W trakcie realizacji projektu, który może trwać nawet kilka tygodni, nauczyciel dokonuje obserwacji i oceny rozwoju każdego ucznia, gromadzi wytwory jego aktywności (notatki, swobodne teksty, rysunki, schematy, prace plastyczne, zdjęcia, książeczki, gazetki, zgromadzone eksponaty itd.) i przechowuje je.

Tabela 1. Planowanie pracy metodą projektu (przykład)

Nazwa projektu	Edukacje – treści	Szczegółowe cele	Czynności uczniów	Formy organizacyjne	Środki dydaktyczne	Efekty	Ewaluacja projektu

Aktywność ucznia w klasach 1–3 przybiera różne formy, które są charakterystyczne dla poszczególnych etapów życiowych. Należą do nich **zabawa, nauka i praca**. W ich obrębie wyróżnia się aktywności:

- **motoryczną** (manipulowanie przedmiotami i wytworami przyrody),
- **sensoryczną** (percepcja, odbieranie różnorodnych informacji z otaczającego świata oraz sygnałów pochodzących z własnego organizmu za pomocą zmysłów),
- **intelektualną** (analiza, synteza, abstrahowanie i generalizacja, pozwalające na pośrednie poznawanie rzeczywistości),
- **emocjonalną** (wytwarzanie stosunków nastawienia do świata odbieranych jako przykrość czy przyjemność) (Popek 1988).

Każda z wymienionych aktywności może być twórcza lub odtwórcza. Możliwości dziecka przybierają przy tym różną postać. W niższych formach rozwoju aktywności są to jedynie zachowania naśladowcze, w wyższych – innowacyjne.

Na inne formy aktywności zwraca uwagę Waldemar Furmanek, hierarchizując je stosownie do przebiegu rozwoju dziecka. Są to: aktywność mimowolna, spontaniczna, naśladowcza niezamierzona, naśladowcza zamierzona, kierowana bieżącym instruktorem, kierowana zadaniami, samodzielność, twórczość (Furmanek 1987). Dodać należy, że wymienione wyżej formy aktywności dają mozaikę rozwoju typów aktywności wielostronnej, o której mówimy w prawie do uczenia się (prawo wielostronnej aktywności).

Ze względu na formę wyrazu, w odniesieniu do uczniów w wieku wczesnoszkolnym najczęściej wyróżnia się aktywności: **werbalną, plastyczną, techniczną, ruchową, muzyczną i społeczną**.

Biorąc pod uwagę udział nauczyciela i dziecka w procesie edukacyjnym, możemy mówić o **aktywności spontanicznej, inspirowanej i kierowanej**.

- Aktywność spontaniczna, wewnętrznie motywowana, głównie zabawowa jest wiodącą formą uczenia się ucznia klas 1–3 – dzięki zorganizowaniu przestrzeni działań dziecka, ośrodków zdolności i zainteresowań (ośrodek zabawy, biblioteczny, ekspresji ilustracyjno-wizualnej, naukowo-eksperymentalny i matematyczny, muzyczny, budowniczo-malarski, religijny, odpoczynku, marzeń i refleksji), wykorzystywaniu bogactwa przyrody znajdującego się w ogrodzie szkolnym oraz okazom przyrodniczym zgromadzonym w sali.

- Aktywność inspirowana wyraża się poprzez organizowanie zajęć dydaktycznych prowadzonych metodą projektowania okazji edukacyjnych i działań twórczych, zadań stawianych dziecku oraz złożonych projektów i działań o charakterze pracy.

- Aktywność kierowana to metodyczne porządkowanie wiedzy według prawideł pedagogiki przedszkolnej, wczesnoszkolnej i psychologii dziecka, wspieranie uczenia się spontanicznego i reaktywnego, wzbogacenie wiedzy dziecka, porządkowanie jej, strukturalizowanie z wykorzystaniem metod poszukujących, praktycznych i eksponujących (Helm i Katz 2003).

W rozumieniu współczesnej pedagogiki istota metody projektu polega na tym, że grupa uczniów uczących się samodzielnie inicjuje, planuje i wykonuje pewne zadania, a następnie ocenia je. Nauczyciel w tym przedsięwzięciu jest osobą wspomagającą, dyskretnym prowadzącym. Wyzwala inicjatywę uczniów, współuczestniczy w procesie edukacyjnym, obserwując funkcjonowanie dzieci i respektując podmiotowość dziecka (prawo wyboru, poszukiwania na własną rękę, prawo do własnej oceny, poczucie sprawstwa, kontrola i samokontrola, kreatywność, nietypowe zastosowania pewnych strategii itp.). Uczeń próbuje odnaleźć się w nowych dla niego sytuacjach, dopasowuje się, wypróbowując znane mu schematy, ale też poszukuje nowych, dostrzegając ułomność dotychczasowych. Podejmuje wysiłek badawczy, eksperymentuje, tworzy nową wiedzę, wykrywa prawidłowości, pociąga go odkrywanie nieznanego; budzi się w nim odpowiedzialność za realizację zadań.

Metoda projektu uwzględnia cechy rozwoju i uczenia się dzieci w młodszym wieku szkolnym, sprawia, że zaangażowane są i intelekt, i emocje dziecka, stąd należy tę metodę uznać za wartościową strategię. Określenie celów projektów przez nauczycieli, to uświadamianie sobie ich wartości dydaktycznych oraz wychowawczych, potwierdzenie określenia efektów edukacyjnych sformułowanych w podstawie programowej i programach edukacji wczesnoszkolnej.

Metoda projektu i jej społeczne walory tym bardziej zasługują na podkreślenie, że szczególnie trudno jest pomyślnie realizować szkolną karierę dzieciom, których sytuację życiową określa splot niekorzystnych czynników (Cęcelek 2011, s. 89). Podczas zajęć uczniowie mogą się uczyć od siebie nawzajem, mogą obserwować swoje działania, naśladować realizację czynności i spełniać pragnienie dążenia ku wiedzy.

Oto przykłady celów potwierdzających wartości edukacyjne metody projektu:

- wzbogacanie słownika dzieci o nowe pojęcia (terminy),
- zachęcanie do interpretacji treści obrazów, określania uczuć i emocji,
- rozwijanie poczucia piękna,
- zachęcanie do działań twórczych, werbalnych i pozawerbalnych,
- odkrywanie, czym jest tolerancja,
- kształtowanie postawy akceptacji wobec gustu i poglądów innych osób,
- poznawanie przyrody w jej różnorodności,
- zachęcanie do pomagania i współpracy,
- uczenie się od siebie nawzajem, naśladownictwo,
- odkrywanie niekonwencjonalnych zastosowań typowych przedmiotów,
- poznawanie własnych uczuć i emocji, rozumienie na ich podstawie własnego zachowania, kierowanie uczuciami,
- umacnianie wiary we własne możliwości,
- budowanie pozytywnego obrazu siebie i samooceny,
- kształtowanie otwartości na drugiego człowieka i umiejętności dostrzegania różnic między ludźmi,
- poszerzanie wiedzy o sztuce, znanych artystach i ich dziełach,
- kształtowanie umiejętności redagowania zdań, swobodnych tekstów; „pisanie” książeczek na wybrany temat.

3 Szczegółowe cele kształcenia i wychowania

Celem edukacji wczesnoszkolnej jest wspieranie całościowego rozwoju dziecka. Wsparcie to realizowane jest poprzez proces wychowania i kształcenia, co umożliwia dziecku odkrywanie własnych możliwości, sensu działania oraz gromadzenia doświadczeń na drodze prowadzącej do prawdy, dobra, piękna i pokoju.

Obok zadań wychowawczych, dydaktycznych i profilaktycznych szkoła ma również obowiązek prowadzenia działań opiekuńczych dostosowanych do istniejących potrzeb dzieci i do środowiska.

Zadaniem szkoły w I etapie edukacyjnym jest:¹

- wspieranie wielokierunkowej aktywności dziecka,
- zapewnienie wszystkim uczniom prawidłowej organizacji zabawy, nauki i odpoczynku,
- wspieranie szeroko rozumianej aktywności dziecka,
- organizowanie doświadczeń umożliwiających polisensoryczne poznawanie,
- zapewnienie optymalnych warunków wszystkim dzieciom; w tym rozwijającym się w wolniejszym lub przyspieszonym tempie,
- poszanowanie godności dziecka, ich naturalnego i indywidualnego tempa rozwoju,
- wdrażanie do współdziałania w grupie,
- zapewnienie dostępu do wartościowych rozwojowo źródeł informacji, nowoczesnych technologii oraz przygotowanej ergonomicznie przestrzeni edukacyjnej,
- organizacja zajęć dostosowanych do potrzeb i oczekiwań rozwojowych dzieci, wywołujących zaniepokojenie, zdumienie i radość odkrywania wiedzy; zajęć umożliwiających odkrywanie wartości, kształtowanie samodzielności, zaradności, odpowiedzialności i poczucia obowiązku,
- organizacja przestrzeni edukacyjnej umożliwiającej dzieciom poznawanie wartości i norm społecznych,
- systematyczny rozwój wrażliwości estetycznej,
- wychowanie do wielokulturowości; zaspokojenie potrzeb poznawania kultur innych narodów, np. krajów Unii Europejskiej,
- w porozumieniu z rodzicami uczniów, modelowanie programu wychowawczo-profilaktycznego według potrzeb i możliwości,
- planowa realizacja programu nauczania.

Realizacja przez szkołę wyżej wymienionych zadań oraz udzielenie dziecku odpowiedniego wsparcia na etapie edukacji wczesnoszkolnej zapewni dziecku dojrzałość do nauki na II etapie edukacji.

Cele kształcenia i wychowania

Cele ogólne edukacji wczesnoszkolnej zostały opisane w podstawie programowej w odniesieniu do czterech obszarów rozwojowych dziecka: fizycznego, emocjonalnego, społecznego i poznawczego. Cele te osiąga uczeń w procesie wychowania i kształcenia poprzez rozwój prostych czynności praktycznych i intelektualnych w bardziej złożone, w czym ukierunkuje z pewnością nauczyciel klas 1–3 niniejszy Program.

¹ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 roku w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół.

Obszarowe cele służą wskazaniu sposobów stymulowania wszechstronnego i harmonijnego rozwoju dzieci, sposobów zaspokajania ich wielostronnych potrzeb rozwojowych, sposobów nabywania umiejętności i sprawności radzenia sobie w nowych sytuacjach, będących wyrazem postępu i zmian zachodzących w otaczającym świecie. Celem edukacji wczesnoszkolnej jest więc wspomaganie dziecka w rozwoju intelektualnym, emocjonalnym, społecznym, etycznym, fizycznym, estetycznym oraz duchowym. Ważne jest również to, aby wychowanie dziecka było przygotowaniem do życia w zgodzie z samym sobą, ludźmi i przyrodą. Należy zadbać o to, aby dziecko potrafiło odróżnić dobro od zła, było świadome przynależności społecznej (do rodziny, grupy rówieśniczej i wspólnoty narodowej) oraz rozumiało konieczność dbania o przyrodę. Jednocześnie dąży się do ukształtowania systemu wiadomości i umiejętności potrzebnych dziecku do poznawania i rozumienia świata, radzenia sobie w codziennych sytuacjach.

Istotnym zadaniem szkoły podstawowej i obowiązkiem każdego nauczyciela jest kształcenie umiejętności posługiwania się językiem polskim, dbałość o systematyczne wzbogacanie zasobu słownictwa oraz przygotowanie uczniów do życia w społeczeństwie informacyjnym. Aby przygotować uczniów do samokształcenia, świadomego wyszukiwania, selekcjonowania i wykorzystywania informacji, szkoła powinna zapewnić im dostęp do dobrze wyposażonej biblioteki szkolnej i zasobów multimedialnych, zachęcać uczniów do korzystania z dóbr kultury.

Ważne zadanie szkoły to również edukacja zdrowotna, której celem jest kształtowanie nawyku dbałości o zdrowie i higienę oraz umiejętności tworzenia środowiska sprzyjającego zdrowiu.

Cele kształcenia i wychowania w ramach poszczególnych edukacji

Edukacja polonistyczna

- słuchanie z uwagą wypowiedzi innych, dorosłych oraz rówieśników,
- mówienie i wypowiadanie się,
- sprawne komunikowanie się z uwzględnieniem sytuacji, osób i reguł konwersacji,
- opanowanie umiejętności czytania i pisania,
- umiejętne komunikowanie doznań i przeżyć związanych ze światem realnym i inspirowanych literaturą,
- czytanie ze zrozumieniem jako przygotowanie do korzystania z różnych źródeł wiedzy,
- zainteresowanie książką i rozbudzenie zamiłowań czytelniczych,
- pisanie z wykorzystaniem znajomości elementarnych zasad pisowni,
- posługiwanie się różnymi formami wypowiedzi pisemnej,
- umiejętne wypowiadanie się w małych formach teatralnych,
- kształcenie językowe,
- krytyczne korzystanie z różnych źródeł informacji,
- rozwijanie samoświadomości z zakresu strategii uczenia się,
- zachęcanie do wspólnego i indywidualnego czytania lektur szkolnych,
- samokształcenie.

Edukacja matematyczna

- rozumienie stosunków przestrzennych i cech wielkościowych,
- rozumienie liczb i ich własności,
- posługiwanie się liczbami,
- czytanie tekstów matematycznych,
- rozumienie pojęć geometrycznych,

- stosowanie matematyki w sytuacjach życiowych oraz w innych obszarach edukacji (klasyfikowanie, porządkowanie, mierzenie, ważenie, kupowanie i płacenie, odczytywanie wskazań zegara i termometru, posługiwanie się kalendarzem i dostrzeganie rytmiczności w organizacji czasu),
- wykorzystanie warcabów, szachów i innych gier planszowych i logicznych do rozwijania umiejętności myślenia strategicznego, logicznego i rozumienia zasad.

Edukacja społeczna

- rozumienie środowiska społecznego,
- identyfikowanie się z grupą społeczną, do której się należy,
- orientacja w czasie historycznym,
- wychowanie patriotyczne i obywatelskie,
- znajomość zwyczajów i polskich tradycji.

Edukacja przyrodnicza

- rozumienie środowiska przyrodniczego,
- funkcje życiowe człowieka, przestrzeganie zasad ochrony zdrowia, bezpieczeństwa i odpoczynku,
- rozbudzanie ciekawości świata, chęci obserwowania i badania najbliższego otoczenia,
- rozumienie i poszanowanie świata roślin i zwierząt, określanie swojego miejsca w świecie przyrody i związków z tym światem,
- kształtowanie wrażliwości i odpowiedzialności za swoje zachowania wobec przyrody,
- poznawanie zjawisk i obiektów przyrody ożywionej i nieożywionej, służących potrzebom człowieka lub stanowiących zagrożenie,
- rozumienie przestrzeni geograficznej.

Edukacja plastyczna

- percepcja wizualna, obserwacja i doświadczenia,
- działalność plastyczna i ekspresja twórcza,
- recepcja sztuk plastycznych,
- wyróżnianie i stosowanie podstawowych środków wyrazu plastycznego na płaszczyźnie i w przestrzeni,
- posługiwanie się podstawowymi narzędziami i materiałami w wyrażaniu sytuacji realnych i fantastycznych, własnych myśli i uczuć, inspirowanych literaturą i muzyką,
- organizowanie warsztatu własnej pracy, ekonomiczne wykorzystywanie materiałów,
- rozróżnianie podstawowych dziedzin sztuk plastycznych, postaci i funkcji dzieł z tych dziedzin.

Edukacja techniczna

- umiejętność organizacji pracy,
- znajomość informacji technicznej, materiałów i technologii wytwarzania,
- stosowanie narzędzi i obsługa urządzeń technicznych,
- planowanie czynności, organizowanie warsztatu pracy (materiałów i narzędzi), rozumienie wartości pracy w życiu człowieka,
- stosowanie podstawowych zasad bezpieczeństwa i higieny pracy oraz udzielania pierwszej pomocy,
- wykonywanie przedmiotów użytkowych i montowanie modeli urządzeń technicznych,
- rozumienie wpływu sił przyrody i ich znaczenia w rozwoju myśli technicznej.

Edukacja informatyczna

- rozumienie, analizowanie i rozwiązywanie problemów,
- programowanie i rozwiązywanie problemów z wykorzystaniem komputera i innych urządzeń cyfrowych,
- posługiwanie się komputerem, urządzeniami cyfrowymi i sieciami komputerowymi,
- rozwijanie kompetencji społecznych,
- przestrzeganie prawa i zasad bezpieczeństwa.

Edukacja muzyczna

- słuchanie muzyki,
- ekspresja muzyczna,
- improwizacja ruchowa, rytmika i taniec,
- gra na instrumentach muzycznych,
- znajomość form zapisu dźwięku.

Wychowanie fizyczne i edukacja zdrowotna

- dbałość o utrzymanie higieny osobistej i zdrowia,
- rozwijanie sprawności motorycznych,
- uczestnictwo w różnych formach rekreacyjno-sportowych,
- poznawanie i przestrzeganie zasad rywalizacji sportowej oraz zasad bezpieczeństwa podczas zabaw ruchowych, prowadzonych w różnych warunkach.

Etyka

- rozumienie podstawowych zasad i pojęć etyki,
- stosowanie poznanych zasad,
- odkrywanie zainteresowań, akceptacja siebie i swoich potrzeb oraz praw i potrzeb innych ludzi,
- dobre komunikowanie się z innymi w społeczności dziecięcej i w świecie dorosłych,
- rozpoznawanie, nazywanie, przestrzeganie zasad (norm) obowiązujących we wspólnotach (rodzinie, klasie, szkole),
- przestrzeganie reguł i umiejętne współdziałanie oraz współzycie w grupie,
- budowanie świata wartości kształtujących postawy obywatelskie, takich jak uczciwość, wiarygodność, odpowiedzialność, wytrwałość, ciekawość poznawcza, kreatywność, przedsiębiorczość, kultura osobista i szacunek dla innych,
- odpowiedzialne korzystanie z dziedzictwa kultury.

4 Planowanie zajęć w klasach 1–3

Zadaniem nauczyciela edukacji wczesnoszkolnej jest wykorzystanie nowej podstawy programowej w projektowaniu drogi edukacyjnej ucznia, tak aby uzyskać przewidywane efekty. Niezwykle istotną kwestią jest określenie tematyki zajęć, która stanowi obszar orientacyjny, integrujący, nie ma charakteru zamkniętego, lecz pozostawia nauczycielowi swobodę w zakresie doboru i organizacji materiału nauczania niezbędnego do osiągnięcia zakładanych celów edukacyjnych. Zaproponowana nauczycielom i uczniom tematyka kształcenia w klasach 1–3 pełni funkcję ukierunkowującą, co oznacza, że treści kształcenia, w tym zadania stawiane uczniom, mogą dotyczyć następujących kręgów tematycznych:

- Poznaję siebie,
- Przedstawiam moją rodzinę,
- Poznaję nauczyciela i klasę,
- Poznaję szkołę,
- Poznaję koleżanki i kolegów,
- Tworzymy wspólnotę; razem się bawimy i uczymy,
- Poznaję moje miejsce zamieszkania i moją miejscowość,
- Poznaję moją Ojczyznę,
- Poznaję wspólnotę państw w Europie,
- Poznaję świat i wszechświat,
- Poznaję to, co mnie interesuje.

Przyswajanie treści zawartych w wyżej wymienionych kręgach tematycznych jest zsynchronizowane z porami roku/przyrodą, z kalendarzem wydarzeń historycznych oraz z wydarzeniami z życia osobistego, rodzinnego i szkolnego ucznia. Nauczanie systemem zintegrowanym oznacza, że treści kształcenia z zakresu poszczególnych edukacji powinny łączyć się w określone struktury, tworzyć sieci i swoiste konstrukcje. Podczas dnia aktywności edukacji: polonistyczna, matematyczna, społeczna i pozostałe, mogą występować w różnych konfiguracjach. Należy unikać marginalizowania jednej edukacji na rzecz innej.

5 Treści nauczania–uczenia się i przewidywane efekty edukacyjne w klasach 1–3

„Elementarz odkrywców”, klasa 1

Na szaro zaznaczono przewidywane efekty przypisane treściom wykraczającym ponad podstawę programową

Edukacja	Treści nauczania – „Elementarz odkrywców”, klasa 1	Przewidywane efekty edukacyjne (umiejętności, wiadomości, społecznie akceptowane zachowania)
polonistyczna	1. Osiągnięcia w zakresie słuchania:	– obdarza uwagę rówieśników i dorosłych – słucha wypowiedzi nauczyciela, rówieśników i innych osób w różnych codziennych sytuacjach – okazuje szacunek wypowiadającej się osobie – wykonuje proste zadania według usłyszanego instrukcji, podawanej przez nauczyciela etapowo – zadaje pytania w sytuacji braku zrozumienia słuchanej wypowiedzi – słucha z uwagą tekstów czytanych przez nauczyciela – słucha uważnie i z powagą wypowiedzi osób podczas uroczystości, koncertów, obchodów świąt narodowych i innych zdarzeń kulturalnych – przejawia w powyższych wydarzeniach zachowanie adekwatne do sytuacji – słucha wypowiedzi innych i najczęściej czeka na swoją kolej, aby się wypowiedzieć – potrafi na ogół panować nad chęcią nagłego wypowiedziania się, szczególnie w momencie wykazywania tej potrzeby przez drugą osobę
	2. Osiągnięcia w zakresie mówienia:	– mówi na tematy związane z życiem rodzinnym, szkolnym oraz inspirowane literaturą – wypowiada się, stosując adekwatne do sytuacji wybrane techniki języka mówionego: pauzy, zmianę intonacji – formułuje pytania, dotyczące sytuacji zadaniowych, wypowiedzi ustnych nauczyciela, uczniów lub innych osób z otoczenia – wypowiada się w formie uporządkowanej na tematy związane z przeżyciami, zadaniami, sytuacjami szkolnymi, lekturą, wydarzeniami kulturalnymi – opowiada treść historyjek obrazkowych, dostrzegając związki przyczynowo-skutkowe – wypowiada się na temat ilustracji – opowiada treść historyjek obrazkowych – systematycznie wzbogaca słownictwo czynne – odpowiada na pytania dotyczące przeczytanych tekstów, ilustracji – nadaje znaczenie i tytuł obrazom – składa ustne sprawozdanie z wykonanej pracy – recytuje z pamięci krótkie rymowanki, wiersze, piosenki – dobiera stosowną formę komunikacji werbalnej i własnego zachowania, wyrażając szacunek do rozmówcy

		- dostosowuje ton głosu do sytuacji, np. nie mówi zbyt głośno - nazywa czynności, sytuacje, doświadczenia - wykonuje eksperymenty językowe - uczestniczy w zabawie teatralnej - ilustruje mimiką, gestem i ruchem zachowania bohatera literackiego lub wymyślnego - rozumie umowne znaczenie rekwizytu i umie posłużyć się nim w odgrywanej scenie
	3. Osiągnięcia w zakresie czytania:	- odczytuje uproszczone rysunki, piktogramy, znaki informacyjne, napisy - porządkuje we właściwej kolejności ilustracje historyjek obrazkowych - uzupełnia brakującą ilustrację historyjki obrazkowej - czyta poprawnie na głos teksty zbudowane z wyrazów opracowanych w czasie zajęć, dotyczące rzeczywistych doświadczeń dzieci i ich oczekiwań poznawczych - czyta poprawnie na głos teksty zbudowane z nowych wyrazów - czyta i rozumie krótkie teksty informacyjne złożone z 2-3 zdań - czyta w skupieniu po cichu i rozumie krótkie teksty drukowane - czyta w skupieniu po cichu teksty zapisane samodzielnie w zeszytach - wyodrębnia postacie i zdarzenia w tekstach do nauki czytania i krótkich tekstach literackich - ustala kolejność zdarzeń - wskazuje cechy i ocenia bohaterów - uzasadnia ocenę bohaterów - określa nastroj w przeczytanym utworze - wyszukuje w tekstach fragmenty będące odpowiedzią na sformułowane przez nauczyciela pytanie - wyszukuje w tekstach fragmenty określone przez nauczyciela - wyróżnia w czytanych utworach literackich zdania opisujące bohatera (człowieka lub zwierzę) - czyta książki wskazane przez nauczyciela - czyta książki samodzielnie wybrane
	4. Osiągnięcia w zakresie pisania:	- dba o estetykę i poprawność graficzną odręcznego pisma - rozmieszcza poprawnie tekst ciągły na stronie zeszytu - przepisuje wyrazy i proste, krótkie zdania - przestrzega poprawności ortograficznej w wyrazach poznanych i opracowanych podczas zajęć - pisze poprawnie z pamięci wyrazy czyste fonetycznie - pisze poprawnie z pamięci wyrazy i krótkie, proste zdania - pisze ze słuchu wyrazy i krótkie, proste zdania o fonetycznej pisowni - stosuje poprawnie znaki interpunkcyjne na końcu zdania i przecinki przy wyliczaniu - rozpoczyna pisownię zdania wielką literą - pisze wielką literą imiona, nazwiska, nazwy miast, rzek, ulic - pisze samodzielnie 2-3 zdania na podany temat
	5. Osiągnięcia w zakresie kształcenia językowego:	- wyróżnia w wypowiedziach zdania, w zdaniach wyrazy, w wyrazach sylaby oraz głoski - różnicuje głoski na samogłoski i spółgłoski - stosuje w poprawnej formie rzeczowniki, czasowniki, przymiotniki (bez wprowadzania terminów) - rozpoznaje wyrazy o znaczeniu przeciwnym - określa, który tekst jest zagadką, a który życzeniami

	6. Osiągnięcia w zakresie samokształcenia:	– podejmuje próby zapisu nowych samodzielnie poznanych wyrazów – korzysta z różnych źródeł informacji, np. atlasów, czasopism dla dzieci – wybiera charakterystyczne dla siebie strategie uczenia się
matematyczna	1. Osiągnięcia w zakresie rozumienia stosunków przestrzennych i cech wielkościowych:	– określa i prezentuje położenie przedmiotów w przestrzeni i na płaszczyźnie – określa i prezentuje kierunek ruchu przedmiotów oraz osób – ustawia przedmioty zgodnie z podanymi warunkami – orientuje się na kartce, aby odnajdować informacje (np. w prawym górnym rogu) i rysować strzałki we właściwym kierunku – posługuje się pojęciami: pion, poziom, ukos – dokonuje klasyfikacji przedmiotów, tworzy kolekcje (np.: zwierzęta, zabawki, rzeczy do ubrania) – układa obiekty (np. patyczki) w serie rosnące i malejące, numeruje je – wybiera obiekt w serii, wskazuje następne i poprzednie – porównuje przedmioty pod względem wyróżnionej cechy wielkościowej, np. długości czy masy – porównuje liczebność utworzonych kolekcji i zbiorów zastępczych – ustala równoliczność mimo obserwowanych zmian w układzie elementów porównywanych zbiorów – rozróżnia lewą i prawą stronę swojego ciała – wyprowadza kierunki od siebie (po prawej stronie, na lewo od) – określa położenie przedmiotu na prawo/lewo od osoby widzianej z przodu (także przedstawionej na fotografii czy obrazku) – wyprowadza kierunki od innej osoby – orientuje się na kartce, rysuje strzałki we właściwym kierunku zgodnie z instrukcją – dostrzega symetrię (np. w rysunku motyla) – zauważa zjawisko symetrii w figurach geometrycznych i niektórych elementach otoczenia – dostrzega stałe następstwa i regularność – kontynuuje regularny wzór (np. szlaczek) – zauważa, że jedna figura jest powiększeniem lub pomniejszeniem drugiej uzupełnia rysunek według osi symetrii
	2. Osiągnięcia w zakresie rozumienia liczb i ich własności:	– liczy obiekty (dostrzega regularność dziesiętkowego systemu liczenia) – wymienia kolejne liczebniki od wybranej liczby w przód i wstecz (zakres do 20) – zapisuje liczby cyframi (zakres do 20) i dziesiątkami do 100 – wyjaśnia znaczenie cyfry zapisanej w miejscu jedności, dziesiątek – rozumie pojęcie liczby w aspekcie głównym, porządkowym i miarowym – liczy dziesiątkami w zakresie 100 – porównuje liczby, porządkuje liczby od najmniejszej do największej i odwrotnie, rozumie sformułowania typu: liczba o 1, 2 większa, o 1, 2 mniejsza, stosuje znaki: <; >; =
	3. Osiągnięcia w zakresie posługiwania się liczbami:	– dodaje do podanej liczby w pamięci i od podanej liczby odejmuje w pamięci liczbę jednocyfrową (w zakresie 20) – wyjaśnia istotę działań matematycznych – dodawanie, odejmowanie – dodaje i odejmuje dziesiątki w zakresie 100 – wykonuje obliczenia i opracowuje własną strategię obliczeń – posługuje się znakami równości – posługuje się znakami działań w dodawaniu i odejmowaniu liczb – oblicza i zapisuje proste działania z okienkiem

	4. Osiągnięcia w zakresie czytania tekstów matematycznych:	– rozwiązuje czynnościowo proste zadania matematyczne wyrażone jako konkretne sytuacje, przedstawione na rysunkach lub w treści podanej słownie – analizuje i rozwiązuje zadania tekstowe proste, dostrzega problem matematyczny oraz tworzy własną strategię jego rozwiązania, odpowiednią do warunków zadania: opisuje rozwiązanie za pomocą działań, rysunku lub w inny wybrany przez siebie sposób – zapisuje rozwiązanie zadania z treścią przedstawionego słownie w konkretnej sytuacji – układa zadania do sytuacji, ilustracji, działania i je rozwiązuje – układa odpowiedź, tworzy pytania – rozwiązuje proste zadania na porównywanie różnicowe
	5. Osiągnięcia w zakresie rozumienia pojęć geometrycznych:	– rozpoznaje w naturalnym otoczeniu (w tym na ścianach figur przestrzennych) i na rysunkach – figury geometryczne: koło, prostokąt, kwadrat, trójkąt, wyodrębnia te figury spośród innych – układa figury z patyczków, gumy do skakania oraz na geoplanie – klasyfikuje figury według podanej (jednej) cechy – dostrzega i kontynuuje powtarzające się sekwencje – układa rytmy z przedmiotów, klocek i modeli figur – rysuje w pomniejszeniu i powiększeniu figury wykorzystując sieć kwadratową – dokonuje pomiarów dowolnie obraną wspólną miarą, porównuje wyniki – mierzy długości, posługując się linijką – posługuje się jednostką cm, m – wykonuje łatwe obliczenia dotyczące jednostki cm – porównuje długości obiektów – wie, że 100 cm to metr – dostrzega symetrię w środowisku przyrodniczym, w sztuce użytkowej i innych wytworach człowieka obecnych w otoczeniu dziecka.
	6. Osiągnięcia w zakresie stosowania matematyki w sytuacjach życiowych oraz w innych obszarach edukacji:	– klasyfikuje obiekty i różne elementy środowiska społeczno – przyrodniczego z uwagi na wyodrębnione cechy – dostrzega rytm w środowisku przyrodniczym – nazywa dni tygodnia i miesiące w roku – orientuje się, do czego służy kalendarz, i potrafi z niego korzystać – wykonuje obliczenia pieniężne, rozróżnia nominały na banknotach i monetach, wskazuje różnice w ich sile nabywczej – zna będące w obiegu monety i banknoty (1 zł, 2 zł, 5 zł, 10 zł, 20 zł, 50 zł, 100 zł, 1 gr, 2 gr, 5 gr, 10 gr, 20 gr, 50 gr) – wie, że 1 zł to 100 gr – odczytuje pełne godziny na zegarze ze wskazówkami, – wykonuje proste obliczenia dotyczące czasu – wazy przedmioty – różnicuje przedmioty lżejsze i cięższe – używa określenia kilogram – wykonuje łatwe obliczenia dotyczące jednostki kg – wie, że towar w sklepie jest pakowany według wag – odmierza płyny kubkiem i miarką litrową, używa określenia „litr” – porównuje ilości płynów, przelewając je, wskazując więcej, mniej, tyle samo – rozumie, co to jest dług

		– radzi sobie w sytuacjach kupna i sprzedaży – układa i rozwiązuje proste zadania z treścią o kupowaniu i płaceniu – liczy pieniądze na zbiorach zastępczych – dostrzega rytm w środowisku przyrodniczym, sztuce użytkowej – dzieli na dwie i cztery równe części np. kartkę papieru, czekoladę, używa pojęcia – połowa – wykorzystuje warcabę i szachy oraz inne gry planszowe do rozwijania umiejętności myślenia strategicznego, logicznego, rozumienia zasad – przekształca gry, tworząc własne strategie i zasady organizacyjne – wykorzystuje nabyte umiejętności do rozwiązywania problemów, działań twórczych i eksploracji świata, dbając o własny rozwój i tworząc indywidualne strategie uczenia się
społeczna	1. Osiągnięcia w zakresie rozumienia środowiska społecznego:	– identyfikuje się z grupą społeczną do której należy: rodziną i klasą w szkole, a także z narodem – poznaje i respektuje normy i reguły postępowania w tych grupach – rozumie, iż wszyscy ludzie posiadają prawa i obowiązki – zna podstawowe relacje rodzinne między najbliższym – zna własne prawa i obowiązki, stara się przestrzegać ich i stosować w codziennym życiu – przyjmuje konsekwencje swojego uczestnictwa w grupie i własnego w niej postępowania w odniesieniu do przyjętych norm i zasad – ocenia własne postępowanie i zachowania innych kolegów, koleżanek, odnosząc się do poznanych wartości, takich jak: sprawiedliwość, obowiązkowość, odpowiedzialność, przyjaźń, życzliwość, pomoc, przeproszenie, uczciwość oraz innych, respektowanych przez środowisko szkolne – zdaje sobie sprawę z tego, jak ważna jest sprawiedliwość i prawdomówność – wie, że nie wolno zabierać cudzej własności bez pozwolenia, pamięta o oddawaniu pożyczonych rzeczy i nie niszczy ich – przedstawia siebie i grupę, do której należy – swoją rodzinę, klasę – zapisuje swój adres – posługuje się danymi osobistymi wyłącznie w sytuacjach bezpiecznych dla siebie – jest powściągliwy w używaniu osobistych danych w sytuacjach nowych i wirtualnych – rozpoznaje i nazywa wybrane grupy społeczne, do których nie należy, np. drużyny i kluby sportowe – stosuje we właściwej sytuacji pojęcia: porozumienie, umowa – wymienia Unię Europejską jako przykład stowarzyszenia powstałego w efekcie porozumienia państw – szanuje zwyczaje i tradycje różnych grup społecznych i narodów – wykorzystuje pracę zespołową w procesie uczenia się – współpracuje z innymi w różnych sytuacjach życiowych – jest uczynny i uprzejmy wobec innych, nawet jeśli różni się od niego pod względem sytuacji materialnej czy zwyczajów – wie, że wynagrodzenie otrzymuje się za pracę – wie, że ludzie mają różną sytuację materialną – wie, że nie można dążyć do zaspokojenia swoich pragnień kosztem innych – niesie pomoc potrzebującym, szczególnie osobom starszym i niepełnosprawnym, w sytuacjach codziennych

	2. Osiągnięcia w zakresie orientacji w czasie historycznym:	– zna pełną nazwę swojej ojczyzny – rozpoznaje symbole narodowe: herb, godło, barwy i flagę Polski, hymn Polski – opowiada o przygotowaniach do świąt państwowych i w miarę możliwości w nich uczestniczy – zachowuje się godnie i z szacunkiem podczas śpiewania lub słuchania hymnu, wciągania flagi na maszt itp. – wie, kiedy zakładamy stroje w barwach narodowych – wyjaśnia znaczenie wybranych zwyczajów i tradycji polskich – ma świadomość, że w dawnych czasach ludzie żyli w odmienny sposób i że obecnie stosujemy w swej aktywności ich dorobek – wymienia przykłady dawniej używanych przedmiotów i urządzeń (np. przyborów szkolnych, ubrań, środków lokomocji), porównuje je z obecnie stosowanymi – potrafi podzielić wybrane obiekty na zabytkowe i współcześnie wybudowane na przykładzie Warszawy – opowiada historię własnej rodziny, przedstawia jej tradycje
przyrodnicza	1. Osiągnięcia w zakresie rozumienia środowiska przyrodniczego:	– rozpoznaje w swoim otoczeniu wybrane gatunki roślin i zwierząt, w tym zwierząt hodowlanych – rozpoznaje i wyróżnia wybrane cechy ekosystemów: lasu, pola, łąki, a także parku – rozpoznaje wybrane zwierzęta i rośliny, których w naturalnych warunkach nie spotyka w polskim środowisku przyrodniczym – prowadzi proste hodowle roślin, opisuje proste prace pielęgnacyjne dotyczące zwierząt domowych lub hodowlanych w klasie – zna podstawowe części ciała zwierząt oraz roślin, wyróżnia ich podstawowe formy (drzewa, krzewy, zielne) – przy pomocy nauczyciela odszukuje w różnych dostępnych zasobach informacje dotyczące środowiska przyrodniczego, potrzebne do wykonania ćwiczenia – wymienia przykłady spotykanych w nich gatunków i podstawowych zależności między nimi (np. czym żywią się zwierzęta, jakie mają schronienia) – opisuje zmiany zachodzące w przyrodzie podczas pór roku oraz doby – wie, jakie są warunki konieczne do rozwoju roślin i zwierząt – opisuje proste prace w ogrodzie i otoczeniu szkoły – przy pomocy nauczyciela wykonuje proste obserwacje badawcze, doświadczenia i eksperymenty – prowadzi proste obserwacje obiektów i zjawisk przyrodniczych – za pomocą symboli rysunkowych lub prostego zapisu tworzy notatki z obserwacji – gromadzi i zabezpiecza zbiory przyrodnicze według wskazań nauczyciela – podejmuje próbę wyjaśnienia istoty obserwowanych zjawisk według procesu przyczynowo – skutkowego i czasowego – chroni przyrodę (nie śmieci, szanuje rośliny, pomaga zwierzętom przetrwać zimę itd.) – zna wybrane zagrożenia dla środowiska ze strony człowieka (spalanie śmieci, zanieczyszczenie powietrza i wód, pożary lasów itd.) – ma świadomość istnienia w Polsce cennych przyrodniczo gatunków i obszarów – segreguje odpady, stosuje opakowania przyjazne środowisku i oszczędza wodę – ma świadomość przyczyn i skutków takiego postępowania służącego ochronie środowiska
	2. Osiągnięcia w zakresie funkcji życiowych człowieka, ochrony zdrowia, bezpieczeństwa i odpoczynku:	– opisuje zawodów oraz inne zajęcia wykonywane przez rodziców – ma świadomość czym zajmują się osoby pracujące w służbach mundurowych i medycznych (policjant, strażak, lekarz, weterynarz), a także w innych wybranych zawodach (nauczyciel, pilot, kelner, fryzjerka) – przedstawia charakterystykę wybranych zajęć i zawodów użyteczności publicznej

	- w sytuacji zagrożenia wie, do kogo może się zwrócić o pomoc - zna numery alarmowe telefonów: pogotowia, policji, straży pożarnej i numer alarmowy 112 - dba o higienę oraz estetykę własną oraz otoczenia, również w trakcie nauki - ma świadomość konieczności słuchania wskazówek lekarza - zna podstawowe zasady zapobiegania chorobom zakaźnym i przeziębieniom - reaguje stosownym zachowaniem w sytuacji zagrożenia bezpieczeństwa, zdrowia jego lub innej osoby - wymienia i opisuje podstawowe grupy produktów żywnościowych (warzywa i owoce, nabiał itd.) - ma świadomość znaczenia odpowiedniej diety dla utrzymania zdrowia człowieka - ogranicza spożywanie posiłków o dużych wartościach smakowych, ale o niskich wartościach odżywczych - zachowuje umiar w spożywaniu produktów słodkich, zna konsekwencje zjadania ich w nadmiarze - ubiera się odpowiednio do stanu pogody - odczytuje temperaturę powietrza na termometrze - obserwuje inne elementy pogody - prowadzi obrazkowy kalendarz pogody - orientuje się, o czym mówi osoba zapowiadająca pogodę w radiu lub w telewizji - rozróżnia wybrane, podstawowe znaki drogowe i stosuje przepisy bezpieczeństwa w ruchu drogowym jako pieszy, oraz rowerzysta i rolkarz w miejscach publicznych, przeznaczonych do rekreacji i wypoczynku - przestrzega zasad zachowania się w środkach publicznego transportu zbiorowego - stosuje się do zasad bezpieczeństwa w szkole, domu i na dworze, w tym: stosuje zasady bezpiecznej zabawy w różnych warunkach i porach roku, wie jak postępować w przypadku samodzielnego pozostania w domu lub kontaktu z nieznajomymi - rozpoznaje znaki i symbole informujące o różnych rodzajach niebezpieczeństw oraz zachowuje się zgodnie z informacją w nich zawartą - stosuje zasady bezpiecznej zabawy w różnych warunkach i porach roku - posługuje się danymi osobistymi w kontakcie ze służbami mundurowymi i medycznymi w sytuacji zagrożenia zdrowia i życia - jest powściągliwy w używaniu danych osobistych w sytuacjach nowych z uwagi na własne bezpieczeństwo - ma świadomość, że w otoczeniu dzieci mogą pojawiać się różne zagrożenia płynące ze środowiska naturalnego, takie jak huragan, burza, oraz ich następstwa: powódź, pożar. - określa odpowiednie sposoby zachowania się człowieka w takich sytuacjach - zna niebezpieczeństwa grożące ze strony roślin, zwierząt i grzybów - ma świadomość obecności nieprawdziwych informacji, np. w przestrzeni wirtualnej - sprawdza informacje, zadając pytania nauczycielowi, rodzicom, policjantowi, strażym miejskiej - zachowuje umiar czasowy w kontakcie z technologiami i respektuje przyjęte zasady użytkowania urządzeń - ma świadomość, iż nieodpowiedzialne korzystanie z technologii ma wpływ na utratę zdrowia człowieka - wymienia przykłady pozytywnego znaczenia technologii w życiu człowieka	
3. Osiągnięcia w zakresie rozumienia przestrzeni geograficznej:	- określa położenie swojej miejscowości, - podaje status administracyjny własnej miejscowości (wieś, miasto) - opisuje charakterystyczne elementy przyrody - opisuje charakterystyczne miejsca wybranego obszaru w Polsce (np. okolicy zamieszkania) - wskazuje na mapie fizycznej Polski jej granice, góry, morze, rzeki (Wisłę, Odrę), wybrane miasta (swoją miejscowość, Warszawę, Gdańsk, Kraków)	

		- określa wybrane typowe dla Polski krajobrazy - wymienia nazwę stolicy Polski i charakterystyczne dla niej obiekty - opisuje wygląd herbu Warszawy - wyjaśnia znaczenie stolicy dla całego kraju - wie, że Polska znajduje się w Europie i należy do Unii Europejskiej - wskazuje na mapie kilka innych państw należących do niej - rozpoznaje flagę Unii Europejskiej - rozpoznaje podstawowe rodzaje opadów - opisuje wódawkę wody w przyrodzie - zna kolejność pór roku - ma świadomość, iż pory roku i doby zależą od położenia Ziemi względem Słońca - potrafi wymienić różnice w pogodzie między poszczególnymi porami roku (m.in. nazywa związane z nimi zjawiska atmosferyczne)
plastyczna	1. Osiągnięcia w zakresie percepcji wizualnej, obserwacji i doświadczeń – wyróżnianie w obrazach, ilustracjach, impresjach plastycznych, plakatach, na fotografiach: 2. Osiągnięcia w zakresie działalności plastycznej i ekspresji twórczej – wypowiadanie się w różnych technikach plastycznych na płaszczyźnie:	- wyróżnia kształty obiektów – nadaje im nazwę i znaczenie, podaje części składowe - wyróżnia wielkości i proporcje, położenie i oddalenie pojedynczych obiektów i elementów złożonych, różnicuje w wyglądzie tego samego przedmiotu w zależności od położenia i zmiany stanowiska osoby patrzącej na obiekt - wyróżnia barwę, walor różnych barw, różnice walorowe w zakresie jednej barwy, fakturę - wyróżnia cechy charakterystyczne i indywidualne ludzi w zależności od wieku, płci, typu budowy, cechy charakterystyczne zwierząt, różnice w budowie, kształcie, ubarwieniu, sposobach poruszania się - posługuje się takimi środkami wyrazu plastycznego, jak kształt, barwa, faktura - rysuje kredą, kredą, ołówkiem, patykami (płaskim i okrągłym), piórem, węglem, mazakiem - maluje farbami, tuszami przy użyciu pędzli (płaskich, okrągłych), palców, stempli - wydziera, wycina, składa, przylepia, wykorzystując gazetę, papier kolorowy, makulaturę, karton, ścinki tekstylne itp. - modeluje (lepi i konstruuje) z gliny, modeliny, plasteliny, mas papierowych i innych, z materiałów naturalnych i przemysłowych (np. szyszki, kasztany, żółędzie, patyki, kora, papier, bibuła, karton, folia metalowa, cienkie druciki, tworzywa, sznurki, opakowania itd.) - odbija, powiela za pomocą: kalki, tuszu, farby, stempla wykonanego z ziemniaka, gumy, korka i innych tworzyw, - a także przy pomocy prostych programów komputerowych - wykonuje prace, modele, rekwizyty, impresje plastyczne potrzebne do aktywności artystycznej, naukowej - wykonuje prace i impresje plastyczne jako formy przekazania i przedstawienia uczuć, nastrojów, jako formy niespodzianki (np. prezent, zaproszenie) - przedstawia zjawiska i wydarzenia z otaczającej rzeczywistości, realne i fantastyczne, przedstawia obiekty indywidualne i sceny złożone, kolejne etapy zdarzeń - ilustruje sceny i sytuacje (realne i fantastyczne inspirowane wyobraźnią, baśnią, opowiadaniem, muzyką) - przedstawia nastroje, stany uczuciowe, własne i inspirowane przeżyciami, doświadczeniami, marzeniami, stanami pogody, porami roku, utworami literackimi, muzycznymi itd. - przedstawia sceny, sytuacje, zjawiska, przedmioty, odnosząc je do warunków dotyczących kształtu, wielkości, proporcji, barw, faktury, waloru czy kompozycji rytmicznej, symetrycznej, zamkniętej, otwartej - tworzy przy użyciu prostej aplikacji komputerowej, np. plakaty, ulotki i inne wytwory

	3. Osiągnięcia w zakresie recepcji sztuk plastycznych:	- rozpoznaje i nazywa dziedziny sztuk plastycznych, np. malarstwo, rzeźbę - wypowiada się na temat oglądanych dzieł sztuki plastycznej, przedmiotów, obiektów - rozpoznaje i nazywa podstawowe gatunki dzieł malarskich i graficznych: portret - odróżnia techniki malarskie od graficznych - wskazuje miejsca prezentacji sztuk plastycznych
techniczna	1. Osiągnięcia w zakresie organizacji pracy:	- umie stosować poznane narzędzia i materiały - posługuje się materiałami i narzędziami zgodnie z podanymi zasadami - organizuje pracę i planuje kolejne czynności - utrzymuje ład i porządek w swoim miejscu pracy - utrzymuje porządek wokół siebie (na stoliku, w sali zabaw, szatni, ogrodzie) - dba o estetykę prac i dobrą organizację warsztatu pracy - wyjaśnia znaczenie oraz konieczność zachowania ładu, porządku i dobrej organizacji pracy ze względów bezpieczeństwa - przedstawia własny pomysł rozwiązań technicznych w realizowanym projekcie - planuje i realizuje własne projekty/prace - zgodnie współdziała w zespole w czasie realizacji tych prac - dobiera odpowiednie materiały i narzędzia - wie, że dobra organizacja działania technicznego wymaga pracy indywidualnej i współpracy zespołowej - ocenia projekty/prace, wykorzystując poznane i zaakceptowane wartości: systematyczność działania, pracowitość, konsekwencję, gospodarność, oszczędność, umiarkowanie w odniesieniu do korzystania z materiałów, narzędzi i urządzeń - zwraca uwagę na zdrowie i zachowanie bezpieczeństwa w czasie wykonywania pracy
	2. Osiągnięcia w zakresie znajomości informacji technicznej, materiałów i technologii wytwarzania:	- rozpoznaje wybrane rodzaje maszyn i urządzeń - podaje przykłady znanych sobie urządzeń wytwórczych (narzędzia, przyrządy) - zna wybrane rodzaje urządzeń elektrycznych (np. latarka) - wykonuje przedmioty użytkowe, w tym dekoracyjne i modele techniczne z zastosowaniem połączeń nierozłącznych: sklejanie klejem, wiązanie, sklejanie taśmą itp. - wykonuje przedmioty użytkowe, w tym dekoracyjne z zastosowaniem połączeń rozłącznych: wiązanie sznurkiem lub wstążką ozdobną - wykonuje przedmioty użytkowe, w tym dekoracyjne bez użycia kleju, taśm, zszywek, np. wybrane modele technik origami - stosuje poznaną technologię przy wykonywaniu przedmiotów użytkowych - wykonuje przedmiot/model/pracę według własnego planu i opracowanego sposobu działania
informatyczna	1. Osiągnięcia w zakresie rozumienia, analizowania i rozwiązywania problemów:	- układa w logicznym porządku obrazki, sekwencje elementów - dobiera narzędzia programu graficznego, edytora tekstu adekwatne do osiągnięcia zamierzonego celu - tworzy sekwencje poleceń na potrzeby sterowania obiektem na płaszczyźnie i ekranie komputera - rozwiązuje zadania logiczne, zagadki i łamigłówki prowadzące do odkrywania algorytmów
	2. Osiągnięcia w zakresie programowania i rozwiązywania problemów z wykorzystaniem komputera i innych urządzeń cyfrowych:	- układa sekwencje animacji w określonym porządku - tworzy proste ciągi poleceń służące do narysowania określonego kształtu - tworzy sekwencje poleceń sterujące ruchem obiektu na ekranie - tworzy nieskomplikowane iteracje sekwencji poleceń - tworzy proste rysunki w edytorze grafiki

		– zaznacza, kopiuje i wkleja elementy obrazu w edytorze grafiki – pisze na klawiaturze z użyciem polskich liter diakrytycznych, wielkich i małych znaków – tworzy rysunki w edytorze na zadany temat, z wyobraźni, jako ilustrację do czytanego tekstu – tworzy dokumenty tekstowe w edytorze tekstu – zapisuje efekty swojej pracy we wskazanym miejscu – pogrubia, pochyla, podkreśla, zmienia kolor, wielkość i krój czcionki w edytorze tekstu i grafiki
	3. Osiągnięcia w zakresie posługiwania się komputerem, urządzeniami cyfrowymi i sieciami komputerowymi:	– rozpoznaje i nazywa elementy zestawu komputerowego – utożsamia działania urządzeń tj. laptop, tablet, smartfon z działaniem komputera stacjonarnego – prawidłowo loguje się do sieci i wylogowuje się – włącza i prawidłowo wyłącza komputer, posługuje się myszką i klawiaturą – uruchamia i wyłącza program z płyty CD – uruchamia i wyłącza programy, w szczególności edytor graficzny i edytor tekstu – kojarzy działanie z efektami pracy z oprogramowaniem – posługuje się niektórymi skrótami klawiaturowymi – Ctrl+C, Ctrl+V, Ctrl+Z
	4. Osiągnięcia w zakresie rozwijania kompetencji społecznych:	– współpracuje z uczniami rozwiązując zadania oraz bawiąc się, przyswajając jednocześnie wiedzę z zakresu programowania
	5. Osiągnięcia w zakresie przestrzegania prawa i zasad bezpieczeństwa:	– posługuje się udostępnioną mu technologią zgodnie z ustalonymi zasadami – rozróżnia pożądane i niepożądane zachowania związane z pracą przy komputerze w pracowni komputerowej oraz w domu – wie, że praca długotrwała przy komputerze męczy wzrok, może powodować bóle głowy, a bardzo rozciągnięta w czasie – różne schorzenia, w tym skrzywienie kręgosłupa
muzyczna	1. Osiągnięcia w zakresie słuchania muzyki:	– słucha w skupieniu krótkich utworów muzycznych – poszukuje źródeł muzyki i je nazywa – świadomie i aktywnie słucha muzyki, następnie wyraża swoje doznania werbalnie i niewerbalnie – rozpoznaje brzmienie fortepianu, gitary, fletu – kulturalnie zachowuje się na koncercie – przyjmuje właściwą postawę podczas słuchania hymnu narodowego
	2. Osiągnięcia w zakresie ekspresji muzycznej. Śpiew:	– powtarza proste melodie – śpiewa zestawy glosek i sylab – naśladuje odgłosy zwierząt – odtwarza zapisane proste rytmy głosem (tataizacją) – wykonuje śpiewanki i rymowanki tematyczne – śpiewa piosenki z dziecięcego repertuaru – śpiewa 5 dźwięków: sol, mi, la, re, do
	3. Improwizacja ruchowa, rytmika i taniec:	– wyraża nastroj i charakter muzyki, pląsając i tańcząc – reaguje ruchem na zmianę tempa i dynamiki – realizuje zapisane proste tematy rytmiczne (tataizacją) – układa proste rytmy z klocek rytmicznych

		– realizuje zapisane proste tematy rytmiczne ruchem całego ciała; stosuje gesty dźwiękotwórcze – rozpoznaje i nazywa niektóre znaki muzyczne (ósemki, pauzę ćwierćnotową) – zna i tańczy podstawowe kroki krakowiaka – realizuje układ taneczny do menueta
	4. Gra na instrumentach muzycznych:	– wykonuje akompaniament na instrumentach perkusyjnych do muzyki – tworzy dźwiękowe ilustracje, także z dostępnych materiałów (przybory szkolne, gazeta, piasek w butelce, gumka, szklanka z wodą) – odtwarza proste rytmy na instrumentach perkusyjnych – gra na dzwonkach 5 dźwięków: sol, mi, la, re, do
	5. Osiągnięcia w zakresie znajomości form zapisu dźwięku:	– wie, że muzykę można zapisać i odczytać – zna zapis 5 dźwięków: sol, mi, la, re, do
wychowanie fizyczne	1. Osiągnięcia w zakresie utrzymywania higieny osobistej i zdrowia:	– utrzymuje w czystości ręce i całe ciało – przebiega się przed zajęciami ruchowymi i po ich zakończeniu – wykonuje te czynności samodzielnie i w stosownym momencie – dostosowuje strój w trakcie zajęć ruchowych na świeżym powietrzu do rodzaju pogody i pory roku (nakrycie głowy – słońce, lekkie mroź itp.) – dostosowuje strój w trakcie zajęć ruchowych w pomieszczeniu do panujących tam warunków – ma świadomość znaczenia systematyczności i wytrwałości w wykonywaniu ćwiczeń – wie, że każdy człowiek ma inne możliwości w zakresie sprawności fizycznej – akceptuje sytuację dzieci, które z uwagi na chorobę nie mogą być sprawne w każdej formie ruchu – wyraża zrozumienie i empatię poprzez zachowanie wprowadzone z tych wartości
	2. Osiągnięcia w zakresie sprawności motorycznych:	– przyjmuje podstawowe pozycje do ćwiczeń: postawa zasadnicza, rozkrok, wykrok, zakrok, stanie na jednej nodze, klęk podparty, przysiad podparty, podpór przodem, podpór tyłem, siad klęczny, skrzyżny, skulony, prosty – wykonuje skłony, skrętoskłony – pokonuje w biegu przeszkody naturalne i sztuczne – biega z wysokim unoszeniem kolan – biega w połączeniu ze skokiem – biega z przenoszeniem przyborów, np. piłki, paleczki – biega z rzutem do celu ruchomego i nieruchomego – biega w różnym tempie – realizuje marszobieg – wykonuje przewrót w przód i w tył na materacu z przysiadu podpartego – rzuca i podaje jedną ręką piłką małą i dużą w miejscu i w ruchu – rzuca oburącz do przodu, znad głowy, piłką małą i dużą – toczy i koziuje piłkę – rzuca małymi przyborami na odległość i do celu – skacze na jednej nodze i obunóż ze zmianą tempa, kierunku, pozycji ciała – skacze w dal dowolnym sposobem – skacze przez skakankę

		– podnosi i przenosi przybory – wykonuje przeskok zawrotny przez ławeczkę, naskoki, zeskoki, skoki zajęcze – wykonuje przetoczenie, czołganie, podciąganie – wykonuje czworakowanie ze zmianą kierunku i tempa ruchu – wykonuje ćwiczenia równoważne bez przyborem, np. na ławeczce gimnastycznej – wspina się, np. na drabinkach – mocuje się w parach w pozycjach niskich i wysokich – wykonuje próbę siły mięśni brzucha – wykonuje próbę giętkości dolnego odcinka kręgosłupa – współpracuje z partnerem i całym zespołem podczas zadań gimnastycznych – samodzielnie wykonuje ćwiczenia prowadzące do zapobiegania wad postawy
	3. Osiągnięcia w zakresie różnych form rekreacyjno-sportowych:	– bierze udział w zespołowych zabawach ruchowych, minigrach i grach terenowych, zawodach sportowych – reaguje ruchem na zmiany rytmu, tempa i głośności (zabawy orientacyjno-porządkowe z zastosowaniem sygnałów dźwiękowych) – respektuje i podporządkowuje się decyzjom sędziego – zachowuje powściągliwość w ocenie sprawności fizycznej kolegów i koleżanek – uczestników zabawy – respektuje ich prawo do indywidualnego tempa rozwoju – radzi sobie w sytuacji przegranej i akceptuje zwycięstwo np. drużyny przeciwnej – gratuluje drużynie zwycięskiej sukcesu – respektuje przepisy, reguły zabaw zespołowych, gier ruchowych i sportowych – respektuje przepisy ruchu drogowego w odniesieniu do pieszych, rowerzystów, rolkarzy, biegaczy i innych osób, których poruszanie się w miejscu publicznym może tworzyć zagrożenie bezpieczeństwa – uczestniczy w zabawach i grach zespołowych z wykorzystaniem różnych rodzajów piłek, np.: ringo, mini-koszykówka, mini-siatkówka, mini-piłka ręczna i nożna – potrafi wykonać prawidłowo elementy charakterystyczne dla tych gier: rzuty ringiem, piłką do kolegi, oburącz stojąc lub w biegu, elementy kozłowania stojąc lub w biegu, rzucanka siatkarska itd. – układa zespołowe zabawy ruchowe i w nich uczestniczy – ma świadomość, iż sukces w takiej zabawie odnosi się dzięki sprawności, zaradności i współdziałaniu – jeździ na dostępnym sprzęcie sportowym, np. na hulajnodze, rolkach, deskorolce, rowerze, sankach, łyżwach

„Elementarz odkrywców”, klasa 2

Na szaro zaznaczono przewidywane efekty przypisane treściom wykraczającym ponad podstawę programową

Edukacja	Treści nauczania – „Elementarz odkrywców”, klasa 2	Przewidywane efekty edukacyjne (umiejętności, wiadomości, społecznie akceptowane zachowania)
polonistyczna	1. Osiągnięcia w zakresie słuchania:	– obdarza uwagę rówieśników i dorosłych – słucha wypowiedzi nauczyciela, rówieśników i innych osób w różnych codziennych sytuacjach – okazuje szacunek wypowiadającej się osobie – wykonuje proste zadania według usłyszanego instrukcji, podawanej przez nauczyciela etapowo – zadaje pytania w sytuacji braku zrozumienia słuchanej wypowiedzi – słucha z uwagą tekstów czytanych przez nauczyciela – słucha uważnie i z powagą wypowiedzi osób podczas uroczystości, koncertów, obchodów świąt narodowych i innych zdarzeń kulturalnych – przejawia w powyższych wydarzeniach zachowania zachowania adekwatne do sytuacji – słucha wypowiedzi innych i najczęściej czeka na swoją kolej, aby się wypowiedzieć – potrafi na ogół panować nad chęcią nagłego wypowiedziania się, szczególnie w momencie wykazywania tej potrzeby przez drugą osobę
	2. Osiągnięcia w zakresie mówienia:	– mówi na tematy związane z życiem rodzinnym, szkolnym oraz inspirowane literaturą – wypowiada się, stosując adekwatne do sytuacji wybrane techniki języka mówionego: pauzy, zmianę intonacji – formułuje pytania, dotyczące sytuacji zadaniowych, wypowiedzi ustnych nauczyciela, uczniów lub innych osób z otoczenia – wypowiada się w formie uporządkowanej na tematy związane z przeżyciami, zadaniami, sytuacjami szkolnymi, lekturą, wydarzeniami kulturalnymi – opowiada treść historyjek obrazkowych, dostrzegając związki przyczynowo-skutkowe – wypowiada się na temat ilustracji – opowiada treść historyjek obrazkowych – systematycznie wzbogaca słownictwo czynne – odpowiada na pytania dotyczące przeczytanych tekstów, ilustracji – nadaje znaczenie i tytuł obrazom – składa ustne sprawozdanie z wykonanej pracy – recytuje z pamięci krótkie rymowanki, wiersze, piosenki – dobiera stosowną formę komunikacji werbalnej i własnego zachowania, wyrażającą empatię i szacunek do rozmówcy – dostosowuje ton głosu do sytuacji, np. nie mówi zbyt głośno – nazywa czynności, sytuacje, doświadczenia – wykonuje eksperymenty językowe – uczestniczy w zabawie teatralnej – ilustruje mimiką, gestem i ruchem zachowania bohatera literackiego lub wymyślnego – rozumie umowne znaczenie rekwizytu i umie posłużyć się nim w odgrywanej scenie

	3. Osiągnięcia w zakresie czytania:	– odczytuje uproszczone rysunki, piktogramy, znaki informacyjne, napisy – porządkuje we właściwej kolejności ilustracje historyjek obrazkowych – uzupełnia brakującą ilustrację historyjki obrazkowej – czyta poprawnie na głos teksty zbudowane z wyrazów opracowanych w czasie zajęć, dotyczące rzeczywistych doświadczeń dzieci i ich oczekiwań poznawczych – czyta poprawnie na głos teksty zbudowane z nowych wyrazów – czyta i rozumie krótkie teksty informacyjne złożone z 2-3 zdań – czyta w skupieniu po cichu i rozumie krótkie teksty drukowane – czyta w skupieniu po cichu teksty zapisane samodzielnie w zeszytach – wyodrębnia postacie i zdarzenia w tekstach do nauki czytania i krótkich tekstach literackich – ustala kolejność zdarzeń – wskazuje cechy i ocenia bohaterów – uzasadnia ocenę bohaterów – określa nastroj w przeczytanym utworze – wyszukuje w tekstach fragmenty będące odpowiedzią na sformułowane przez nauczyciela pytanie – wyszukuje w tekstach fragmenty określone przez nauczyciela – wyszukuje w tekstach fragmenty według niego najpiękniejsze, najważniejsze, trudne do zrozumienia – odróżnia elementy świata fikcji od realnej rzeczywistości, były rzeczywiste od medialnych, były realistyczne od fikcyjnych – komponuje początek i zakończenie tekstu na podstawie ilustracji – wyróżnia w czytanych utworach literackich zdania opisujące bohatera (człowieka lub zwierzę) – czyta książki wskazane przez nauczyciela – czyta książki samodzielnie wybrane
	4. Osiągnięcia w zakresie pisania:	– dba o estetykę i poprawność graficzną odręcznego pisma – rozmieszcza poprawnie tekst ciągły na stronie zeszytu – pisze czytelnie i płynnie zdania i tekst ciągły – przepisuje wyrazy i proste, krótkie zdania – przestrzega poprawności ortograficznej w wyrazach poznanych i opracowanych podczas zajęć – pisze poprawnie z pamięci wyrazy i krótkie, proste zdania – pisze ze słuchu wyrazy i krótkie, proste zdania – stosuje poprawnie znaki interpunkcyjne na końcu zdania i przecinki przy wyliczaniu – zapisuje poznane i najczęściej stosowane skróty, w tym skróty matematyczne – porządkuje i zapisuje wyrazy w kolejności alfabetycznej według pierwszej litery – pisze wielką literą imiona, nazwiska, nazwy miast, rzek, ulic, tytuły utworów i książek – pisze poprawnie z pamięci opracowane wyrazy z „ó”, „rz” niewymiennymi, wyrazy z „ż”, „h”, i „ch” – pisze poprawnie wyrazy z utratą dźwięczności, których pisownię wyjaśnia zapis innych form tych wyrazów lub ich zapis w liczbie mnogiej – pisze poprawnie wyrazy ze spółgłoskami miękkimi przed samogłoską (wskazuje sylaby/cząstki wyrazowe ze spółgłoską miękką przed samogłoską) – wyszukuje w tekście wyrazy z określoną trudnością ortograficzną – zna zasadę pisowni wyrazów z „ó” wymiennym na „o”

	- zna zasadę pisowni „rz” wymiennego na „r” - zna zasadę pisowni wyrazów z końcówkami „-ów, -ówka” - zna zasadę pisowni wyrazów z „rz” po spółgłoskach - zna wyjątek w pisowni „sz” po spółgłoskach: pszczoła - zna zasadę pisowni „u” na końcu wyrazów - pisze poprawnie wyrażenia przyimkowe: nad, pod, obok, w, za, przy, przed - pisze samodzielnie kilka zdań na podany temat - pisze życzenia, zaproszenie, list, ogłoszenie - zapisuje wielką literą adres nadawcy i odbiorcy listu - pisze krótkie teksty, wykorzystując aplikacje komputerowe - układa i zapisuje zdarzenia we właściwej kolejności - pisze poprawną kilkuzdaniową wypowiedź na podany temat - pisze poprawną kilkuzdaniową wypowiedź na swobodny temat - w wypowiedziach pisemnych stosuje bogate słownictwo - przekształca zdania oznajmujące na zdania pytające (bez terminów) - rozwija zdania oznajmujące - pod kierunkiem nauczyciela redaguje i pisze w różnych formach: wypowiedź kilkuzdaniową - opis, życzenia, zaproszenie, list
5. Osiągnięcia w zakresie kształcenia językowego:	- wyróżnia w wypowiedziach zdania, w zdaniach wyrazy, w wyrazach sylaby oraz głoski - różnicuje głoski na samogłoski i spółgłoski - posługuje się ze zrozumieniem pojęciami: samogłoska, spółgłoska, dwuznak, spółgłoska miękka - rozpoznaje zdania oznajmujące i pytające w wypowiedziach ustnych i pisemnych - przekształca zdania oznajmujące w pytania i odwrotnie oraz zdania pojedyncze w złożone - rozróżnia rzeczowniki i czasowniki (wprowadzenie pojęć) - wskazuje najważniejsze wyrazy w zdaniach oznajmujących (podmiot i orzeczenie, bez terminów) - rozróżnia rzeczowniki i czasowniki oraz nazywa te części mowy - rozpoznaje wyrazy o znaczeniu przeciwnym i wyrazy pokrewne - gromadzi słownictwo wokół danego tematu - gromadzi wyrazy/skojarzenia z podanym wyrazem - łączy w pary i tworzy pary wyrazów o znaczeniu przeciwnym (różne części mowy) - zna wyrazy dźwiękonaśladowcze - tworzy rodzin wyrazów (wprowadzenie pojęcia) - używa wyrazów bliskoznacznych - zna wyrazy o różnym znaczeniu i takim samym brzmieniu (homonimy) np. zamek-budowla, w drzwiach oraz wyrazy o innym znaczeniu, innej pisowni (homofony) np. morze, może - tworzy rymy - tworzy wyrazy miłe i nieprzyjemne (kot, kotek, kocur, kocisko; pies, psina, psisko; ptak, ptaszek, ptaszysko itp.) - zna znaczenie porównań, np. chytry jak lis, pracowity jak mrówka, uparty jak osioł, brudny jak świnia, dumny jak paw - zna znaczenie przenośne niektórych stałych związków frazeologicznych i przysłów - łączy wyrazy w wypowiedzenia i poprawnie formułuje zdanie pojedyncze - określa, który tekst jest zagadką, listem, życzeniami, zaproszeniem, ogłoszeniem, opisem

	6. Osiągnięcia w zakresie samokształcenia:	– podejmuje próby zapisu nowych samodzielnie poznanych wyrazów i sprawdza poprawność ich zapisu w słowniku ortograficznym – korzysta z różnych źródeł informacji, np. atlasów, czasopism dla dzieci, słowników i encyklopedii, zasobów internetu – rozwija swoje zainteresowania – wykorzystuje nabyte umiejętności do eksploracji świata – wybiera charakterystyczne dla siebie strategie uczenia się
matematyczna	1. Osiągnięcia w zakresie rozumienia stosunków przestrzennych i cech wielkościowych:	– klasyfikuje obiekty i różne elementy środowiska społeczno-przyrodniczego z uwagi na wyodrębnione cechy – dostrzega rytm w środowisku przyrodniczym – nazywa dni tygodnia i miesiące w roku – orientuje się, do czego służy kalendarz i potrafi z niego korzystać – wykonuje obliczenia pieniężne, rozróżnia nominaty na banknotach i monetach, wskazuje różnice w ich sile nabywczej – zna błądzące w obiegu monety i banknoty (1 zł, 2 zł, 5 zł, 10 zł, 20 zł, 50 zł, 100 zł, 1 gr, 2 gr, 5 gr, 10 gr, 20 gr, 50 gr) – wie, że 1 zł to 100 gr – odczytuje pełne godziny na zegarze ze wskazówkami – wykonuje proste obliczenia dotyczące czasu – waży przedmioty – różnicuje przedmioty lżejsze i cięższe – używa określenia kilogram – wykonuje łatwe obliczenia dotyczące jednostki kg – wie, że towar w sklepie jest pakowany według wag – odmierza płyny kubkiem i miarką litrową, używa określenia „litr” – porównuje ilości płynów, przelewając je, wskazuje więcej, mniej, tyle samo – rozumie, co to jest dług – radzi sobie w sytuacjach kupna i sprzedaży – układa i rozwiązuje proste zadania z treścią o kupowaniu i płaceniu – liczy pieniądze na zbiorach zastępczych – dostrzega rytm w środowisku przyrodniczym, sztuce użytkowej – dzieli na dwie i cztery równe części np. kartkę papieru, czekoladę, używa pojęcia – połowa – wykorzystuje warcaby i szachy oraz inne gry planszowe do rozwijania umiejętności myślenia strategicznego, logicznego, rozumienia zasad – przekształca gry, tworząc własne strategie i zasady organizacyjne
	2. Osiągnięcia w zakresie rozumienia liczb i ich własności:	– sprawnie liczy obiekty (dostrzega regularność dziesiątkowego systemu liczenia) – wymienia kolejne liczebności od wybranej liczby (w przód i wstecz) po 1, 2, po 10 (zakres do 100) oraz bez ograniczania zakresu zgodnie z indywidualnymi możliwościami – zapisuje liczby cyframi (zakres do 100) i setkami do 1000 – wyjaśnia znaczenie cyfry zapisanej w miejscu jednostki, dziesiątek i setek – rozumie pojęcie liczby w aspekcie głównym, porządkowym i miarowym – liczy (w przód i wstecz) po jeden, po kilka, po dziesięć od zera lub wybranej liczby w zakresie 100 oraz bez ograniczania zakresu zgodnie z indywidualnymi możliwościami – liczy setkami w zakresie 1000

		- rozumie znaczenie cyfry zapisanej w miejscu jedności, dziesiątek, setek - rozpoznaje w skazuje liczby parzyste i nieparzyste - porównuje liczby, porównuje sumy i różnice stosuje znaki $<$, $>$, $=$ - porządkuje liczby od najmniejszej do największej i odwrotnie - rozumie sformułowania typu: liczba o 7 większa, liczba o 10 mniejsza
	3. Osiągnięcia w zakresie posługiwania się liczbami:	- sprawnie dodaje i odejmuje liczby w zakresie 20, poprawnie zapisuje działania - dodaje do podanej liczby w pamięci i od podanej liczby odejmuje w pamięci liczbę jednocyfrową, liczbę 10 oraz wielokrotności 10 (w prostszych przykładach) w zakresie 100 i setki w zakresie 1000 - biegle mnoży i dzieli w zakresie 30 i przez 5 i 10 w zakresie 100 - zna iloczyn i iloraz liczb w zakresie 50 - opracowuje własną strategię obliczeń, poprawnie zapisuje przeprowadzone obliczenia - posługuje się znakami równości, znakami czterech podstawowych działań - wyjaśnia istotę działań matematycznych – dodawania, odejmowania, mnożenia i dzielenia oraz związki między nimi - korzysta intuicyjnie z własności działań - dodaje liczby dwucyfrowe typu $32 + 24$ i odpowiednie przypadki odejmowania, zapisując w razie potrzeby cząstkowe wyniki działań lub wykonując działania w pamięci, od razu podaje wynik - zna terminy: składniki, suma, odjemna, odjemnik, różnica - dodaje i odejmuje kilka liczb - oblicza sumy i różnice zapisane niestandardowo (w trójkątach, piramidach, tabelkach, kwadratach magicznych - wyznacza sumy i różnice w formie czynnościowej (w miarę indywidualnych możliwości bez ograniczania zakresu liczbowego) - ilustruje mnożenie i dzielenie - wykorzystuje liczby do wykonania pomiaru długości, boków figur geometrycznych, długości, szerokości, wysokości np. grzbietu książki oraz pomiaru pojemności, masy, używając określeń: cięższy, lżejszy, kilogram, dekagram, gram, metr, centymetr, kilometr, zapisuje wyniki pomiarów w postaci wyrażen dwumianowych (bez zamiany jednostek) - oblicza niewiadomą w postaci okienka (bez przenoszenia na drugą stronę) - rozwiązuje łatwe równania jednodziałaniowe z niewiadomą w postaci okienka (bez przenoszenia na drugą stronę) - ilustruje formuły działań na grafach i w tabelach, oblicza je - porównuje, dodaje i odejmuje pełne setki w zakresie 1000
	4. Osiągnięcia w zakresie czytania tekstów matematycznych:	- analizuje i rozwiązuje zadania matematyczne wyrażone w konkretnych sytuacjach, na rysunkach, diagramach, tabelkach lub w słownie podanej treści, - dostrzega problem matematyczny oraz tworzy własną strategię jego rozwiązania, odpowiednią do warunków zadania; opisuje rozwiązanie za pomocą działań, równości z okienkiem, rysunku lub w inny wybrany przez siebie sposób np. diagramie - zapisuje rozwiązanie zadania przedstawionego słownie w konkretnej sytuacji - rozwiązuje, układa i przekształca łatwe zadania jednodziałaniowe - rozwiązuje zadania złożone łańcuchowo - rozwiązuje zadania złożone łańcuchowo, pomagając sobie rysunkiem, liczmanami itp. - umie rozwiązywać zadania tekstowe na porównywanie różnicowe etapami/z dodatkowymi pytaniami/

		- rozwiązuje zadania typu logicznego - rozwiązuje zadania nietypowe i celowo źle sformułowane - układa treść zadań do ilustracji i działania - zapisuje odpowiedź, układa pytanie do zadania - tworzy łamigłówki matematyczne, wykorzystuje w tym procesie własną aktywność artystyczną, techniczną, konstrukcyjną - wybrane działania realizuje za pomocą prostych aplikacji komputerowych
5. W zakresie rozumienia pojęć geometrycznych:		- rozpoznaje figury geometryczne położone nietypowo - układa figury z patyczków - tworzy figury z gumy do skakania oraz na geoplanie - klasyfikuje figury według podanych cech - dostrzega i kontynuuje powtarzające się sekwencje - układa rytmy z przedmiotów, klocek i modeli figur - kreśli przy linijce odcinki o podanej długości i łamane - rysuje odręcznie prostokąty, (w tym kwadraty) wykorzystując sieć kwadratową - rysuje figury geometryczne na sieci kwadratowej w powiększeniu i pomniejszeniu - mierzy długości odcinków, boków figur geometrycznych, szerokość i wysokość przedmiotów, posługuje się linijką - podaje wynik pomiaru, posługując się jednostkami długości: centymetr, metr - porównuje długości obiektów i określa je, stosując jednostki: centymetr, metr - wie, że 100 cm to metr - stosuje w praktyce jednostkę długości: kilometr - rysuje odcinki o podanej długości, rysuje prostokąty (w tym kwadraty), trójkąty, - dokonuje prostych obliczeń dotyczących miar długości (bez zamiany jednostek) - dostrzega symetrię w środowisku przyrodniczym, w sztuce użytkowej i innych wytworach człowieka obecnych w otoczeniu
6. Osiągnięcia w zakresie stosowania matematyki w sytuacjach życiowych oraz w innych obszarach edukacji:		- klasyfikuje obiekty i różne elementy środowiska społeczno-przyrodniczego z uwagi na wyodrębnione cechy - dostrzega rytm w środowisku przyrodniczym, sztuce użytkowej i innych wytworach człowieka, obecnych w środowisku dziecka - dzieli na dwie części np. kartkę papieru, czekoladę, używa pojęcia połowa - odmierza płyny kubkiem i miarką litrową - manipulacyjnie (przelewanie) porównuje ilości płynów, wskazuje więcej, mniej, tyle samo - używa określeń: litr, pół litra - dokonuje prostych obliczeń ilości płynów w różnych sytuacjach praktycznych i w prostych zadaniach tekstowych - odczytuje godziny na zegarze ze wskazówkami oraz elektronicznym (wyświetlającym cyfry w systemie 24-godzinny) - zna pojęcia: doba, godzina, pół godziny, kwadrans, minuta - wykonuje proste obliczenia zegarowe w obrębie godzin i minut - oblicza upływ czasu z użyciem jednostek: pół godziny, kwadrans - odczytuje czas na zegarze w ramach czasowych zajęć szkolnych i obowiązków domowych - rozpoznaje minuty na zegarze - wie, że godzina to 60 minut - wie, że 24 godziny to doba

		– posługuje się stoperem, aplikacjami telefonu, tabletu, komputera – waży przedmioty, używa określeń: kilogram, pół kilograma, dekagram – różnicuje przedmioty lżejsze i cięższe – umie wykonać łatwe obliczenia, używając tych miar (bez zamiany jednostek) – poznaje zależność 1 kg = 100 dag – wie, że towar w sklepie pakowany jest między innymi według wagi – mierzy temperaturę za pomocą termometru oraz odczytuje ją – nazywa dni tygodnia i miesiąc w roku – orientuje się, do czego służy kalendarz, i potrafi z niego korzystać – odczytuje, podaje i zapisuje wybrane daty np. swojego urodzenia lub datę bieżącą – odczytuje oraz zapisuje znaki rzymskie w zakresie I-XII – wykonuje obliczenia kalendarzowe w sytuacjach życiowych – wykonuje obliczenia pieniężne – zna będące w obiegu monety i banknoty (1 zł, 2 zł, 5 zł, 10 zł, 20 zł, 50 zł, 100 zł, 1 gr, 2 gr, 5 gr, 10 gr, 20 gr, 50 gr), wie, że 1 zł to 100 gr – zna wartość nabywczą pieniędzy – rozumie pojęcie długu i konieczność jego spłaty – radzi sobie w sytuacjach kupna i sprzedaży – układa i rozwiązuje proste zadania z treścią o kupowaniu i płaceniu – dokonuje obliczeń szacunkowych w różnych sytuacjach życiowych – oblicza, wyznacza cenę na podstawie kosztów zakupu – wykorzystuje warcaby i szachy oraz inne gry planszowe lub logiczne do rozwijania umiejętności myślenia strategicznego, logicznego, rozumienia zasad – przekształca gry, tworząc własne strategie i zasady organizacyjne – wykorzystuje nabyte umiejętności do rozwiązywania problemów, działań twórczych i eksploracji świata, dbając o własny rozwój i tworząc indywidualne strategie uczenia się
społeczna	1. Osiągnięcia w zakresie rozumienia środowiska społecznego:	– identyfikuje się z grupą społeczną do której należy: rodziną i klasą, a także narodem – poznaje i respektuje normy i reguły postępowania w tych grupach – uczestniczy w szkolnych wydarzeniach i uroczystościach – wyjaśnia, iż wszyscy ludzie posiadają prawa i obowiązki – wymienia własne prawa i obowiązki jako członka rodziny i ucznia, stara się przestrzegać ich i stosować je w codziennym życiu – przyjmuje konsekwencje swojego uczestnictwa w grupie i własnego w niej postępowania w odniesieniu do przyjętych norm i zasad – ocenia postępowanie swoje i innych osób odnosząc się do poznanych wartości takich jak: godność, honor, sprawiedliwość, obowiązkowość, odpowiedzialność, przyjaźń, życzliwość, umiar, powściągliwość, pomoc, zadośćuczynienie, przepraszanie, uznanie, uczciwość, wdzięczność oraz inne, respektowane przez środowisko szkolne – stosuje formy grzecznościowe w stosunku do dorosłych, w uprzejmy sposób zwraca się do kolegów – okazuje swoim bliskim miłość i przywiązanie – stara się być sprawliwym i prawdomównym, stara się przeciwdziałać kłamstwu i obmowie

		– wie, że nie wolno zabierać cudzej własności bez pozwolenia, pamiętać o oddawaniu pożyczonych rzeczy i nie niszczyć ich – stara się dzielić z potrzebującymi – wie, że warto być odważnym zwłaszcza jeśli krzywdzeni są słabsi – przedstawia siebie i grupę, do której należy – swoją rodzinę, klasę – zna podstawowe relacje rodzinne między najbliższymi – zapisuje swój adres, zawód rodziców i innych wybranych członków rodziny – posługuje się tymi danymi wyłącznie w sytuacjach bezpiecznych dla siebie i reprezentowanych osób, dla bezpieczeństwa własnego jest powściągliwy w używaniu danych osobistych w sytuacjach nowych i wirtualnych – rozpoznaje i nazywa wybrane grupy społeczne, do których nie należy, np. drużyny i kluby sportowe – stosuje we właściwej sytuacji słowa: porozumienie, umowa – uczestniczy w wyborach do klasowego samorządu uczniowskiego – wymienia przykłady stowaryszeń powstałych w efekcie porozumień i umów grup społecznych, w tym stowaryszenia pomocy osobom niepełnosprawnym, a także stowaryszenia dużych grup społecznych, jak miasta i państwa, Unia Europejska – nazywa wybrane narodowości – jest tolerancyjny – wie, że wszyscy ludzie mają równe prawa (bez względu na miejsce urodzenia, kolor skóry, wyznawaną religię czy status materialny) – przedstawia i porównuje zwyczaje ludzi, np. dotyczące świąt i tradycji w swoim regionie oraz w Małopolsce (w okolicach Krakowa, Zakopanego) – wykorzystuje pracę zespołową w procesie uczenia się, w tym przyjmując rolę lidera zespołu – współpracuje z innymi w różnych sytuacjach życiowych – jest uczynny i uprzejmy wobec innych, nawet jeśli różni się od niego pod względem sytuacji materialnej czy zwyczajów – wie, że wynagrodzenie otrzymuje się za pracę – wie, że ludzie mają różną sytuację materialną – wie, że nie można dążyć do zaspokojenia swoich pragnień kosztem innych, należy dostosowywać własne oczekiwania do realiów ekonomicznych rodziny – w sytuacjach codziennych niesie pomoc potrzebującym, szczególnie osobom starszym i niepełnosprawnym
	2. Osiągnięcia w zakresie orientacji w czasie historycznym:	– wyjaśnia związek legendy z powstaniem godła i barw narodowych – opowiada wybrane polskie legendy związane m.in. z Wisłą, Krakowem, Warszawą, powstaniem nazw wybranych miejscowości – zna pełną nazwę swojej ojczyzny – rozpoznaje symbole narodowe: herb, godło i flagę Polski, hymn Polski oraz wybrane stroje ludowe (krakowski, góralski) – opowiada o przygotowaniach do świąt państwowych (w tym 11 Listopada oraz 1 Listopada) i w miarę możliwości w nich uczestniczy – wykonuje chorągiewkę lub kokardę narodową – zachowuje się godnie i z szacunkiem podczas śpiewania lub słuchania hymnu, wciągania flagi na maszt itp. – wie, kiedy zakładamy stroje w barwach narodowych – wymienia nazwy dawnych stolic Polski (Gniezno, Kraków)

		– wyjaśnia znaczenie wybranych zwyczajów i tradycji polskich – opisuje znaczenie dorobku minionych epok w życiu człowieka, jest świadomy, iż stosuje w swej aktywności ten dorobek, np. cyfry arabskie i rzymskie – podaje przykłady zmian, które zaszły w świecie w ciągu ostatnich stu lat – opowiada, w jaki sposób na przestrzeni wieków zmieniały się sposoby oświetlania i ogrzewania domów, porozumiewania się, ubierania, transportu – podaje przykłady dawnych zawodów i opisuje je (m.in. dorożkarz, garncarz, kowal, rymarz, bednarz) – potrafi podzielić wybrane obiekty na zabytkowe i współcześnie wybudowane na przykładzie Warszawy – opowiada historię własnej rodziny, przedstawia jej tradycje – przedstawia wybrane postacie i prezentuje ciekawostki o wielkich Polakach, w tym o Fryderyku Chopinie, Mikołaju Koperniku
przyrodnicza	1. Osiągnięcia w zakresie rozumienia środowiska przyrodniczego:	– rozpoznaje w swoim otoczeniu wybrane gatunki roślin i zwierząt, w tym chronione, typowe dla różnych krajobrazów Polski – rozpoznaje i wyróżnia wybrane cechy ekosystemów: lasu, pola, łąki, a także sadu, ogrodu i parku – wymienia przykłady spotykanych w nich gatunków i podstawowych zależności między nimi (np. czym żywią się zwierzęta, jakie mają schronienia) – rozpoznaje wybrane zwierzęta i rośliny, których w naturalnych warunkach nie spotyka w polskim środowisku przyrodniczym, w tym opisuje przyrodę terenów okolicznych, wymienia przykłady zwierząt związanych z innymi kontynentami – rozpoznaje wybrane, popularne gatunki hodowlane – wie, w jaki sposób warunki konieczne do rozwoju roślin, są zaspokajane w hodowlach (m.in. porównuje ze sobą piasek i ziemię z ogrodu) – prowadzi proste hodowle roślin – przedstawia zasady opieki nad zwierzętami domowymi, hodowanymi i innymi – potrafi opowiedzieć o pracach prowadzonych przez człowieka w gospodarstwie rolnym, na polu, w ogrodzie i na łące w kolejnych porach roku – wymienia nazwy gatunków hodowanych i uprawianych w Polsce m.in. podaje przykłady drzew i krzewów owocowych, zbóż, ziół leczniczych, warzyw o jadalnych łodygach, korzeniach itd. – wymienia przykłady szkodników i sprzymierzeńców ogrodnika. – wie, jakie korzyści czerpie człowiek z uprawy roślin i hodowli zwierząt m.in. łączy produkty z gatunkiem, dzięki któremu je otrzymujemy, wymienia przykłady sytuacji, w których zwierzęta (psy, konie) pomagają człowiekowi. – zna podstawowe elementy budowy oraz funkcjonowania roślin (m.in. drzewa, krzewy, zielne) i zwierząt (właszcza ssaków, ptaków i owadów) – przy pomocy nauczyciela odszukuje w różnych dostępnych zasobach informacje dotyczące środowiska przyrodniczego, potrzebne do wykonania ćwiczenia – opisuje zmiany zachodzące w przyrodzie podczas pór roku oraz doby m.in. zna sposoby przystosowywania się zwierząt do zmieniających się warunków (odloty i przyloty ptaków itd.), umie powiązać kolejne fazy rozwoju roślin z porami roku (w tym rozwój kwiatów i owoców) – opisuje życie człowieka w konkretnych porach roku (sposób dbania o siebie, prace w gospodarstwie, formy odpoczynku) – wie, jakie są warunki konieczne do rozwoju roślin i zwierząt

		- przy pomocy nauczyciela planuje, samodzielnie wykonuje proste obserwacje, doświadczenia i eksperymenty dotyczące obiektów i zjawisk przyrodniczych - tworzy notatki z obserwacji - gromadzi i zabezpiecza zbiory przyrodnicze według wskazań nauczyciela - podejmuje próbę wyjaśnienia istoty obserwowanych zjawisk według procesu przyczynowo-skutkowego i czasowego - chroni przyrodę (nie śmieci, szanuje rośliny, pomaga zwierzętom przetrwać zimę itd.) - zna wybrane zagrożenia dla środowiska ze strony człowieka (spalanie śmieci, zatrucie powietrza i wód, pożary lasów itd.) - wie o istnieniu wybranych form ochrony przyrody (ochrona gatunkowa, Parki Narodowe, pomniki przyrody) - segreguje odpady, stosuje opakowania przyjazne środowisku i oszczędza wodę - ma świadomość przyczyn i skutków takiego postępowania - wyjaśnia słowo recykling, wymienia przykłady, co może powstać po przetworzeniu makulatury i innych odpadów - projektuje zabawkę lub urządzenie wykonane przy użyciu odpadów
	2. Osiągnięcia w zakresie funkcji życiowych człowieka, ochrony zdrowia, bezpieczeństwa i odpoczynku:	- opisuje zawod oraz inne zajęcia wykonywane przez rodziców - ma świadomość czym zajmują się osoby pracujące w szkole oraz w służbach mundurowych i medycznych (policjant, strażak, lekarz, weterynarz), a także w innych wybranych zawodach (pilot, kelner, fryzjerka) - przedstawia charakterystykę wybranych zajęć i zawodów użyteczności publicznej - w sytuacji zagrożenia wie, do kogo może się zwrócić o pomoc - zna numery alarmowe telefonów: pogotowia, policji, straży pożarnej i numer alarmowy 112 - posługuje się danymi osobowymi w kontakcie ze służbami mundurowymi i medycznymi, w sytuacji zagrożenia zdrowia i życia - dba o higienę oraz estetykę własną oraz otoczenia, również w trakcie nauki - opisuje na czym polega zdrowy styl życia (ruch – w tym na świeżym powietrzu, higiena – również jamy ustnej, prawidłowe odżywianie, odpoczynek) - ma świadomość konieczności słuchania wskazań lekarza i stomatologa - zna podstawowe zasady zapobiegania chorobom zakaźnym i przeziębieniom, potrafi wymienić niepokojące objawy mogące świadczyć o chorobie - zna podstawowe potrzeby fizjologiczne człowieka - reaguje stosownym zachowaniem w sytuacji zagrożenia bezpieczeństwa, zdrowia swojego lub innej osoby - zna niektóre zagrożenia ze strony innych ludzi - wymienia i opisuje podstawowe grupy produktów żywnościowych (warzywa i owoce, nabiał itd.) - ma świadomość znaczenia odpowiedniej diety dla utrzymania zdrowia - opisuje piramidę żywienia i uzasadnia położenie poszczególnych produktów - ogranicza spożywanie posiłków o niskich wartościach odżywczych i niezdrowych - zachowuje umiar w spożywaniu produktów słodzonych, zna konsekwencje zjadania ich w nadmiarze - zna termin witaminy i wymienia przykłady produktów, w których znajduje się ich szczególnie dużo - podaje przykłady, w jaki sposób można przechowywać żywność (mrożenie, kiszenie itd.) - opowiada w jaki sposób można w domu przygotować dżem, jakie są etapy przygotowania chleba („od ziarenka do bochenka”) - przygotowuje posiłki służące utrzymaniu zdrowia – wykonuje kanapki lub sałatkę warzywną

		– ubiera się odpowiednio do stanu pogody – potrafi samodzielnie określić stan pogody w danym dniu i zanotować obserwacje w kalendarzu pogody – orientuje się, o czym mówi osoba zapowiadająca pogodę w radiu lub w telewizji – rozróżnia wybrane, podstawowe znaki drogowe – stosuje przepisy bezpieczeństwa w ruchu drogowym i w miejscach publicznych – orientuje się, że trudne warunki drogowe i atmosferyczne (oblodzenie, zmrok, śnieg) mogą ograniczać bezpieczeństwo pieszych – przestrzega zasad zachowania się w środkach publicznego transportu zbiorowego – stosuje się do zasad bezpieczeństwa w szkole, domu i na dworze, w tym: stosuje zasady bezpiecznej zabawy w różnych warunkach i porach roku, wie jak postępować w przypadku samodzielnego pozostania w domu lub kontaktu z nieznanymi – wie jakie niebezpieczeństwa mogą zagrażać turystom w górach oraz na plaży – rozpoznaje znaki i symbole informujące o różnych rodzajach niebezpieczeństw oraz zachowuje się zgodnie z informacją w nich zawartą – ma świadomość istnienia zagrożeń ze strony środowiska naturalnego takich jak np. huragan, burza, silne promieniowanie słoneczne oraz ich następstwa: powódź, pożar – określa odpowiednie sposoby zachowania się człowieka w takich sytuacjach – zna niebezpieczeństwa grożące ze strony roślin (zatrucia) – wymienia przykłady pospolitych grzybów jadalnych i trujących – wie, że niektóre zwierzęta mogą być groźne dla człowieka (np. zwierzęta chore, chroniące swoje młode) – ma świadomość obecności nieprawdziwych informacji, np. w przestrzeni wirtualnej – sprawdza informacje, zadając pytania nauczycielowi, rodzicom, policjantowi, straży miejskiej – stosuje zasady bezpieczeństwa podczas korzystania z urządzeń cyfrowych – rozumie i respektuje ograniczenia związane z czasem pracy z takimi urządzeniami – ma świadomość, iż nieodpowiedzialne korzystanie z technologii ma wpływ na utratę zdrowia człowieka – wymienia przykłady pozytywnego znaczenia technologii w życiu człowieka (w tym opisuje działanie katalogu elektronicznego w bibliotece)
3. Osiągnięcia w zakresie rozumienia przestrzeni geograficznej:		– określa położenie swojej miejscowości – podaje status administracyjny własnej miejscowości (wieś, miasto) – opisuje charakterystyczne elementy przyrody – opisuje charakterystyczne miejsca wybranego obszaru w Polsce (np. okolicy zamieszkania) – wskazuje na mapie fizycznej Polski jej granice, góry (w tym Tatry, Baranią Górę), morze, rzeki (Wisłę wraz ze źródłem i ujściem, Odrę, oraz rzekę najbliższą miejscowości), wybrane miasta (swoją miejscowość, Warszawę, Gdańsk, Kraków, Toruń, Wieliczkę) – rozpoznaje i opisuje typowe krajobrazy Polski (krajobraz nizinny, nadmorski, górski; oraz miejski, przemysłowy, rolniczy) – wymienia i opisuje wybrane bogactwa naturalne Polski (sól, węgiel) – zna nazwy głównych kierunków geograficznych – przy pomocy dorosłego odszukuje na mapie wybrane miejsce (np. cel wakacji) – wymienia nazwę stolicy Polski, opisuje wygląd herbu

		– opisuje charakterystyczne obiekty Warszawy, a także Krakowa i Zakopanego – wyjaśnia znaczenie stolicy dla całego kraju – przedstawia charakterystyczne dla Polski miejsca i tradycje z których ona słyne, m.in. opowiada o zabytkach Krakowa i Warszawy, najstarszej kopalni w Wieliczce, szczególnie cennych obszarach przyrodniczych – wie, że Polska znajduje się w Europie i należy do Unii Europejskiej – wskazuje na mapie kilka innych państw należących do niej – rozpoznaje flagę Unii Europejskiej – wymienia stany skupienia wody, nazywa procesy przejścia między nimi (parowanie, skraplanie, topnienie, zamarzanie) – rozpoznaje podstawowe rodzaje opadów (w tym grad i mgła) oraz osadów atmosferycznych (rosa, szron) – opisuje wędrowkę wody w przyrodzie – opisuje podstawowe cechy światła słonecznego i określa sposób jego obserwacji (odbicie np. w wodzie, cień, rozszczepienie – tęcza) – zna kolejność pór roku – ma świadomość, iż pory roku i doby zależą od położenia Ziemi względem Słońca – potrafi wymienić różnice w pogodzie między poszczególnymi porami roku (m.in. nazywa związane z nimi zjawiska atmosferyczne) – przedstawia położenie Ziemi w Układzie Słonecznym – podaje przykłady innych ciał niebieskich (planety, gwiazdy, Księżyc)
plastyczna	1. Osiągnięcia w zakresie percepcji wizualnej, obserwacji i doświadczeń – wyróżnianie w obrazach, ilustracjach, impresjach plastycznych, plakatach, na fotografiach:	– wyróżnia kształty obiektów – nadaje im nazwę i znaczenie, podaje części składowe, podobieństwa, różnice, cechy charakterystyczne części składowych – wyróżnia wielkości i proporcje, położenie i oddalenie pojedynczych obiektów i elementów złożonych, różnice w wyglądzie tego samego przedmiotu w zależności od położenia i zmiany stanowiska osoby patrzącej na obiekt – wyróżnia barwę, walor różnych barw, różnice walorowe w zakresie jednej barwy, fakturę – wyróżnia cechy charakterystyczne i indywidualne ludzi w zależności od wieku, płci, typu budowy, cechy charakterystyczne zwierząt, różnice w budowie, kształcie, ubarwieniu, sposobach poruszania się
	2. Osiągnięcia w zakresie działalności plastycznej i ekspresji twórczej:	– wypowiada się w różnych technikach plastycznych na płaszczyźnie – posługuje się takimi środkami wyrazu plastycznego, jak kształt, barwa, faktura – wykonuje prace rysunkowe, malarskie i graficzne – rysuje kredką, kredą, ołówkiem, patykami (płaskim i okrągłym), piórem, węglem, mazakiem – maluje farbami, tuszami przy użyciu pędzli (płaskich, okrągłych), palców, stempli – wydziera, wycina, składa, przylepia, wykorzystując gazetę, papier kolorowy, makulaturę, karton, ścinki tekstylne itp. – wypowiada się w różnych technikach, tworząc przestrzenne prace plastyczne (rzeźby w plastelinie, glinie, modelinie i in.) – modeluje (lepi i konstruuje) z gliny, modeliny, plasteliny, mas papierowych i innych, z materiałów naturalnych i przemysłowych (np. szyszki, kasztany, żołądź, patyki, kora, papier, bibuła, karton, folia metalowa, cienkie druczki, tworzywa, sznurki, opakowania itd.) – odbija, powiela za pomocą: kalki, tuszu, farby, stempla wykonanego z ziemniaka, gumy, korka i innych tworzyw, a także przy pomocy prostych programów komputerowych – wykonuje prace, modele, rekwizyty (lalka, pacynka itp.), impresje plastyczne potrzebne do aktywności artystycznej, naukowej

		– wykonuje prace i impresje plastyczne jako formy przekazania i przedstawienia uczuć, nastrojów, jako formy niespodzianki (np. prezent, zaproszenie) – przedstawia zjawiska i wydarzenia z otaczającej rzeczywistości, realne i fantastyczne, uwzględniając możliwości ruchu ludzi i zwierząt, przedstawia obiekty indywidualne i sceny złożone, kolejne etapy zdarzeń – ilustruje sceny i sytuacje (realne i fantastyczne) inspirowane wyobraźnią, baśnią, opowiadaniem, muzyką – przedstawia sceny, sytuacje, zjawiska, przedmioty, odnosząc je do warunków dotyczących kształtu, wielkości, proporcji, relacji w przestrzeni, barw, faktury waloru czy kompozycji rytmicznej, symetrycznej, zamkniętej, otwartej – przedstawia nastroje, stany uczuciowe, własne i inspirowane przeżyciami, doświadczeniami, marzeniami, stanami pogody, porami roku, utworami literackimi, muzycznymi, filmami, świętami, ulotki i inne wytwory – tworzy przedmioty charakterystyczne dla sztuki ludowej regionu, w którym mieszka – wykonuje prace i impresje plastyczne jako formy przekazania uczuć – umie korzystać z przekazów medialnych w zakresie pozyskiwania informacji o wybranych dziedzinach sztuki
	3. Osiągnięcia w zakresie recepcji sztuk plastycznych:	– rozpoznaje i nazywa dziedziny sztuk plastycznych, np. malarstwo, rzeźbę – nazywa dziedziny sztuki użytkowej, np. meblarstwo, architekturę, grafikę komputerową – wypowiada się na temat oglądanych dzieł sztuki plastycznej, przedmiotów, obiektów – rozpoznaje wybrane dzieła malarskie – rozpoznaje i nazywa podstawowe gatunki dzieł malarskich i graficznych: pejzaż, portret – nazywa wybrane przykłady dzieł znanych artystów: malarzy, rzeźbiarzy, architektów z regionu swojego pochodzenia lub innych – odróżnia techniki malarskie od graficznych – wskazuje miejsca prezentacji sztuk plastycznych
techniczna	1. Osiągnięcia w zakresie organizacji pracy:	– dobiera odpowiednie materiały i narzędzia – posługuje się materiałami i narzędziami zgodnie z podanymi zasadami – umie stosować poznane narzędzia i materiały – organizuje pracę i planuje kolejne czynności – utrzymuje ład i porządek w swoim miejscu pracy – utrzymuje porządek wokół siebie (na stoliku, w sali zabaw, szatni, ogrodzie) – sprząta po sobie i pomaga innym w utrzymywaniu porządku – dba o estetykę prac i dobrą organizację warsztatu pracy – wyjaśnia znaczenie oraz konieczność zachowania ładu, porządku i dobrej organizacji pracy ze względów bezpieczeństwa – przedstawia własny pomysł rozwiązań technicznych w realizowanym projekcie – planuje i realizuje własne projekty/prace – zgodnie współdziała w zespole w czasie realizacji tych prac – wie, że dobra organizacja działania technicznego wymaga pracy indywidualnej i współpracy zespołowej – ocenia projekty/prace, wykorzystując poznane i zaakceptowane wartości: systematyczność działania, pracowitość, konsekwencję, gospodarność, oszczędność, umiarkowanie w odniesieniu do korzystania z czasu, materiałów, narzędzi i urządzeń

		– wykorzystuje urządzenia techniczne i technologie – zwraca uwagę na zdrowie i zachowanie bezpieczeństwa z uwzględnieniem selekcji informacji, wykonywania czynności użytkowych lub potrzebnych
	2. Osiągnięcia w zakresie znajomości informacji technicznej, materiałów i technologii wytwarzania:	– odczytuje podstawowe informacje techniczne i stosuje w działaniu sposoby użytkowania: materiału, narzędzi, urządzenia zgodnie z instrukcją, w tym multimedialną – umie obsługiwać urządzenia techniczne, stosując się do zasad podanych w instrukcjach obsługi – określa wartość urządzeń technicznych z punktu widzenia cech użytkowych (łatwa lub trudna obsługa), ekonomicznych, estetycznych – wie, że wartość użytkowa urządzenia ma ważne znaczenie w czasie podejmowania decyzji o nabywaniu i stosowaniu – wie, jak wytworzono niektóre przedmioty codziennego użytku (meble, samochody, sprzęt gospodarstwa domowego) – rozpoznaje wybrane rodzaje maszyn i urządzeń – podaje przykłady znanych sobie urządzeń wytwórczych (narzędzia, przyrządy), transportowych (samochody, statki, samoloty), informatycznych (komputer, telefon komórkowy) – wymienia różne rodzaje budowli (budynki mieszkalne, biurowe, przemysłowe i in.) – zna wybrane rodzaje urządzeń elektrycznych (np. latarka, elektryczna szczotka do zębów) – wykonuje przedmioty użytkowe, w tym dekoracyjne i modele techniczne z zastosowaniem połączeń nierozłącznych: sklejanie klejem, wiązania lub zszywania zszywkami, sklejania taśmą itp. – wykonuje przedmioty użytkowe, w tym dekoracyjne i modele techniczne z zastosowaniem połączeń rozłącznych: spinania spinaczami biurowymi, wiązania sznurkiem lub wstążką ozdobną – wykonuje przedmioty użytkowe, w tym dekoracyjne i modele techniczne bez użycia kleju, taśm, zszywek, np. wybrane modele technik origami, modele kartonowe wycinane – stosuje poznaną technologię przy wykonywaniu przedmiotów użytkowych lub montowaniu wybranych modeli urządzeń technicznych – wykonuje przedmiot/model/pracę według własnego planu i opracowanego sposobu działania
informatyczna	1. Osiągnięcia w zakresie rozumienia, analizowania i rozwiązywania problemów:	– układa w logicznym porządku obrazki, sekwencje elementów – rozwiązuje zadania i łamigłówki logiczne – odczytuje i układa w logicznym porządku tekstowe instrukcje np. przepisy kulinarne, instrukcje do gier – określa cechy wspólne dla różnych typów zachowań np. ruchu – tworzy sekwencje poleceń na potrzeby sterowania obiektem
	2. Osiągnięcia w zakresie programowania i rozwiązywania problemów z wykorzystaniem komputera i innych urządzeń cyfrowych:	– tworzy proste animacje w oparciu o zmiany kostiumów w programie Scratch – tworzy ciągi poleceń służące do narysowania określonego kształtu, zawierające proste iteracje (np. kwadrat, prostokąt) – tworzy sekwencje poleceń sterujące ruchem obiektu na ekranie – zaznacza, kopiuje i wkleja elementy obrazu w edytorze grafiki i edytorze tekstu – tworzy nowe barwy korzystając z edytora kolorów w edytorze grafiki – łączy obrazy z edytora grafiki z tekstem w edytorze tekstu – rozwija umiejętność pisania na klawiaturze – tworzy proste dokumenty tekstowe w edytorze – zapisuje efekty swojej pracy we wskazanym miejscu – stosuje proste formatowanie tekstu – korzysta ze wskazanych stron internetowych – np. scratch.mit.edu, code.org

	3. Osiągnięcia w zakresie posługiwania się komputerem, urządzeniami cyfrowymi i sieciami komputerowymi:	– uruchamia i włącza aplikacje komputerowe – tworzy foldery w sieci, poprawnie je nazywa i zapisuje w nich efekty swojej pracy – uruchamia przeglądarkę internetową, prawidłowo wpisuje adres strony – drukuje wykonane przez siebie prace – kojarzy działanie z efektami pracy komputera z oprogramowaniem
	4. Osiągnięcia w zakresie rozwijania kompetencji społecznych:	– współpracuje z innymi uczniami tworząc proste programy w programie Scratch
	5. Osiągnięcia w zakresie przestrzegania prawa i zasad bezpieczeństwa:	– posługuje się udostępnioną mu technologią zgodnie z ustalonymi zasadami – zna zasady bezpiecznej pracy w Internecie – rozróżnia pożądane i niepożądane zachowania związane z pracą przy komputerze w pracowni komputerowej oraz w domu – wie, że praca długotrwała przy komputerze męczy wzrok, może powodować bóle głowy, a bardzo rozciągająca w czasie różne schorzenia, w tym skrzywienie kręgosłupa
muzyczna	1. Osiągnięcia w zakresie słuchania muzyki:	– świadomie i aktywnie słucha muzyki, potem wyraża swoje doznania werbalnie i niewerbalnie – rozpoznaje różne rodzaje muzyki na podstawie jej nastroju, tempa i innych elementów – dostrzega różnice charakteru słuchanej muzyki – odróżnia podstawowe elementy muzyki (melodię, rytm, wysokość dźwięku, tempo, dynamikę) – rozpoznaje brzmienie trąbki, skrzypiec, kontrabasu – rozpoznaje i nazywa różne źródła dźwięku – uczestniczy w koncertach muzycznych w szkole i poza nią – kulturalnie zachowuje się na koncercie – przyjmuje właściwą postawę podczas słuchania hymnu narodowego
	2. Osiągnięcia w zakresie ekspresji muzycznej. Śpiew:	– powtarza proste melodie i zestawy głosek i sylab – naśladuje odgłosy zwierząt – śpiewa piosenki z dziecięcego repertuaru – wykonuje śpiewanki i rymowanki tematyczne
	3. Improwizacja ruchowa, rytmika i taniec:	– wyraża nastrój i charakter muzyki, płaśnąc i tańcząc – reaguje na zmianę tempa i dynamiki – wyraża swe doznania związane z poznawanymi utworami muzycznymi i ilustruje je za pomocą obrazów, ruchu i słów – realizuje proste tematy rytmiczne (tataizacją, ruchem całego ciała – stosuje gesty dźwiękotwórcze) – zna i tańczy kroki, figury polki i trojaka
	4. Gra na instrumentach muzycznych:	– odtwarza proste rytmy i schematy rytmiczne na instrumentach perkusyjnych – gra proste melodie i akompaniamenty na dzwonkach i na flecie – wykonuje proste ilustracje instrumentalne do podanych tekstów i obrazów – improwizuje na instrumentach muzycznych według ustalonych zasad
	5. Osiągnięcia w zakresie znajomości form zapisu dźwięku:	– wie, że muzykę można zapisać i odczytać – rozpoznaje i nazywa niektóre znaki notacji muzycznej (oznaczenia metrum, klucz wiolinowy, półnuty, ćwierćnuty i odpowiadające im pauzy)

wychowanie fizyczne	1. Osiągnięcia w zakresie utrzymania higieny i zdrowia:	– wie, że muzykę można zapisać i odtworzyć za pomocą takich urządzeń jak: magnetofon, dyktafon, komputer – zapisuje dźwięki za pomocą układu klocków rytmicznych
	1. Osiągnięcia w zakresie utrzymania higieny i zdrowia:	– utrzymuje w czystości ręce i całe ciało – przebiera się przed zajęciami ruchowymi i po ich zakończeniu – wykonuje te czynności samodzielnie i w stosownym momencie – dostosowuje strój w trakcie zajęć ruchowych na świeżym powietrzu do rodzaju pogody i pory roku (nakrycie głowy – słotce, lekkie mroź itp.) – dostosowuje strój w trakcie zajęć ruchowych w pomieszczeniu do panujących tam warunków – wyjaśnia znaczenie ruchu w procesie utrzymania zdrowia – przygotowuje we właściwych sytuacjach i w odpowiedni sposób swoje ciało do wykonywania ruchu, np. pływania, kilkogodzinnej wycieczki, wędrówki itp. – ma świadomość znaczenia systematyczności i wytrwałości w wykonywaniu ćwiczeń – uznaje, że każdy człowiek ma inne możliwości w zakresie sprawności fizycznej – akceptuje sytuację dzieci, które z uwagi na chorobę nie mogą być sprawne w każdej formie ruchu – wyraża zrozumienie i empatię poprzez zachowanie wprowadzone z tych wartości
	2. Osiągnięcia w zakresie sprawności motorycznych:	– przyjmuje podstawowe pozycje do ćwiczeń: postawa zasadnicza, rozkrok, wykrok, zakrok, stanie na jednej nodze, klęk podparty, przysiad podparty, podpór przodem, podpór tyłem, siad klęczny, skrzyżny, skulony, prosty – wykonuje skłony, skrętoskłony – pokonuje w biegu przeszkody naturalne i sztuczne – biega z wysokim unoszeniem kolan – biega w połączeniu ze skokiem – biega z przenoszeniem przyborów, np. piłki, pałeczki – biega z rzutem do celu ruchomego i nieruchomego – biega w różnym tempie – realizuje marszobieg – wykonuje przewrót w przód i w tył na materacu z przysiadu podpartego – wykonuje samodzielnie rozgrzewkę podczas truchtu – rzuca i podaje jedną ręką piłką małą i dużą w miejscu i w ruchu – rzuca oburącz do przodu, znad głowy, piłką małą i dużą – toczy i kozłuje piłkę – rzuca małymi przyborami na odległość i do celu – skacze na jednej nodze i obunóż ze zmianą tempa, kierunku, pozycji ciała – skacze w dal dowolnym sposobem – skacze przez skakanikę – podnosi i przenosi przybory – wykonuje przeskok zawrotny przez ławeczkę, naskoki z zeskoki, skoki zajęcze – wykonuje skłony, skrętoskłony – wykonuje przetoczenie, czołganie, podciąganie – wykonuje czworakowanie ze zmianą kierunku i tempa ruchu – wykonuje ćwiczenia równoważne bez przyboru i z przyborem, np. na ławeczce gimnastycznej

		– wspina się, np. na drabinkach – mocuje się w parach w pozycjach niskich i wysokich – wykonuje próbę siły mięśni brzucha – wykonuje próbę głębokości dolnego odcinka kręgosłupa – współpracuje z partnerem i całym zespołem podczas zadań gimnastycznych – samodzielnie wykonuje ćwiczenia prowadzące do zapobiegania wad postawy
	3. Osiągnięcia w zakresie różnych form rekreacyjno – sportowych:	– bierze udział w zespołowych zabawach ruchowych, minigrach i grach terenowych, zawodach sportowych – reaguje ruchem na zmiany rytmu, tempa i głośności (zabawy orientacyjno-porządkowe z zastosowaniem sygnałów dźwiękowych) – respektuje i podporządkowuje się decyzjom sędziego – organizuje zespołową zabawę lub grę ruchową z wykorzystaniem przyboru lub bez – zachowuje powściągliwość w ocenie sprawności fizycznej kolegów i koleżanek – uczestników zabawy – respektuje ich prawo do indywidualnego tempa rozwoju – radzi sobie w sytuacji przegranej i akceptuje zwycięstwo np. drużyny przeciwnej – gratuluje drużynie zwycięskiej sukcesu – respektuje przepisy, reguły zabaw zespołowych, gier ruchowych i sportowych – respektuje przepisy ruchu drogowego w odniesieniu do pieszych, rowerzystów, rolkarzy, biegaczy i innych osób, których poruszanie się w miejscu publicznym może tworzyć zagrożenie bezpieczeństwa – uczestniczy w zabawach i grach zespołowych z wykorzystaniem różnych rodzajów piłek, np. ringo, mini-koszykówka, mini-siatkówka, mini-piłka ręczna i nożna – potrafi wykonać prawidłowo elementy charakterystyczne dla tych gier: rzuty ringiem, piłką do kolegi, oburącz stojąc lub w biegu, elementy kołowania stojąc lub w biegu, rzucanka siatkarska itd. – układa zespołowe zabawy ruchowe i w nich uczestniczy – układa niekonwencjonalne zespołowe zabawy ruchowe i w nich uczestniczy, np. wyścig olbrzymów – czworakowanie w dużych butach, wyścig klaunów – wędrownka pary uczniów połączonych szarfą itp. – ma świadomość, iż sukces w takiej zabawie odnosi się dzięki sprawności, zaradności i współdziałaniu – jeździ na dostępnym sprzęcie sportowym, np. na hulajnodze, rolkach, deskorolce, rowerze, sankach, łyżwach

„Elementarz odkrywców”, klasa 3

Na szaro zaznaczono przewidywane efekty przypisane treściom wykraczającym ponad podstawę programową

Edukacja	Treści nauczania – „Elementarz odkrywców”, klasa 3	Przewidywane efekty edukacyjne (umiejętności, wiadomości, społecznie akceptowane zachowania)
polonistyczna	1. Osiągnięcia w zakresie słuchania:	– obdarza uwagę rówieśników i dorosłych – słucha wypowiedzi nauczyciela, rówieśników i innych osób w różnych codziennych sytuacjach – okazuje szacunek wypowiadającej się osobie – wykonuje proste zadania według usłyszanego instrukcji, podawanej przez nauczyciela etapowo – zadaje pytania w sytuacji braku zrozumienia słuchanej wypowiedzi – słucha z uwagą tekstów czytanych przez nauczyciela – słucha uważnie i z powagą wypowiedzi osób podczas uroczystości, koncertów, obchodów świąt narodowych i innych zdarzeń kulturalnych – słucha tekstów interpretowanych artystycznie – przejawia w powyższych wydarzeniach zachowania zachowania adekwatne do sytuacji – słucha wypowiedzi innych i najczęściej czeka na swoją kolej, aby się wypowiedzieć – potrafi na ogół panować nad chęcią nagłego wypowiadania się, szczególnie w momencie wykazywania tej potrzeby przez drugą osobę
	2. Osiągnięcia w zakresie mówienia:	– mówi na tematy związane z życiem rodzinnym, szkolnym oraz inspirowane literaturą – wypowiada się, stosując adekwatne do sytuacji wybrane techniki języka mówionego: pauzy, zmianę intonacji – formułuje pytania, dotyczące sytuacji zadaniowych, wypowiedzi usłyszanych nauczyciela, uczniów lub innych osób z otoczenia – wypowiada się w formie uporządkowanej i rozwiniętej na tematy związane z przeżyciami, zadaniami, sytuacjami szkolnymi, lekturą, wydarzeniami kulturalnymi – porządkuje swoją wypowiedź, poprawia w niej błędy – opowiada treść historyjek obrazkowych, dostrzegając związki przyczynowo-skutkowe – wypowiada się na temat ilustracji – opowiada treść historyjek obrazkowych – systematycznie wzbogaca słownictwo czynne – odpowiada na pytania dotyczące przeczytanych tekstów, ilustracji – omawia treść przeczytanych tekstów i obejrzanych ilustracji – nadaje znaczenie i tytuł obrazom i fragmentom tekstów – składa ustne sprawozdanie z wykonanej pracy – recytuje z pamięci krótkie rymowanki, wiersze, piosenki – dobiera stosowną formę komunikacji werbalnej i własnego zachowania, wyrażając szacunek i empatię do rozmówcy – dostosowuje ton głosu do sytuacji, np. nie mówi zbyt głośno – nazywa czynności, sytuacje, doświadczenia – wykonuje eksperymenty językowe, nadaje znaczenie czynnościom i doświadczeniom, tworząc charakterystyczne dla siebie formy wypowiedzi

		– nadaje znaczenie czynnościom i doświadczeniom, tworząc charakterystyczne dla siebie formy wypowiedzi – uczestniczy w zabawie teatralnej – ilustruje mimiką, gestem i ruchem zachowania bohatera literackiego lub wymyślonego – rozumie umowne znaczenie rekwizytu i umie posłużyć się nim w odgrywanej scenie
	3. Osiągnięcia w zakresie czytania:	– odczytuje uproszczone rysunki, piktogramy, znaki informacyjne, napisy – porządkuje we właściwej kolejności ilustracje historyjek obrazkowych – uzupełnia brakującą ilustrację historyjki obrazkowej – czyta poprawnie na głos teksty zbudowane z wyrazów opracowanych w czasie zajęć, dotyczące rzeczywistych doświadczeń dzieci i ich oczekiwań poznawczych – czyta poprawnie na głos teksty zbudowane z nowych wyrazów – czyta i rozumie krótkie teksty informacyjne – czyta w skupieniu po cichu i rozumie teksty drukowane – czyta w skupieniu po cichu teksty zapisane samodzielnie w zeszytach – wyodrębnia postacie i zdarzenia w tekstach do nauki czytania i krótkich tekstach literackich – ustala kolejność zdarzeń i ich wzajemną zależność – odróżnia zdarzenia istotne od mniej istotnych – odróżnia postacie główne i drugorzędne – wskazuje cechy i ocenia bohaterów – uzasadnia ocenę bohaterów – określa nastrój w przeczytanym utworze – wskazuje wydarzenie zmieniające postępowanie bohatera – odróżnia elementy świata fikcji od realnej rzeczywistości, były rzeczywiste od medialnych, były realistyczne od fikcyjnych – wyszukuje w tekstach fragmenty będące odpowiedzią na sformułowane przez nauczyciela pytanie – wyszukuje w tekstach fragmenty określone przez nauczyciela – wyszukuje w tekstach fragmenty według niego najpiękniejsze, najważniejsze, trudne do zrozumienia – wyróżnia w czytanych utworach literackich zdania opisujące bohatera (człowieka lub zwierzę) – eksperymentuje, przekształca tekst, układa opowiadanie twórcze, np. dalsze losy bohatera – komponuje początek i zakończenie tekstu na podstawie ilustracji lub przeczytanego fragmentu utworu – wyróżnia w czytanych utworach literackich dialog, opowiadanie, opis – czyta książki wskazane przez nauczyciela – czyta książki samodzielnie wybrane
	4. Osiągnięcia w zakresie pisania:	– dba o estetykę i poprawność graficzną odręcznego pisma – pisze czytelnie i płynnie zdania i tekst ciągły – rozmieszcza poprawnie tekst ciągły na stronie zeszytu – pisze w jednej linii – przepisuje zdania i tekst ciągły – przestrzega poprawności ortograficznej w wyrazach poznanych i opracowanych podczas zajęć – pisze z pamięci wyrazy i zdania – pisze ze słuchu wyrazy i zdania – stosuje poprawnie znaki interpunkcyjne na końcu zdania i przecinki przy wyliczaniu – zapisuje poznane i najczęściej stosowane skróty, w tym skróty matematyczne

		– porządkuje i zapisuje wyrazy w kolejności alfabetycznej według pierwszej i drugiej litery – zapisuje poprawnie liczebniki oraz wybrane, poznane w trakcie zajęć pojęcia dotyczące dyscyplin naukowych – pisze wielką literą imiona, nazwiska, nazwy miast, rzek, ulic, nazwy geograficzne, tytuły utworów i książek – zna zasadę pisowni wyrazów z „ó”(wymiana na „o, a, e”) – zna zasadę „rz” wymiennego na „r” – zna zasadę pisowni wyrazów z końcówką „-ów, -ówka” – zna zasadę pisowni „rz” po spółgłoskach – zna zasadę pisowni „ż” wymiennego na „g” – zna zasadę pisowni „ch” wymiennego na „sz” – zna zasadę rozdzielnej pisowni „nie” z czasownikami – zna zasadę łącznej pisowni „nie” z przymiotnikami – zna niektóre wyjątki w pisowni „sz” po spółgłoskach (pszczoła, pszenica, kształt, wszyscy, wszędzie) – zna zasadę pisowni „sz” po spółgłoskach w pisowni przymiotników w stopniu wyższym i najwyższym (bez podawania nazw stopni) – zna zasadę pisowni „u” w końcówce -uje, -uję, -uję w pisowni czasowników – zna zasadę pisowni „u” w końcówkach -unek, -unka – pisze poprawnie wyrażenia przyimkowe – nad, pod, obok, w, za, przy, przed – pisze samodzielnie kilka zdań na podany temat – pisze notatkę, życzenia, ogłoszenie, zaproszenie, podziękowanie, list – zapisuje wielką literą adres nadawcy i odbiorcy listu – pisze krótkie teksty, wykorzystując aplikacje komputerowe – układa i zapisuje zdarzenia we właściwej kolejności – układa i zapisuje plan wypowiedzi – układa i pisze opis przedmiotu, rośliny, zwierzęcia na podstawie ilustracji lub własnych obserwacji – układa i zapisuje opowiadanie złożone z około 10 zdań
5. Osiągnięcia w zakresie kształcenia językowego:		– wyróżnia w wypowiedziach zdania, w zdaniach wyrazy, w wyrazach sylaby oraz głoski – różnicuje głoski na samogłoski i spółgłoski – rozróżnia i stosuje w poprawnej formie rzeczowniki, czasowniki, przymiotniki – określa rodzaje rzeczownika w liczbie pojedynczej – rozpoznaje czasy czasownika – wprowadzenie terminów: czas teraźniejszy, przeszły, przyszły – rozpoznaje zdania oznajmujące, pytające, rozkazujące w wypowiedziach ustnych i pisemnych – przekształca zdania oznajmujące w pytania i odwrotnie oraz zdania pojedyncze w złożone – stopniuje przymiotniki (stopniowanie regularne bez nazywania stopni) – gromadzi słownictwo wokół danego tematu – gromadzi wyrazy/skojarzenia z podanym wyrazem – rozpoznaje wyrazy o znaczeniu przeciwnym, wyrazy pokrewne i o znaczeniu bliskoznacznym – łączy w pary i tworzy pary wyrazów o znaczeniu przeciwnym (różne części mowy) – zna wyrazy dźwiękonaśladowcze, – tworzy rodziny wyrazów – używa wyrazów bliskoznacznych – zna wyrazy o różnym znaczeniu, taka sama pisownia, różna pisownia, takie samo brzmienie (homonimy) np. zamek–budowla, w drzewiach oraz wyrazy o innym znaczeniu, innej pisowni (homofony) np. morze, może

		– tworzy rymy – tworzy wyrazy miłe i nieprzyjemne (kot, kotek, kocur, pies, psina, psisko; ptak, ptaszek, ptaszysko itp.) – zna znaczenie wybranych porównań, stałych związków frazeologicznych i przysłów – łączy wyrazy w wypowiedzenia i poprawnie formułuje zdania pojedyncze i zdania złożone – odróżnia i nazywa utwory wierszowane od pisanych prozą, określa, który tekst jest notatką, zagadką, życzeniami, zaproszeniem, podziękowaniem, ogłoszeniem, opowiadaniem, opisem, listem
	6. Osiągnięcia w zakresie samokształcenia:	– podejmuje próby zapisu nowych samodzielnie poznanych wyrazów i sprawdza poprawność ich zapisu, korzystając z słownika ortograficznego – korzysta z różnych źródeł informacji, np. atlasów, czasopism dla dzieci, słowników i encyklopedii, zasobów internetu i rozwija swoje zainteresowania – wykorzystuje nabyte umiejętności do rozwiązywania problemów i eksploracji świata, dbając o własny rozwój i tworząc indywidualne strategie uczenia się
matematyczna	1. Osiągnięcia w zakresie rozumienia stosunków przestrzennych i cech wielkościowych:	– określa położenie przedmiotów w przestrzeni i na płaszczyźnie – rozróżnia lewą i prawą stronę swojego ciała i drugiej osoby – wyprowadza kierunki od siebie i innej osoby widzianej z przodu (także przedstawionej na fotografii czy obrazku) – dostrzega symetrię i rysuje drugą połowę figury symetrycznej – porównuje przedmioty pod względem wyróżnionej cechy i porządkuje je w serie malejące i rosnące – posługuje się pojęciami: pion, poziom, skos
	2. Osiągnięcia w zakresie rozumienia liczb i ich własności:	– liczy (w przód i wstecz) od danej liczby po 1, po 2, po 10 w dostępnym mu zakresie – liczy setkami do 1000 – rozumie pojęcie liczby w aspekcie głównym, porządkowym i miarowym – wyjaśnia znaczenie cyfr w zapisie liczby; wskazuje jedności, dziesiątki, setki, tysiące – odczytuje i zapisuje, za pomocą cyfr i słownie liczby od zera do tysiąca oraz wybrane liczby do miliona (np. 1500, 10 000, 800 000): – umie zapisać cyframi i odczytać wybrane liczby do 1 000 000 – porównuje dwie dowolne liczby w zakresie 10 000 (słownie i z zastosowaniem znaków: <, >, =) – porządkuje liczby od najmniejszej do największej i odwrotnie – rozumie sformułowania typu: liczba o 7 i więcej większa, liczba o 10 i więcej mniejsza w zakresie dostępnym dla dziecka
	3. Osiągnięcia w zakresie posługiwania się liczbami:	– wyjaśnia istotę działań matematycznych – dodawania, odejmowania, mnożenia i dzielenia oraz związki między nimi – korzysta intuicyjnie z własności działań – dodaje do podanej liczby w pamięci i od podanej liczby odejmuje w pamięci liczbę jednocyfrową, liczbę 10, liczbę 100 oraz wielokrotności 10 i 100 (w prostszych przykładach) zakresie 1000 – mnoży i dzieli w pamięci w zakresie tabliczki mnożenia – mnoży w pamięci przez 10 liczby mniejsze od 20 – mnoży liczby dwucyfrowe przez 2, zapisując, jeśli ma taką potrzebę, częściowe wyniki działań – rozwiązuje równania z niewiadomą zapisaną w postaci okienka (uzupełnia okienko) – stosuje własną strategię obliczeń, poprawnie zapisuje przeprowadzone obliczenia – posługuje się znakami równości, znakami czterech podstawowych działań – korzysta intuicyjnie z własności działań – dodaje liczby dwucyfrowe typu $32 + 24$, $45 + 38$ i odpowiednie przypadki odejmowania, zapisując w razie potrzeby – częściowe wyniki działań lub wykonując działania w pamięci, od razu podaje wynik

		– sprawnie dodaje i odejmuje liczby w zakresie 100 – sprawdza wyniki dodawania za pomocą odejmowania – podejmuje próby obliczania sum i różnic różnymi sposobami – dodaje i odejmuje sposobem pisemnym – oblicza sumy i różnice większych liczb w prostych przykładach typu: $250 + 50$, $180 - 30$ – podaje z pamięci iloczyn w zakresie tabeli mnożenia – sprawdza wyniki dzielenia za pomocą mnożenia – ilustruje mnożenie i dzielenie – stosuje w praktyce i na materiale manipulacyjnym rozdzielną mnożenia względem dodawania – zna terminy: czynnik, iloczyn, dzielnik, iloraz – oblicza niewiadomą w postaci okienka (bez przenoszenia na drugą stronę) – rozwiązuje łatwe równania jednodziałaniowe z niewiadomą w postaci okienka (bez przenoszenia na drugą stronę) – ilustruje formuły działań na grafach i w tabelach, oblicza je – porównuje, dodaje i odejmuje pełne tysiące w zakresie 10 000
	4. Osiągnięcia w zakresie czytania tekstów matematycznych:	– analizuje i rozwiązuje zadania matematyczne wyrażone w konkretnych sytuacjach, na rysunkach, diagramach, tabelkach lub w słownie podanej treści, – dostrzega problem matematyczny oraz tworzy własną strategię jego rozwiązania, odpowiednią do warunków zadania; opisuje rozwiązanie za pomocą działań, równości z okienkiem, rysunku lub w inny wybrany przez siebie sposób np. diagramie – rozwiązuje, układa i przekształca zadania jednodziałaniowe – rozwiązuje zadania tekstowe na porównywanie różnicowe – rozwiązuje zadania złożone łańcuchowo – rozwiązuje zadania złożone nielańcuchowo – stosuje w ćwiczeniach praktycznych porównywanie ilorazowe – rozwiązuje zadania na porównywanie ilorazowe – rozwiązuje zadania złożone w kilku etapach – rozwiązuje wybrane zadania złożone – podejmuje próby rozwiązywania zadań złożonych w jednym zapisie zgodnie z kolejnością sugerowaną treścią zadania – układa zadania tekstowe do podanych sytuacji, rysunków i formuł działań, rozwiązuje je i przekształca – rozwiązuje zadania nietypowe i celowo źle sformułowane – rozwiązuje zadania typu logicznego – tworzy łamigłówki matematyczne, wykorzystuje w tym procesie własną aktywność artystyczną, techniczną, konstrukcyjną – wybrane działania realizuje za pomocą prostych aplikacji komputerowych
	5. Osiągnięcia w zakresie rozumienia pojęć geometrycznych:	– rozpoznaje i nazywa figury: koło, prostokąt (w tym kwadrat), trójkąt – rozpoznaje i poprawnie nazywa figury położone nietypowo – rysuje odcinki i łamane o podanej długości – rysuje odrębnie prostokąty (w tym kwadraty) wykorzystując sieć kwadratową – mierzy obwody różnych figur za pomocą narzędzi pomiarowych, także w kontekstach z życia codziennego – oblicza obwód trójkąta i prostokąta (w tym kwadratu) o danych bokach – rysuje drugą połowę figury geometrycznej – rysuje figury w pomniejszeniu i powiększeniu – kontynuuje regularność w prostych motywach (szlaczki, rozety)

		- rozpoznaje i nazywa wybrane cechy figur geometrycznych - dostrzega symetrię w środowisku przyrodniczym, w sztuce użytkowej - mierzy i zapisuje wyniki pomiarów długości, szerokości i wysokości przedmiotów - dokonuje pomiarów odległości między obiektami, porównuje wyniki - posługuje się jednostkami: milimetr, centymetr, metr, kilometr - wyjaśnia związki między jednostkami długości - posługuje się wyrażeniami dwumianowanymi - wyjaśnia pojęcie kilometra - wie, że 1 cm to 10 mm
	6. Osiągnięcia w zakresie stosowania matematyki w sytuacjach życiowych oraz w innych obszarach edukacji:	- klasyfikuje obiekty i różne elementy środowiska społeczno-przyrodniczego z uwagi na wyodrębnione cechy - dostrzega rytm w środowisku przyrodniczym, sztuce użytkowej i innych wytworach człowieka, obecnych w środowisku dziecka - dzieli na dwie i cztery części, np. kartkę papieru, czekoladę; używa pojęć: połowa, dwa i pół, cztery równe części, czwarta część lub ćwierć - używa pojęcia „kilometr” w sytuacjach życiowych (np. przejechaliśmy 27 km) - wykonuje łatwe obliczenia dotyczące miar długości (z zamianą jednostek) - waży przedmioty, używa określeń: tona, kilogram, pół kilograma, dekagram, gram - wykonuje łatwe obliczenia, używając tych miar (z zamianą jednostek) - porównuje ciężar przedmiotów, wskazuje przedmioty lżejsze i cięższe - odmierza płynny różnymi miarkami - używa określeń: litr, pół litra, ćwierć litra - dokonuje prostych obliczeń i porównuje ilości mierzonych płynów - odczytuje godziny na zegarze ze wskazówkami oraz elektronicznym (wyświetlającym cyfry w systemie 24-godzinowym) wykonuje proste obliczenia dotyczące czasu - posługuje się jednostkami czasu: doba, godzina, pół godziny, kwadrans, minuta, sekunda - wykonuje proste obliczenia zegarowe w obrębie godzin i minut - oblicza upływ czasu z użyciem jednostek: pół godziny, kwadrans - posługuje się stoperem, aplikacjami telefonu, tabletu, komputera - wie, do czego służą termometry i jakie są ich rodzaje - mierzy temperaturę za pomocą termometru oraz odczytuje ją (również temperatury ujemne bez konieczności posługiwania się liczbami ujemnymi, np. 5 stopni mrozu, 3 stopnie poniżej zera) - zna kolejność dni tygodnia i miesięcy w roku, liczbę dni w miesiącu - odczytuje, podaje i zapisuje daty - umie uporządkować chronologicznie podane daty - wykonuje proste obliczenia kalendarzowe w sytuacjach życiowych - wykonuje obliczenia pieniężne: zamienia złote na grosze i odwrotnie, rozróżnia nominały na monetach i banknotach, wskazuje różnice w ich sile nabywczej - zna będące w obiegu monety i banknoty (złote, grosze) - rozumie pojęcie długu i konieczność jego spłaty - rozumie zależność między ilością, ceną i wartością - oblicza koszt zakupów na podstawie ilości i ceny towarów

		– liczy wartość otrzymanej reszty – układa, rozwiązuje i przekształca proste zadania o kupowaniu i płaceniu – wykorzystuje warcaby i szachy oraz inne gry planszowe lub logiczne do rozwijania umiejętności myślenia strategicznego, logicznego, rozumienia zasad – przekształca gry, tworząc własne strategie i zasady organizacyjne – wykorzystuje nabyte umiejętności do rozwiązywania problemów, działań twórczych i eksploracji świata, dbając o własny rozwój i tworząc indywidualne strategie uczenia się
społeczna	1. Osiągnięcia w zakresie rozumienia środowiska społecznego:	– identyfikuje się z grupą społeczną, do której należy: rodziną, klasą, a także społecznością lokalną i narodem – poznaje i respektuje normy i reguły postępowania w tych grupach – uczestniczy w wydarzeniach i uroczystościach szkolnych oraz organizowanych przez społeczność lokalną – wyjaśnia, iż wszyscy ludzie posiadają prawa i obowiązki – wymienia własne prawa i obowiązki jako członka rodziny i ucznia, stara się przestrzegać ich i stosować je w codziennym życiu – przyjmuje konsekwencje swojego uczestnictwa w grupie i własnego w niej postępowania w odniesieniu do przyjętych norm i zasad – ocenia postępowanie swoje i innych osób odnosząc się do poznanych wartości takich jak: godność, honor, sprawiedliwość, obowiązkowość, odpowiedzialność, przyjaźń, życzliwość, umiar, powściągliwość, pomoc, zadośćuczynienie, przeproszenie, uznanie, uczciwość, wdzięk oraz inne, respektowane przez środowisko szkolne – stosuje formy grzecznościowe w stosunku do dorosłych, w uprzejmy sposób zwraca się do kolegów – okazuje swoim bliskim miłość i przywiązanie – nawiązuje i pielęgnuje przyjaźnie w miarę swoich możliwości – respektuje prawo innych do pracy i wypoczynku – stara się dzielić z potrzebującymi – wie, że warto być odważnym, zwłaszcza jeśli krzywdzeni są słabsi – zastanawia się nad tym, na co ma wpływ, na czym mu zależy, do czego może dążyć, nie krzywdząc innych i dostosowując możliwości do realiów ekonomicznych rodziny – stara się być sprawiedliwym i prawdomównym, przeciwdziała kłamstwu i obmowie – wie, że nie wolno zabierać cudzej własności bez pozwolenia, pamiętać o oddawaniu pożyczonych rzeczy i nie niszczyć ich – wie, że wyrządzone szkody należy naprawić – przedstawia siebie i grupę, do której należy, klasę – zna podstawowe relacje rodzinne między najbliższymi – rozumie termin adopcja – zapisuje swój adres, zawód rodziców i innych wybranych członków rodziny – posługuje się tymi danymi wyłącznie w sytuacjach bezpiecznych dla siebie i reprezentowanych osób, dla bezpieczeństwa własnego jest powściągliwy w używaniu danych osobistych w sytuacjach nowych i wirtualnych – rozpoznaje i nazywa wybrane grupy społeczne, do których nie należy, np. drużyny i kluby sportowe – stosuje we właściwej sytuacji słowa: porozumienie, umowa – uczestniczy w wyborach do samorządu uczniowskiego w klasie, w szkole – wymienia przykłady stowaryszeń powstałych w efekcie porozumień i umów grup społecznych, w tym stowaryszenia pomocy osobom niepełnosprawnym, a także stowaryszenia dużych grup społecznych, jak miasta i państwa, Unia Europejska

		- nazywa wybrane narodowości - jest tolerancyjny – wie, że wszyscy ludzie mają równe prawa (bez względu na miejsce urodzenia, kolor skóry, wyznawaną religię czy status materialny) - przedstawia i porównuje zwyczaje ludzi, np. dotyczące świąt i tradycji w różnych regionach Polski - wie, że są różnice między ludźmi różnych narodów i kultur, podaje przykłady z wybranych krajów Unii Europejskiej i innych regionów świata (m.in. opisuje tradycyjne życie Eskimosów) - wykorzystuje pracę zespołową w procesie uczenia się, w tym przyjmując rolę lidera zespołu - komunikuje się za pomocą nowych technologii - współpracuje z innymi w różnych sytuacjach życiowych - jest uczynny i uprzejmy wobec innych, nawet jeśli różnią się od niego pod względem sytuacji materialnej czy zwyczajów - wie, że wynagrodzenie otrzymuje się za pracę - wie, że ludzie mają różną sytuację materialną - wie, że nie można dążyć do zaspokojenia swoich pragnień kosztem innych, należy dostosowywać własne oczekiwania do realiów ekonomicznych rodziny - w sytuacjach codziennych niesie pomoc potrzebującym, szczególnie osobom starszym i niepełnosprawnym - opisuje, jakie trudności mogą mieć w życiu osoby niesłyszące lub niewidzące - ma świadomość istnienia języka migowego oraz alfabetu Braille’a
	2. Osiągnięcia w zakresie orientacji w czasie historycznym:	- opowiada o legendarnym powstaniu państwa polskiego - wyjaśnia związek legendy z powstaniem godła i barw narodowych - opowiada wybrane polskie legendy związane m.in. z Wisłą, Krakowem, Warszawą, Wieliczką, powstaniem nazw wybranych miejscowości - zna pełną nazwę swojej ojczyzny - rozpoznaje symbole narodowe: herb, godło i flagę Polski, hymn polski oraz wybrane stroje ludowe (krakowski, góralski) - opowiada o przygotowaniach do świąt, również państwowych (w tym 1 Maja, 2 Maja, 3 Maja, 11 Listopada oraz 1 Listopada) i w miarę możliwości w nich uczestniczy - wykonuje chorągiewkę lub kokardę narodową - zachowuje się godnie i z szacunkiem podczas śpiewania lub słuchania hymnu, wciągania flagi na maszt itp. - wie, kiedy zakładamy stroje w barwach narodowych - rozpoznaje i nazywa patrona szkoły, wyjaśnia pojęcie „patron” - wymienia imię pierwszego króla Polski - zna znaczenie wyrazu konstytucja, wymienia instytucje i osoby, które rządzą w Polsce - wymienia nazwy dawnych stolic Polski (Gniezno, Kraków) - wyjaśnia znaczenie wybranych zwyczajów i tradycji polskich - opisuje znaczenie dorobku minionych epok w życiu człowieka, jest świadomy, iż stosuje w swej aktywności ten dorobek, np. cyfry arabskie i rzymskie - podaje przykłady zmian, które zaszły w świecie w ciągu ostatnich stu lat - opowiada, w jaki sposób na przestrzeni wieków zmieniały się sposoby oświetlania i ogrzewania domów, porozumiewania się, ubierania, transportu, pieczenia chleba, płacenia - opowiada o życiu w osadzie biskupińskiej i w średniowiecznym zamku

		– podaje przykłady dawnych zawodów i opisuje je (m.in. doróżkarz, garncarz, kowal, rymarz, bednarz) – potrafi podzielić wybrane obiekty na zabytkowe i współcześnie wybudowane na przykładzie Warszawy – opowiada historię własnej rodziny, przedstawia jej tradycje – przedstawia wybrane postacie i prezentuje ciekawostki o wielkich Polakach, w tym o Fryderyku Chopinie, Mikołaju Koperniku, Ignacym Łukasiewiczu, Marii Skłodowskiej-Curie, Mirosławie Hermaszewskim, Janie Matejko, Janie Pawle II, Januszu Korczaku, a także o matych powstańcach z powstania warszawskiego i harcerzach z Szarych Szeregów – opowiada historię odkrycia Ameryki oraz podboju kosmosu – zna najważniejsze dla Polski wydarzenia historyczne m.in. w kilku zdaniach opisuje odzyskanie przez Polskę niepodległości, II wojnę światową, powstanie warszawskie
przyrodnicza	1. Osiągnięcia w zakresie rozumienia środowiska przyrodniczego:	– rozpoznaje w swoim otoczeniu wybrane gatunki roślin i zwierząt, w tym chronione, typowe dla różnych regionów i krajobrazów Polski – rozpoznaje i wyróżnia wybrane cechy ekosystemów: lasu, pola, łąki, zbiorników wodnych, a także sadu, ogrodu i parku – opisuje przyrodę polskich gór – wymienia przykłady spotykanych w poznanych ekosystemach gatunków i podstawowych zależności między nimi (np. czym żywią się zwierzęta, jakie mają schronienia) – określa składowe i funkcje ekosystemu na przykładzie lasu – rozpoznaje wybrane zwierzęta i rośliny, których w naturalnych warunkach nie spotyka w polskim środowisku przyrodniczym, w tym opisuje przyrodę Arktyki i Antarktydy, sawanny, pustyni, rafy koralowej i lasu deszczowego – rozpoznaje i opisuje w kilku zdaniach wymienione ekosystemy – rozpoznaje wybrane, popularne gatunki hodowlane – wie, w jaki sposób warunki konieczne do rozwoju rośliny, są zaspokajane w hodowlach (m.in. porównuje ze sobą piasek i ziemię z ogrodu) – prowadzi proste hodowle roślin – przedstawia zasady opieki nad zwierzętami domowymi, hodowlanymi i innymi – potrafi opowiedzieć o pracach prowadzonych przez człowieka w gospodarstwie rolnym, na polu, w ogrodzie i na łące w kolejnych porach roku – wymienia nazwy gatunków hodowanych i uprawianych w Polsce m.in. podaje przykłady roślin włóknistych, oleistych, okopowych, uprawnych egzotycznych, drzew i krzewów owocowych, zbóż, ziół leczniczych, warzyw o jadalnych łodygach, korzeniach itd. – podaje przykłady ras psów – wyjaśnia słowo „ozimina” – wymienia przykłady szkodników i sprzymierzeńców ogrodnika – wie, jakie korzyści czerpie człowiek z uprawy roślin i hodowli zwierząt m.in. łączy produkty z gatunkiem, dzięki któremu je otrzymujemy, wymienia przykłady sytuacji, w których zwierzęta (psy, konie) pomagają człowiekowi – wie, w jaki sposób może pomóc zwierzętom ze schronisk – zna podstawowe elementy budowy i funkcjonowania roślin (m.in. wyróżnia ich podstawowe formy, wymienia przykłady roślin zimozielonych) – zna podstawowe elementy budowy i funkcjonowania zwierząt (m.in. opowiada o różnych strategiach życiowych dotyczących odżywiania i rozwoju)

		– odszukuje w różnych dostępnych zasobach, w tym internetowych, informacje dotyczące środowiska przyrodniczego potrzebne do wykonania zadania, ćwiczenia – opisuje zmiany zachodzące w przyrodzie podczas pór roku oraz doby m.in. zna sposoby przystosowywania się zwierząt do zmieniających się warunków (odloty i przyloty ptaków itd.), umie powiązać kolejne fazy rozwoju roślin z porami roku (w tym rozwój kwiatów i owoców) – opisuje życie człowieka w konkretnych porach roku (sposób dbania o siebie, prace w gospodarstwie, formy odpoczynku) – wie, jakie są warunki konieczne do rozwoju roślin i zwierząt – planuje, wykonuje proste obserwacje, doświadczenia i eksperymenty dotyczące obiektów i zjawisk przyrodniczych – tworzy notatki z obserwacji – gromadzi i zabezpiecza zbiory przyrodnicze według wskazówek nauczyciela – podejmuje próbę wyjaśnienia istoty obserwowanych zjawisk według procesu przyczynowo-skutkowego i czasowego – chroni przyrodę (nie śmieci, szanuje rośliny, pomaga zwierzętom przetrwać zimę itd.) – zna wybrane zagrożenia dla środowiska ze strony człowieka (spalanie śmieci, zatrucie powietrza i wód, pożary lasów itd.) – wie o istnieniu wybranych form ochrony przyrody (ochrona gatunkowa, Parki Narodowe, pomniki przyrody, rezerwaty), wymienia ich przykłady m.in. w najbliższym otoczeniu – miejscowości, regionie – wie, jakie informacje można odnaleźć w „Czerwonej Księdze Roślin” oraz „Czerwonej Księdze Zwierząt” – segreguje odpady, stosuje opakowania przyjazne środowisku i oszczędza wodę – ma świadomość przyczyn i skutków takiego postępowania – wyjaśnia słowo recykling, wymienia przykłady, co może powstać po przetworzeniu makulatury i innych odpadów – projektuje zabawkę lub urządzenie wykonane przy użyciu odpadów
	2. Osiągnięcia w zakresie funkcji życiowych człowieka, ochrony zdrowia, bezpieczeństwa i odpoczynku:	– opisuje zawod oraz inne zajęcia wykonywane przez rodziców oraz ludzi znanych z miejsca zamieszkania – ma świadomość czym zajmują się osoby pracujące w szkole oraz w służbach mundurowych i medycznych (policjant, strażak, lekarz, weterynarz), a także w innych wybranych zawodach (pilot, kelner, fryzjerka) – przedstawia charakterystykę wybranych zajęć i zawodów użyteczności publicznej – w sytuacji zagrożenia wie, do kogo może się zwrócić o pomoc – zna numery alarmowe telefonów: pogotowia, policji, straży pożarnej i numer alarmowy 112 – posługuje się numerami telefonów alarmowych, formułuje komunikat – wezwanie o pomoc: policji, pogotowia ratunkowego, straży pożarnej – posługuje się danymi osobowymi w kontakcie ze służbami mundurowymi i medycznymi, w sytuacji zagrożenia zdrowia i życia – dba o higienę oraz estetykę własną oraz otoczenia, również w trakcie nauki – opisuje na czym polega zdrowy styl życia (ruch, w tym na świeżym powietrzu, higiena również jamy ustnej, prawidłowe odżywianie, odpoczynek) – ma świadomość konieczności słuchania wskazówek lekarza i stomatologa – tłumaczy, czym zajmuje się ortopeda i laryngolog, wymienia lekarzy innych specjalności – wymienia podstawowe przyczyny powstawania chorób (zna termin bakteria, wirus) oraz niepokojące objawy mogące świadczyć o chorobie – zna podstawowe zasady zapobiegania chorobom zakaźnym i przeziębieniom

		- zna podstawowe potrzeby fizjologiczne człowieka - nazywa główne części ciała i organy wewnętrzne zwierząt i ludzi (serce, naczynia krwionośne, drogi oddechowe, płuca, mózg, nerwy, kości, mięśnie, nerki, pęcherz, przetyk, żołądek, jelita), zna ich podstawowe funkcje i widzi niektóre powiązania między nimi - reaguje stosownym zachowaniem w sytuacji zagrożenia bezpieczeństwa, zdrowia jego lub innej osoby - zna podstawowe zasady pierwszej pomocy (sprawdzenie przytomności, oddechu i ułożenie w bezpiecznej pozycji nieprzytomnego, a także postępowanie w przypadku zranienia, krwotoku z nosa, oparzenia, zadławienia, przegrzania)
		- zna niektóre zagrożenia ze strony innych ludzi. - ma świadomość istnienia urzędu rzecznika praw dziecka - wymienia i opisuje podstawowe grupy produktów żywnościowych (warzywa i owoce, nabiał itd.) - ma świadomość znaczenia odpowiedniej diety dla utrzymania zdrowia - opisuje piramidę żywienia i uzasadnia położenie poszczególnych produktów - ogranicza spożywanie posiłków o niskich wartościach odżywczych i niezdrowych - zachowuje umiar w spożywaniu produktów słodzonych, zna konsekwencje zjadania ich w nadmiarze - wymienia przykłady witamin, opisuje miejsca w których się znajdują - opisuje różne sposoby przechowywania żywności (mrożenie, kiszenie, suszenie, marynowanie) - opowiada w jaki sposób można w domu przygotować dżem, jakie są etapy przygotowania chleba („od ziarenka do bochenka”) - przygotowuje posiłki służące utrzymaniu zdrowia – wykonuje kanapki lub sałatkę warzywną - ubiera się odpowiednio do stanu pogody - potrafi samodzielnie określić stan pogody w danym dniu i zanotować obserwacje w kalendarzu pogody - analizuje zjawiska i wiąże przyczynę ze skutkiem - orientuje się, o czym mówi osoba zapowiadająca pogodę w radiu lub w telewizji - rozróżnia podstawowe znaki drogowe - opisuje, w jakim celu stawiane są znaki zakazu, nakazu, informacyjne i ostrzegawcze - stosuje przepisy bezpieczeństwa w ruchu drogowym i w miejscach publicznych - orientuje się, że trudne warunki drogowe i atmosferyczne (oblodzenie, zmrok, śnieg) mogą ograniczać bezpieczeństwo pieszych - przestrzega zasad zachowania się w środkach publicznego transportu zbiorowego - wymienia rodzaje statków, samolotów, podaje przykłady nietypowych pojazdów (np. amfibie, druczyna, motolotnia) - opowiada o czynnościach wykonywanych na lotnisku przed odlotem - potrafi kupić bilet na pociąg - stosuje się do zasad bezpieczeństwa w szkole, domu i na dworze, w tym: stosuje zasady bezpiecznej zabawy w różnych warunkach i porach roku, wie jak postępować w przypadku samodzielnego pozostania w domu lub kontaktu z nieznanymi - wie, jakie niebezpieczeństwa mogą zagrażać turystom w górach oraz na plaży - rozpoznaje znaki i symbole informujące o różnych rodzajach niebezpieczeństw oraz zachowuje się zgodnie z informacją w nich zawartą - ma świadomość istnienia zagrożeń ze strony środowiska naturalnego, takich jak np. huragan, burza, lawina, śnieżyca, silne promieniowanie słoneczne oraz ich następstwa: powódź, pożar

	– określa odpowiednie sposoby zachowania się człowieka w takich sytuacjach – zna niebezpieczeństwa grożące ze strony roślin (zatrucia, poparzenia, zranienia) – rozpoznaje najpospolitsze grzyby jadalne i trujące – wie, że niektóre zwierzęta mogą być groźne dla człowieka (np. zwierzęta chore, chroniące swoje młode) – orientuje się, że należy zachować ostrożność przy używaniu sprzętów elektrycznych oraz w kontakcie z substancjami chemicznymi stosowanymi w gospodarstwie domowym i rolnym (leki, środki ochrony roślin, detergenty, nieznane substancje) – ma świadomość obecności nieprawdziwych informacji, np. w przestrzeni wirtualnej – sprawdza informacje, zadając pytania nauczycielowi, rodzicom, policjantowi, straży miejskiej – stosuje zasady bezpieczeństwa podczas korzystania z urządzeń cyfrowych – rozumie i respektuje ograniczenia związane z czasem pracy z takimi urządzeniami – stosuje zasady netetykiety – ma świadomość, iż nieodpowiedzialne korzystanie z technologii ma wpływ na utratę zdrowia człowieka – wymienia przykłady pozytywnego znaczenia technologii w życiu człowieka (w tym opisyje działanie katalogu elektronicznego w bibliotece)
3. Osiągnięcia w zakresie rozumienia przestrzeni geograficznej:	– określa położenie swojej miejscowości – podaje status administracyjny własnej miejscowości (wieś, miasto) – opisuje charakterystyczne elementy przyrody – opisuje charakterystyczne miejsca wybranego obszaru w Polsce (np. okolicy zamieszkania) w tym Parki Krajobrazowe i Parki Narodowe. – wie, w jakim regionie Polski mieszka – wskazuje na mapie fizycznej Polski jej granice, góry (w tym Tatry, Bieszczady, Karpaty, Baranią Górę), morze, rzeki (Wisłę wraz ze źródłem i ujściem, Odrę, największe rzeki w swoim regionie), wybrane miasta (swoją miejscowość, Warszawę, Gdańsk, Kraków, Toruń, Wieliczkę, stolice makroregionów Polski oraz inne miasta poznawane przy okazji różnych tematów) – wskazuje na mapie Europy państwa graniczące z Polską – rozpoznaje i opisuje typowe krajobrazy Polski (krajobraz nizinny, nadmorski, górski; oraz miejski, przemysłowy, rolniczy) – wskazuje na mapie i opisuje warunki naturalne ważniejszych krain geograficznych Polski – wymienia i opisuje wybrane bogactwa naturalne Polski (sól, węgiel, żelazo, siarkę, ropę naftową, glinę) – wskazuje na globusie lokalizację Polski, kontynentów, biegunów oraz państw znanych z lektur szkolnych) – wymienia i wskazuje na mapie główne kierunki geograficzne – określa położenie miejscowości używając określeń „na północ od...” – podejmuje próby samodzielnego odczytywania mapy oraz wyznaczania trasy na podstawie prostych wskazówek – wymienia nazwę stolicy Polski, opisuje wygląd herbu – opisuje charakterystyczne obiekty Warszawy (w tym również Pomnik Małego Powstańca i Grób Nieznanego Żołnierza), a także Krakowa i Zakopanego – wyjaśnia znaczenie stolicy dla całego kraju – przedstawia charakterystyczne dla Polski miejsca i tradycje z których słynie, m.in. opowiada o zabytkach Krakowa i Warszawy, najstarszej kopalni w Wieliczce, szczególnie cennych obszarach przyrodniczych, wymienia nazwy miejscowości, w których można zwiedzać zabytkową starówkę, średniowieczne zamki, porty

		– opisuje sporty zimowe, wymienienia miejsca, w których można je w Polsce uprawiać oraz nazwiska najbardziej znanych Polskich sportowców (m.in. Adam Małysz, Justyna Kowalczyk) – przy pomocy nauczyciela układa plan wycieczki krajowawczej do jednego z interesujących miejsc w Polsce – wie, że Polska znajduje się w Europie i należy do Unii Europejskiej – wskazuje na mapie kilka innych państw należących do niej – rozpoznaje flagę i hymn Unii Europejskiej – opowiada o wybranym przez siebie kraju europejskim – potrafi wymienić przykłady miast będących stolicami państw europejskich – przy pomocy źródła potrafi rozpoznać flagi wybranych państw europejskich – wyznacza główne kierunki geograficzne na podstawie cienia, przy pomocy nauczyciela – używając kompasu, oraz obserwując inne elementy świata przyrody – wymienia stany skupienia wody, nazywa procesy przejścia między nimi (parowanie, skraplanie, topnienie, zamarzanie). – rozpoznaje charakterystyczne rodzaje opadów (w tym grad i mgła) oraz osadów atmosferycznych (rosa, szron, szadź), opisuje w jaki sposób powstają – zna podstawowe zasady obiegu wody w przyrodzie – zna terminy: wody stojące i płynące, wymienienia ich przykłady – opisuje podstawowe cechy światła słonecznego i określa sposób jego obserwacji (odbicie np. w wodzie, cień, rozszczepienie – tęczą) – potrafi się posługiwać magnesem i opisuje jego działanie – zna wybrane cechy dźwięku – zna kolejność pór roku – ma świadomość, iż pory roku i doby zależą od położenia ziemi względem Słońca – opisuje wpływ światła słonecznego na cykliczność życia na Ziemi – potrafi wytłumaczyć, dlaczego dzień i noc zmieniają czas trwania w ciągu roku – podaje daty rozpoczęcia kolejnych pór roku – potrafi wymienić różnice w pogodzie między poszczególnymi porami roku (m.in. nazywa związane z nimi zjawiska atmosferyczne) – przedstawia położenie Ziemi w Układzie Słonecznym – podaje przykłady innych ciał niebieskich (planety, gwiazdy, Księżyc) – wie, dlaczego Ziemia nazywana jest Błękitną Planetą – zna znaczenie wyrazu atmosfera i grawitacja – wykonuje makietę Układu Słonecznego
plastyczna	1. Osiągnięcia w zakresie percepcji wizualnej, obserwacji i doświadczeń – wyróżnianie w obrazach, ilustracjach, impresjach plastycznych, plakatach, na fotografiach:	– wyróżnia kształty obiektów – nadaje im nazwę i znaczenie, podaje części składowe, podobieństwa, różnice, cechy charakterystyczne części składowych – wyróżnia wielkości i proporcje, położenie i oddalenie pojedynczych obiektów i elementów złożonych, różnice w wyglądzie tego samego przedmiotu w zależności od położenia i zmiany stanowiska osoby patrzącej na obiekt – wyróżnia barwę, walor różnych barw, różnice walorowe w zakresie jednej barwy, fakturę – wyróżnia cechy charakterystyczne i indywidualne ludzi w zależności od wieku, płci, typu budowy; cechy charakterystyczne zwierząt, różnice w budowie, kształcie, ubarwieniu, sposobach poruszania się

	2. Osiągnięcia w zakresie działalności plastycznej i ekspresji twórczej:	- wypowiada się w różnych technikach plastycznych na płaszczyźnie - umie stosować poznane narzędzia i materiały - posługuje się takimi środkami wyrazu plastycznego, jak kształt, barwa, faktura - wykonuje prace rysunkowe, malarskie i graficzne - wypowiada się w różnych technikach, tworząc przestrzenne prace plastyczne (rzeźby w plastelinie, glinie, modelinie i in.) - rysuje kredką, kredą, ołówkiem, patykami (płaskim i okrągłym), piórem, węglem, mazakiem - maluje farbami, tuszami przy użyciu pędzli (płaskich, okrągłych), palców, stempli - wydziera, wycina, składa, przylepia, wykorzystując gazetę, papier kolorowy, makulaturę, karton, ścinki tekstylne itp. - modeluje (lepi i konstruuje) z gliny, modeliny, plasteliny, mas papierowych i innych, z materiałów naturalnych i przemysłowych (np. szyszki, kasztany, żółędzie, patyki, kora, papier, bibuła, karton, folia metalowa, cienkie druciki, tworzywa, sznurki, opakowania itd.) - odbija, powiela za pomocą: kalki, tuszu, farby, stempla wykonanego z ziemniaka, gumy, korka i innych tworzyw, a także przy pomocy prostych programów komputerowych - wykonuje prace, modele, rekwizyty, impresje plastyczne potrzebne do aktywności artystycznej, naukowej - wykonuje prace i impresje plastyczne jako formy przekazania i przedstawienia uczuć, nastrojów, jako niespodzianki (np. prezent, zaproszenie) - przedstawia zjawiska i wydarzenia z otaczającej rzeczywistości, realne i fantastyczne, uwzględniając możliwości ruchu ludzi i zwierząt, przedstawia obiekty indywidualne i sceny złożone, kolejne etapy zdarzeń - przedstawia sceny, sytuacje, zjawiska, przedmioty, odnosząc je do warunków dotyczących kształtu, wielkości, proporcji, relacji w przestrzeni, barw, faktury, waloru czy kompozycji rytmicznej, symetrycznej, zamkniętej, otwartej - ilustruje sceny i sytuacje (realne i fantastyczne) inspirowane wyobraźnią, baśnią, opowiadaniem, muzyką - przedstawia nastroje, stany uczuciowe, własne i inspirowane przeżyciami, doświadczeniami, marzeniami, stanami pogody, porami roku, utworami literackimi, muzycznymi, filmami, świętami, ważnymi wydarzeniami itd. - tworzy przy użyciu prostej aplikacji komputerowej, np. plakaty, ulotki i inne wytwory - korzysta z narzędzi medialnych w swojej działalności twórczej - umie korzystać z przekazów medialnych w zakresie pozyskiwania informacji o wybranych dziedzinach sztuki - tworzy przedmioty charakterystyczne dla sztuki ludowej regionu, w którym mieszka
	3. Osiągnięcia w zakresie recepcji sztuk plastycznych:	- rozpoznaje i nazywa dziedziny sztuk plastycznych, np. malarstwo, rzeźbę - nazywa dziedziny sztuki użytkowej, np. meblarstwo, tkactwo, ceramika, hafciarstwo, architekturę, grafikę komputerową - wypowiada się na temat oglądanych dzieł sztuki plastycznej, przedmiotów, obiektów - rozpoznaje wybrane dzieła malarskie - rozpoznaje i nazywa podstawowe gatunki dzieł malarskich i graficznych: pejzaż, portret, scena rodzajowa - nazywa wybrane przykłady dzieł znanych artystów: malarzy, rzeźbiarzy, architektów z regionu swojego pochodzenia lub innych - odróżnia techniki malarskie od graficznych - wyjaśnia pojęcia: oryginał, kopia, obrazu lub rzeźby, reprodukcja - wskazuje miejsca prezentacji sztuk plastycznych

techniczna	1. Osiągnięcia w zakresie organizacji pracy:	– dobiera odpowiednie materiały i narzędzia, posługuje się nimi zgodnie z podanymi zasadami – umie stosować poznane narzędzia i materiały – odmierza odpowiednio ilość materiału (prezentuje ekonomiczny styl działania – nie marnuje materiału) – organizuje pracę i planuje kolejne czynności, utrzymuje ład i porządek w swoim miejscu pracy – utrzymuje porządek wokół siebie (na stoliku, w sali zabaw, szatni, ogrodzie) – sprząta po sobie i pomaga innym w utrzymywaniu porządku – dba o estetykę prac i dobrą organizację warsztatu pracy – wyjaśnia znaczenie oraz konieczność zachowania ładu, porządku i dobrej organizacji pracy ze względów bezpieczeństwa – przedstawia własny pomysł rozwiązań technicznych w realizowanym projekcie – planuje i realizuje własne projekty/prace – zgodnie współdziała w zespole w czasie realizacji tych prac – wie, że dobra organizacja działania technicznego wymaga pracy indywidualnej i współpracy zespołowej – ocenia projekty/prace, wykorzystując poznane i zaakceptowane wartości: systematyczność działania, pracowitość, konsekwencja, gospodarność, oszczędność w odniesieniu do korzystania z czasu, materiałów, narzędzi i urządzeń – wykorzystuje urządzenia techniczne i technologie – zwraca uwagę na zdrowie i zachowanie bezpieczeństwa z uwzględnieniem selekcji informacji, wykonywania czynności użytecznych lub potrzebnych
	2. Osiągnięcia w zakresie znajomości informacji technicznej, materiałów i technologii wytwarzania:	– odczytuje podstawowe informacje techniczne i stosuje w działaniu sposoby użytkowania: materiału, narzędzi, urządzenia zgodnie z instrukcją, w tym multimedialną – określa wartość urządzeń z punktu widzenia cech użytkowych (łatwa lub trudna obsługa), ekonomicznych, estetycznych – wie, że wartość użytkowa urządzenia ma ważne znaczenie w czasie podejmowania decyzji o nabywaniu i stosowaniu – wie, jak wytworzono niektóre przedmioty codziennego użytku (meble, samochody, sprzęt gospodarstwa domowego) – wie, jak ludzie wykorzystywali dawniej i wykorzystują dziś siły przyrody (wiatr, wodę) – rozpoznaje wybrane rodzaje maszyn i urządzeń – podaje przykłady znanych sobie urządzeń wytwórczych (narzędzia, przyrządy), transportowych (samochody, statki, samoloty), informatycznych (komputer, telefon komórkowy) – wymienia różne rodzaje budowli (budynki mieszkalne, biurowe, przemysłowe, mosty, tunele i in.) – zna wybrane rodzaje urządzeń elektrycznych (np. latarka, szczotka do zębów) – wykonuje przedmioty użytkowe, w tym dekoracyjne i modele techniczne z zastosowaniem połączeń nierozłącznych: sklejania klejem, wiązania, szycia lub zszywania zszywkami, sklejania taśmą itp. – wykonuje przedmioty użytkowe, w tym dekoracyjne i modele techniczne z zastosowaniem połączeń rozłącznych: spinania spinaczami biurowymi, wiązania sznurkiem lub wstążką ozdobną – wykonuje przedmioty użytkowe, w tym dekoracyjne i modele techniczne bez użycia kleju, taśm, zszywek, np. wybrane modele technik origami, modele kartonowe wycinane – umie ciąć papier, tekturę i wybrane tworzywa sztuczne – wykonuje przedmioty użytkowe, w tym dekoracyjne i modele techniczne z wykorzystaniem prądu elektrycznego: lampion, dekoracja świetlna – montuje modele papierowe i z tworzyw sztucznych według podanych prostych instrukcji i schematów rysunkowych (latawce, makiet domów, statków, samolotów i in.) – stosuje poznaną technologię przy wykonywaniu przedmiotów użytkowych lub montowaniu wybranych modeli urządzeń

		– umie obsługiwać urządzenia techniczne, stosując się do zasad podanych w instrukcjach obsługi – wykonuje przedmiot/model/pracę według własnego planu i opracowanego sposobu działania
informatyczna	1. Osiągnięcia w zakresie rozumienia, analizowania i rozwiązywania problemów	– tworzy własne układy i logiczne sekwencje; – poznaje pojęcie algorytmu i tworzy algorytm najprostszych codziennych czynności; – rozwiązuje zadania i łamigłówki logiczne; – tworzy instrukcje do wymyślonych, własnych gier np. planszowych – określa cechy wspólne dla różnych typów zachowań – np. ruchu – tworzy sekwencje poleceń na potrzeby sterowania obiektem;
	2. Osiągnięcia w zakresie programowania i rozwiązywania problemów z wykorzystaniem komputera i innych urządzeń cyfrowych	– tworzy proste programy w programie Scratch; – steruje obiektem na ekranie; – tworzy ciągi poleceń służące do narysowania określonego kształtu, zawierające proste iteracje (np. kwadrat, prostokąt); – tworzy zaproszenie i dyplom w edytorze tekstu; – formatuje tekst w edytorze tekstu; – wstawia do tekstu obrazy pobrane z internetu, z poszanowaniem prawa o własności intelektualnej. – łączy obrazy z edytora grafiki i internetu z tekstem w edytorze tekstu. – korzysta ze wskazanych stron internetowych – np. scratch.mit.edu, code.org, wikipedia.org, poczty internetowej. – tworzy prostą prezentację multimedialną
	3. Osiągnięcia w zakresie posługiwania się komputerem, urządzeniami cyfrowymi i sieciami komputerowymi.	– kopiuje pliki między folderami, – wyszukuje w internecie informacji na zadany temat; – uruchamia przeglądarkę internetową, prawidłowo wpisuje adres strony; – drukuje wykonane przez siebie prace; – kojarzy działanie z efektami pracy komputera z oprogramowaniem;
	4. Osiągnięcia w zakresie rozwijania kompetencji społecznych	– współpracuje z innymi uczniami tworząc proste programy w programie Scratch;
	5. Osiągnięcia w zakresie przestrzegania prawa i zasad bezpieczeństwa:	– posługuje się udostępnioną mu technologią zgodnie z ustalonymi zasadami – rozróżnia pożądane i niepożądane zachowania związane z pracą przy komputerze w szkole i w domu – zna zasady bezpiecznej pracy w Internecie, rozróżnia pożądane i niepożądane zachowania – przestrzega zasad dotyczących korzystania z efektów pracy innych osób
muzyczna	1. Osiągnięcia w zakresie słuchania muzyki:	– odróżnia podstawowe elementy muzyki (melodię, rytm, wysokość dźwięku, akompaniament, tempo i dynamikę) – aktywnie słucha muzyki i określa jej cechy – rozpoznaje i wyraża środkami pozamuzycznymi charakter emocjonalny słuchanych utworów – rozpoznaje różne rodzaje źródeł dźwięku – rozpoznaje utwory wykonywane solo i zespołowo, na chór i na orkiestrę – zna i rozpoznaje niektóre rodzaje głosów ludzkich (sopran, bas) – rozpoznaje brzmienie wybranych instrumentów muzycznych (fortepianu, gitary, skrzypiec, trąbki, fletu, perkusji) – zna podstawowe formy muzyczne (AB, ABA) i reaguje ruchem lub gestem na ich części – uczestniczy w koncertach muzycznych w szkole i poza nią – zachowuje się kulturalnie podczas koncertu – wyraża opinie o wystłuchanych prezentacjach muzycznych

	2. Osiągnięcia w zakresie ekspresji muzycznej. Śpiew:	– improwizuje głosem proste ilustracje dźwiękowe do tekstów i obrazów – śpiewa własne piosenki i rymowanki (rymowanki powitalne, wyliczniki, fraszki szkolne i inne) – podczas śpiewu dba o prawidłową postawę, artykulację i oddech – śpiewa piosenki charakterystyczne dla tradycji i zwyczajów polskich – realizuje proste rytmy i wzory rytmiczne za pomocą sylab rytmicznych – śpiewa i rozpoznaje hymn Polski
	3. Improwizacja ruchowa, rytmika i taniec:	– reaguje ruchem na puls rytmiczny i jego zmiany – wykonuje improwizacje ruchowe do podanej muzyki – improwizuje ruch kukielek do muzyki – realizuje proste rytmy i wzory rytmiczne za pomocą sylab rytmicznych, gestów i ruchu – wykonuje taniec dworski z epoki renesansu – tańczy podstawowe kroki i figury poloneza i kujawiaka – zna i tańczy kroki oraz figury gawoty oraz prostego ludowego tańca rumuńskiego i tańca kowbojskiego
	4. Gra na instrumentach muzycznych:	– odwarza proste rytmy i schematy rytmiczne na instrumentach perkusyjnych – gra proste melodie i akompaniamenty na dzwonkach i na flecie – wykonuje proste ilustracje instrumentalne do podanych tekstów i obrazów – improwizuje na instrumentach muzycznych według ustalonych zasad
	5. Osiągnięcia w zakresie znajomości form zapisu dźwięku:	– zna wybrane znaki notacji muzycznej i reaguje na nie (wyraża ruchem czas trwania wartości rytmicznych, nut, pauz) – zapisuje dźwięki za pomocą układu klocek rytmicznych i wykorzystuje zapis w zabawie – korzysta z zapisu melodii w czasie gry na flecie lub na dzwonkach – wie, że muzykę można zapisać za pomocą znaków muzycznych, zarejestrować przy pomocy komputera, dyktafonu, telefonu
wychowanie fizyczne	1. Osiągnięcia w zakresie utrzymania higieny osobistej i zdrowia:	– utrzymuje w czystości ręce i całe ciało – przebiega się przed zajęciami ruchowymi i po ich zakończeniu – wykonuje te czynności samodzielnie i w stosownym momencie – dostosowuje strój w trakcie zajęć ruchowych na świeżym powietrzu do rodzaju pogody i pory roku (nakrycie głowy – słonce, lekki mróz itp.) – dostosowuje strój w trakcie zajęć ruchowych w pomieszczeniu do panujących tam warunków – wyjaśnia znaczenie ruchu w procesie utrzymania zdrowia – zna wartość aktywności fizycznej i właściwego odżywiania dla prawidłowego funkcjonowania organizmu – przygotowuje we właściwych sytuacjach i w odpowiedni sposób swoje ciało do wykonywania ruchu, np. pływania, kilkogodzinnej wycieczki, wędrówki itp. – ma świadomość znaczenia systematyczności i wytrwałości w wykonywaniu ćwiczeń – uznaje, że każdy człowiek ma inne możliwości w zakresie sprawności fizycznej – akceptuje sytuację dzieci, które z uwagi na chorobę nie mogą być sprawne w każdej formie ruchu – wyraża zrozumienie i empatię poprzez zachowanie wyprzedzone z tych wartości – wie, że choroby są zagrożeniem dla zdrowia i można im zapobiegać (szczepienia ochronne, właściwe odżywianie, aktywność fizyczną, przestrzeganie higieny) – dba o prawidłową postawę podczas siedzenia w ławce i przy stole

		– zna wartość aktywności fizycznej i właściwego odżywiania dla prawidłowego funkcjonowania organizmu – właściwie zachowuje się w czasie choroby – wie, że nie można samodzielnie zażywać żadnych leków ani stosować środków chemicznych niezgodnie z przeznaczeniem – posługuje się przyborami sportowymi zgodnie z ich przeznaczeniem – umie wybrać bezpieczne miejsce do zabaw i gier ruchowych – wie, do kogo zwrócić się o pomoc w sytuacji zagrożenia zdrowia lub życia – zna numery służb ratunkowych i ogólnopolski numer alarmowy 112
	2. Osiągnięcia w zakresie sprawności motorycznych:	– przyjmuje podstawowe pozycje do ćwiczeń: postawa zasadnicza, rozkrok, wykrok, zakrok, stanie na jednej nodze, klęk podparty, przysiad podparty, podpór przodem, podpór tyłem, siad klęczny, skrzyżny, skulony, prosty – wykonuje skłony, skrętoskłony – pokonuje w biegu przeszkody naturalne i sztuczne – biega z wysokim unoszeniem kolan – biega w połączeniu ze skokiem – biega z przenoszeniem przyborów, np. piłki, pałeczki – biega z rzutem do celu ruchomego i nieruchomego – biega w różnym tempie – realizuje marszobiegi – wykonuje przewrót w przód i w tył na materacu z przysiadu podpartego – wykonuje samodzielnie rozgrzewkę podczas truchtu – rzuca i podaje jedną ręką piłką małą i dużą w miejscu i w ruchu – rzuca oburącz do przodu, znad głowy, piłką małą i dużą – toczy i kołuje piłkę – rzuca małymi przyborami na odległość i do celu – skacze na jednej nodze i obunóż ze zmianą tempa, kierunku, pozycji ciała – skacze w dal dowolnym sposobem – skacze przez skakankę – podnosi i przenosi przybory – wykonuje przeskok zawrotny przez ławeczkę, naskoki z zeskoki, skoki zajęcze – wykonuje skłony, skrętoskłony – wykonuje przetoczenie, czołganie, podciąganie – wykonuje czworakowanie ze zmianą kierunku i tempa ruchu – wykonuje ćwiczenia równoważne bez przybory i z przyborem, np. na ławeczce gimnastycznej – wspina się, np. na drabinkach – mocuje się w parach w pozycjach niskich i wysokich – wykonuje próbę siły mięśni brzucha – wykonuje próbę giętkości dolnego odcinka kręgosłupa – współpracuje z partnerem i całym zespołem podczas zadań gimnastycznych – samodzielnie wykonuje ćwiczenia prowadzące do zapobiegania wad postawy

	3. Osiągnięcia w zakresie różnych form rekreacyjno-sportowych	– bierze udział w zespołowych zabawach ruchowych, minigrach i grach terenowych, zawodach sportowych – reaguje ruchem na zmiany rytmu, tempa i głośności (zabawy orientacyjno-porządkowe z zastosowaniem sygnałów dźwiękowych) – respektuje i podporządkowuje się decyzjom sędziego – organizuje zespołową zabawę lub grę ruchową z wykorzystaniem przyboru lub bez – zachowuje powściągliwość w ocenie sprawności fizycznej kolegów i koleżanek – uczestników zabawy – respektuje ich prawo do indywidualnego tempa rozwoju – radzi sobie w sytuacji przegranej i akceptuje zwycięstwo, np. drużyny przeciwniej – gratuluje drużynie zwycięskiej sukcesu – respektuje przepisy, reguły zabaw zespołowych, gier ruchowych i sportowych – respektuje przepisy ruchu drogowego w odniesieniu do pieszych, rowerzystów, rolkarzy, biegaczy i innych osób, których poruszanie się w miejscu publicznym może tworzyć zagrożenie bezpieczeństwa – uczestniczy w zabawach i grach zespołowych z wykorzystaniem różnych rodzajów piłek, np. ringo, mini-koszykówka, mini-siatkówka, mini-piłka ręczna i nożna – potrafi wykonać prawidłowo elementy charakterystyczne dla tych gier: rzuty ringiem, piłką do kolegi, oburącz stojąc lub w biegu, elementy kozłowania stojąc lub w biegu, rzucanka siatkarska itd. – układa zespołowe zabawy ruchowe i w nich uczestniczy – układa niekonwencjonalne zespołowe zabawy ruchowe i w nich uczestniczy, np. wyścig olbrzymów – czworakowanie w dużych butach, wyścig klaunów – wędrowka pary uczniów połączonych szarfą itp. – ma świadomość, iż sukces w takiej zabawie odnosi się dzięki sprawności, zaradności i współdziałaniu – jeździ na dostępnym sprzęcie sportowym, np. na hulajnodze, rolkach, deskorolce, rowerze, sankach, łyżwach
--	--	---

6 Opis założonych osiągnięć ucznia

Przewidywane osiągnięcia ucznia

W poprzednim rozdziale zostały szczegółowo opisane osiągnięcia edukacyjne (wiadomości, umiejętności, społecznie akceptowane zachowania) ucznia po ukończeniu klasy pierwszej, następnej drugiej i trzeciej.

W niniejszym rozdziale przedstawiono te same przewidywane osiągnięcia, ale w formie uogólnionej, co ułatwi szybkie, przekrojowe i kompleksowe zapoznanie się z ich treścią. Zapisane są zgodnie z dydaktyką szczegółową – metodyką nauczania poszczególnych przedmiotów. Oprócz syntetycznego podania osiągnięć, którym bez trudu można przypisać wymienione w tabelach efekty szczegółowe (operacyjne), zwrócono uwagę na szczególnie istotne ćwiczenia i uwarunkowania pedagogiczne.

W realizowanych projektach edukacyjnych w sposób naturalny uczeń będzie korzystał z posiadanej wiedzy osobistej, przywoływał niezbędne wiadomości, zastanawiał się nad tym, w jaki sposób zapisać (zakodować) informacje w ramach różnych dziedzin wiedzy. **Wymienione w podstawie programowej edukacje należy traktowane integralnie, niejako przeplatając je w procesie realizowania pracy pedagogicznej, tworząc swoiste powiązania, konstrukcje i sieci.** Spełniony zostanie tym samym wymóg zapisany w podstawie: *Edukacja w klasach 1–3 realizowana jest w postaci kształcenia zintegrowanego, które w całości przeprowadza nauczyciel nauczania początkowego.*

Zadaniem nauczyciela jest dobór właściwych strategii, metod kształcenia, treści, środków, by ukazywać dzieciom scalony obraz świata. Organizowanie nauczania i uczenia się systemem zintegrowanym wymaga jednak od nauczyciela szczegółowej wiedzy merytorycznej i metodycznej z poszczególnych edukacji, umiejętności integrowania tychże dziedzin kształcenia oraz świadomości efektów edukacyjnych każdej z integrowanych dziedzin (Klus-Stańska 2014). Wśród różnych poziomów integracji, takich jak korelacja, kolekcja, asocjacja, kumulacja, konstrukcja/rekonstrukcja, sieć, należy kłaść nacisk na dwie ostatnie, będące przejawem pełnej integracji.

Edukacja polonistyczna

Kluczowe miejsce w nauczaniu wczesnoszkolnym zajmuje edukacja polonistyczna, co wynika z roli języka w rozwoju umysłowym, jego funkcji komunikacyjnej w życiu społecznym oraz funkcji ogólnokulturowej i wychowawczej. Celem edukacji polonistycznej jest proces poznawania języka mówionego i pisanego w kontekście kontaktów dziecka ze światem zewnętrznym, w tym z otoczeniem społeczno-przyrodniczym.

W przedstawionym *Programie* osiągnięcie tego celu opiera się na integralnie powiązanych ze sobą podstawowych rodzajach ćwiczeń w:

- słuchaniu,
- mówieniu i wypowiedzaniu się,
- czytaniu,
- pisaniu,

- zakresie kształcenia językowego, tj. ćwiczeń gramatyczno-ortograficznych z elementami wiedzy o języku, słownikowo-frazeologicznych i syntaktycznych,
- samokształceniu.

Wymienione ćwiczenia wyznaczają ramy początkowego kształcenia językowego, nauki czytania i kształcenia literackiego oraz uczestnictwa ucznia w kulturze, a także kształtowania kompetencji społecznych, w odwołaniu do systemu wartości.

Zakres treści kształcenia rozszerza się wraz z kolejnymi etapami nauki, co pozwala na pogłębianie wiadomości i doskonalenie nabywanych sprawności językowych.

W wyniku oddziaływań dydaktyczno-wychowawczych uczeń kończący I etap edukacyjny w zakresie edukacji polonistycznej:

- swobodnie posługuje się poprawnym językiem ojczystym, tworząc kilkuzdaniowe wypowiedzi,
- uczestniczy w rozmowach, właściwie komunikuje się w różnych sytuacjach społecznych,
- dba o kulturę wypowiedzianą, poszerza zakres słownictwa i struktur składniowych,
- czyta teksty z uwzględnieniem interpunkcji i intonacji, zaznacza wybrane fragmenty, określa czas i miejsce akcji, wskazuje głównych bohaterów,
- przejawia wrażliwość estetyczną, ma potrzebę kontaktu z literaturą i sztuką dla dzieci,
- pisze czytelnie i estetycznie, dba o poprawność gramatyczną, ortograficzną i interpunkcyjną,
- przepisuje teksty, pisze z pamięci i ze słuchu, w miarę swych możliwości samodzielnie realizuje pisemne zadania domowe,
- redaguje samodzielnie i zapisuje kilkuzdaniową wypowiedź, list prywatny, życzenia, zaproszenie, notatkę do kroniki, zawiadomienie,
- wykonuje eksperymenty językowe, nadaje znaczenie czynnościom i doświadczeniom, tworząc charakterystyczne dla siebie formy wypowiedzi,
- samodzielnie wyszukuje pożądane informacje,
- wykazuje indywidualne zainteresowania czytelnicze.

Praca z lekturą szkolną

Na każdym etapie kształcenia, poczynając od wychowania w przedszkolu, podkreślana jest wartość czytelnictwa, korzyści z rozwijania zainteresowań czytelniczych dzieci i uczniów. W proponowanym kanonie lektur dla klas 1–3 odnajdujemy treści kształcenia umożliwiające obcowanie dziecka z pięknem literatury, żywym słowem nauczyciela, zapoznanie się z różnymi sposobami interpretacji tekstów, wykorzystaniem dramy, teatru i inscenizacji.

Na czytanie można spojrzeć jako na zagadnienie z obszaru pedagogiki kultury i filozofii edukacji. Ten aspekt jest widoczny w postawie człowieka innowacyjnego, kierującego się w życiu wartościami ogólnoludzkimi, poszukującego twórczego podejścia do ucznia. Według L. Witkowskiego (2007, s. 29) *czytanie może być traktowane jako sposób istnienia człowieka w świecie symboli i informacji. Może też być medium docierania treści kulturowych do odbiorcy (...). Kompetencje czytelnicze są niezbędne zwłaszcza w świecie, w którym jawne teksty są zastępowane przez ukryte, w tym przez ich medialnie upowszechniane substraty; wizualne obrazy przetwarzane elektronicznie (...). Opis i analiza czytania wymagają, jak się wydaje, zdania sobie przede wszystkim sprawy z możliwych postaw poznawczych, o różnym dramatyzmie i skalach trudności, wynikających z odmiennych poglądów na to, z czym w istocie mamy do czynienia, gdy mówimy o tekście i gdy analizujemy czynność czytania jako zajmowanie aktywnej (acz nie w pełni świadomej swoich ograniczeń) postawy (...).*

Analiza tekstu, z punktu widzenia jego tematu, uczy dostrzegania i wyodrębniania fragmentów bardziej istotnych i mniej ważnych, treści wzbogacających poznawczo ucznia oraz zachęcają-

cych do zachowania się w sposób społecznie wartościowy. Każdy tekst literacki cechuje się doбором specyficznie zaprezentowanego materiału językowego. Swoiste cechy języka pełnią ważną funkcję wychowawczą i estetyczną, są inspiracją do zabaw i zachowań kreatywnych (D. Dobrowolska 2015; D. Czelakowska 2016).

Spśród lektur zaproponowanych w zestawie nauczyciele, biorąc pod uwagę umiejętność czytania i zainteresowania uczniów, mogą w każdej z klas polecać utwory do samodzielnego czytania w domu, wybierać książki do czytania w klasie: przez dorosłego (nauczyciela lub gościa, eksperta) lub przez uczniów, do czytania naprzemiennego: dorosły–uczeń, uczeń–uczeń. Książki do czytania można dobrać, kierując się tematyką poszczególnych kręgów/projektów edukacyjnych (T. Janicka-Panek 2014).

Edukacja matematyczna

W edukacji matematycznej nie powinno się narzucać dzieciom sposobu myślenia dorosłych. Do wszystkich podstawowych pojęć matematycznych uczniowie mają dojść drogą samodzielną poszukiwań, odpowiednio organizowanych przez nauczyciela i ukierunkowanych merytorycznie. Uczniowie różnią się wiedzą osobistą matematyki, a także zakresem niezbędnych doświadczeń potrzebnych do przyswojenia określonych pojęć (Gruszczyk-Kolczyńska, Zielińska 1997). Uczenie się matematyki powinno rozpoczynać się od swobodnej zabawy i stopniowo obejmować czynności na przedmiotach materialnych, działania na modelach i schematach, pojęcia ogólne. Kształcenie matematyczne może być realizowane z wykorzystaniem strategii edukacyjnej przez rozwiązywanie problemów. Uczniowie wystąpią wówczas w roli badaczy, poszukiwaczy wielu dróg rozwiązania danego problemu, będą weryfikować zgłoszone pomysły.

Opanowanie podstawowych umiejętności matematycznych oraz zapoznanie się z symboliką znaków, osiągnięcie sprawności rachunkowej i umiejętności analitycznych pozwalają dziecku kończącemu klasę trzecią na dalsze doskonalenie i pogłębianie wiadomości w kolejnych etapach procesu kształcenia. Uczeń po edukacji wczesnoszkolnej:

- liczy, porównuje, zapisuje cyframi i odczytuje liczby od zera do tysiąca oraz wybrane liczby do miliona (np. 1500, 10 000, 800 000),
- rozumie istotę działań matematycznych – dodawania, odejmowania, mnożenia i dzielenia oraz związki między nimi; korzysta intuicyjnie z własności działań,
- dodaje i odejmuje w zakresie 100, stosuje własne strategie obliczeniowe,
- podaje iloczyny w zakresie tabliczki mnożenia i sprawdza dzielenie za pomocą mnożenia,
- analizuje podaną treść prostych zadań tekstowych, rozwiązuje zadania tekstowe proste i złożone (wybrane),
- tworzy własne strategie rozwiązywania zadań,
- samodzielnie konstruuje treść zadań do podanych sytuacji lub ilustracji,
- rozwiązuje zadania, stosując odpowiednie obliczenia,
- posługuje się podstawowymi wiadomościami praktycznymi (odczytuje wskazania zegarów, termometrów, kalendarzy, liczy pieniądze, waży i mierzy przedmioty) i stosuje te wiadomości w rozwiązywaniu prostych zadań tekstowych,
- odczytuje i zapisuje liczby w systemie rzymskim od I do XII, podaje i zapisuje daty oraz porządkuje je chronologicznie, wymienia kolejne dni tygodnia i miesiące roku,
- rozpoznaje i nazywa podstawowe figury geometryczne, wymienia ich cechy, oblicza obwody, mierzy i rysuje odcinki, tworzy układy rytmiczne, wskazuje zjawisko symetrii w figurach geometrycznych i w otoczeniu,
- rozwiązuje łatwe zadania tekstowe z zastosowaniem równania z niewiadomą w postaci okienka,

- układa i rozwiązuje łamigłówki matematyczne,
- wykorzystuje warcaby, szachy i inne gry planszowe lub logiczne, do rozwijania myślenia strategicznego, logicznego, rozumienia zasad itd.; przekształca gry, tworząc własne strategie i zasady organizacyjne.

Edukacja społeczna

Wprowadzanie dziecka w środowisko społeczne rozpoczyna się w sposób praktyczny w rodzinie oraz w przedszkolu. Szkoła, zespół uczniowski jest następną społecznością, którą dziecko poznaje i w której system funkcjonowania się włącza. Współcześnie obowiązujące paradygmaty w zakresie pedagogiki przedszkolnej i wczesnoszkolnej zakładają, między innymi, że w klasie szkolnej niemalże na równi ważne są treści nauczania-uczenia się i jakość mikrosystemu edukacyjnego, jaki tworzy nauczyciel.

Na przykładzie grupy rówieśniczej, szkoły i najbliższego środowiska dziecko może zrozumieć potrzebę organizowania życia społecznego, podziału obowiązków, zarządzania, znaczenie zasad i norm życia społecznego, potrzebę współgospodarowania, przyjmowania i realizowania zadań, uzgadniania poglądów i porozumiewania się z rówieśnikami i dorosłymi, także w sytuacjach trudnych. Wiedza społeczna jest dziecku niezbędna do orientowania się w środowisku społecznym, stanowi podstawę kształtowania pozytywnych postaw, szacunku i życzliwości wobec pracy oraz dziedzictwa kulturowego narodu.

Rozwijaniu umiejętności społecznych dzieci oraz poszanowaniu idei aktywności własnej jednostki będą sprzyjać:

- spotkania spontaniczne, niezaplanowane, niespodziewane „losowe wydarzenia”,
- spotkania jako zdarzenia specjalnie przygotowane, zainicjowane, kreowane,
- spotkania będące konfiguracją obu wymienionych typów.

Wychowanie do wartości przez odpowiedzialnych i mądrych rodziców, wychowawców i nauczycieli jest z pewnością kwestią zasadniczą, zwłaszcza gdy zaszczerpia się dziecku określony system norm moralnych. W procesie wychowania niezwykle istotna jest jakość spotkań i relacji typu nauczyciel–uczeń, uczeń–nauczyciel, uczeń–inny dorosły, uczeń–uczeń. Nauczyciel jest wzorem dla dziecka, zachęca je do myślenia i działania, otwiera je na ważne problemy i jest dla niego drogowskazem w zakresie wartości, a zarazem potrafi przekazać mu część swojej energii duchowej. Uczniowie nie tylko poznają wartości, ale też obserwują, jakie one mają znaczenie w życiu innych ludzi, zarówno rówieśników, jak i dorosłych.

Praca pedagogiczna w klasach 1–3 powinna być tak organizowana, by przeciwdziałać desocjalizacji i wzbogacać umiejętności zgodnego współżycia i współdziałania w grupie, tworząc kulturę klasy jako grupy społecznej. Zadaniem nauczyciela jest dążenie do tego, by uczeń rozumiał środowisko społeczne, identyfikował się z grupą, do której należy. Organizując zajęcia, należy zwracać uwagę na kształtowanie kompetencji społecznych, znajomość norm i zasad oraz potrzebę ich przestrzegania. Edukacja wczesnoszkolna to także czas na wychowanie do takich wartości, jak: godność, honor, sprawiedliwość, obowiązkowość, odpowiedzialność, przyjaźń, życzliwość, umiar, powściągliwość, pomoc, zadośćuczynienie, przeproszanie, uznanie, uczciwość, wdzięczność oraz inne, respektowane przez środowisko szkolne. W pracy pedagogicznej z uczniem należy uwzględniać zagadnienia społeczne, historyczne i patriotyczne. Warto uczniom wyjaśniać znaczenie wybranych zwyczajów i tradycji polskich.

Uczeń kończący edukację wczesnoszkolną:

- świadomie uczestniczy w pracach grupy,
- identyfikuje się z grupą społeczną, do której należy,
- rozumie, że wszyscy ludzie, także uczniowie, mają prawa i obowiązki,

- ocenia postępowanie swoje i innych osób, kierując się wartościami,
- uczestniczy w wyborach samorządu klasowego,
- szanuje zwyczaje i tradycje różnych grup społecznych i narodów,
- pełni w grupie określone funkcje,
- ma orientację w czasie historycznym; zna fakty z historii państwa polskiego i o nich opowiada,
- rozpoznaje symbole narodowe,
- bierze udział w świętach narodowych i innych ważnych dniach pamięci o charakterze lokalnym i ogólnopolskim,
- rozpoznaje i nazywa patrona szkoły i miejscowości, w której mieszka,
- opowiada historię własnej rodziny, przedstawia wybrane postaci i prezentuje ciekawostki o wielkich Polakach.

Edukacja przyrodnicza

Głównym celem edukacji przyrodniczej jest zapoznanie dziecka z różnorodnością zjawisk świata przyrody, rozwijanie zdolności poznawczych i umiejętności działania, kształtowanie orientacji w terenie oraz akceptowanych społecznie zachowań w obcowaniu z przyrodą, a także zaspokajanie ciekawości poznawczej. W pracy pedagogicznej z uczniem należy uwzględnić treści przyrodnicze, biologiczne, geograficzne, techniczne, a także inne, jeśli są powiązane ze sobą naturalnymi zależnościami (nauczanie–uczenie się w sposób zintegrowany). Zadaniem nauczyciela jest uświadamianie dzieciom, że otaczająca rzeczywistość jest interesująca, złożona, różnorodna, czasami niebezpieczna, a jednocześnie stanowi systemową jedność. Osiągnięciu tych zamierzeń będzie sprzyjać wykorzystywanie takich metod, jak: obserwacja, zajęcia praktyczne, ćwiczenia terenowe, spotkania z ludźmi, gry i zabawy dydaktyczne.

Wychowując dziecko do rozumienia przyrody, należy uwzględnić treści przyrodnicze głównie w aspekcie ekologicznym i fenologicznym. W ciągu trzech lat nauki uczeń ma możliwość poznania niektórych środowisk naturalnych i środowisk stworzonych przez człowieka. Wskazane byłoby podejmowanie przez uczniów: obserwacji roślin i zwierząt w różnych środowiskach, obserwacji długoterminowych, np. zmian w pogodzie, opieki nad roślinami i zwierzętami w klasie (kącik przyrodniczy), w ogrodzie szkolnym, opieki nad trawnikami, roślinami posadzonymi wokół domu i szkoły, opieki nad zwierzętami w zimie.

Zaznajamianie uczniów ze zjawiskami przyrodniczymi tylko za pomocą opowiadań, baśni, wierszy i innych tekstów należy uznać za niewystarczające. Natomiast gromadzone przez dzieci bezpośrednie i pośrednie doświadczenia mogą inspirować do konstruowania ustnych i pisemnych wypowiedzi, rozwijania umiejętności matematycznych i technicznych, inicjatywności i przedsiębiorczości, planowania zadań i wytrwałej ich realizacji.

Edukacja przyrodnicza w klasach 1–3 służy wzbogacaniu obrazu świata kształtującego się w umyśle dziecka. Posiadanie w miarę szerokiego zasobu wiedzy przyrodniczej otwiera przed nim nowe perspektywy i zdecydowanie ułatwia funkcjonowanie w świecie. Warunkiem jest jednak zdobycie również umiejętności praktycznego wykorzystania tej wiedzy w życiu codziennym, a to właśnie osiąga uczeń kończący edukację wczesnoszkolną:

- prowadzi obserwacje i proste doświadczenia przyrodnicze, analizuje je i formułuje wnioski,
- nazywa typowe krajobrazy i odpowiadające im ekosystemy, podaje przykłady gatunków roślin i zwierząt charakterystycznych dla tych środowisk,
- zna wpływ światła słonecznego, powietrza i wody, na cykliczność życia na Ziemi oraz funkcjonowanie ludzi, zwierząt i roślin,

- rozpoznaje i nazywa części ciała i organy wewnętrzne zwierząt i ludzi, określa ich rolę we właściwym funkcjonowaniu organizmów, stosuje zasady racjonalnego żywienia i systematycznego kontrolowania stanu zdrowia,
- wie, jak dbać o zdrowie i bezpieczeństwo swoje i innych, rozpoznaje i nazywa zagrożenia ze strony roślin i zwierząt, jak również zagrożenia ze strony przyrody wynikające z działalności człowieka, propaguje ekologiczny styl życia i podejmuje działania na rzecz ochrony przyrody,
- prowadzi obserwacje zjawisk atmosferycznych, dostosowuje swoje formy aktywności do warunków pogodowych, wyjaśnia zależność zjawisk przyrody od pór roku,
- rozumie przestrzeń geograficzną w odniesieniu do miejscowości i kraju, w którym mieszka,
- posługuje się mapą fizyczną Polski w zakresie treści programowych.

Edukacja plastyczna

Pobudzanie i usprawnianie procesów percepcji wizualnej oraz wspieranie rozwoju osobowości może odbywać się także poprzez aktywność plastyczną dziecka. Przeżycie i zaangażowanie emocjonalne jest, z jednej strony, potrzebą wynikającą z rozwoju dziecka, z drugiej zaś – aktywność plastyczna, w postaci rysunku, wydzieranki, wyklejanki lub innej ilustracji, wykonanej różnymi technikami plastycznymi, działa inspirująco na wyobraźnię i ekspresję. Obcowanie uczniów z wybranymi dziedzinami sztuki będzie źródłem różnorodnych doświadczeń, a ponadto umożliwi wyrażanie własnych myśli i uczuć. Znaczenie tych spotkań jest szczególnie istotne ze względu na utrwalony w dziełach plastycznych dorobek myśli ludzkiej.

W przestrzeni wychowawczej ważne miejsce zajmują spotkania z dziełami/wytworami realizowane podczas pobytu uczniów w muzeum, galerii lub pracowni malarskiej. Zajmowały one szczególne miejsce w rozważaniach pedagogicznych B. Nawroczyńskiego: (...) *Wielkie dzieła nie starzeją się nigdy, ponieważ podejmują/poruszają problemy, które mają wymiar ponadczasowy.* (...) *Ważną rolę uczestnika w spotkaniu z dziełami/wytworami pełni wykonawca (mistrz) przewodnik, który w razie uzasadnionej potrzeby pomoże wychowankom/uczniom wydobyć to, co najcenniejsze, bez uproszczeń (zniekształceń) zafałszowania ich istoty* (Ostrowska 2007).

To cenne przesłanie wskazówka dla nauczycieli organizujących uczniom warunki do poznania dorobku kultury.

Uczeń klas 1–3 przyswaja podstawowe wiadomości w zakresie percepcji i recepcji sztuki oraz zdobywa umiejętność ekspresji poprzez różne techniki i środki plastyczne. Po ukończeniu tego etapu edukacyjnego umie więc:

- określić swoją przynależność kulturową poprzez kontakt z wybranymi dziedzinami sztuki, zabytkami i tradycjami środowiska, w którym żyje,
- obserwować i doświadczać,
- nazywać dziedziny sztuki,
- uprawiać działalność plastyczną, być ekspresyjnym i twórczym,
- rozróżnić dziedziny działalności twórczej człowieka i rozpoznać wybrane dzieła architektury i sztuk plastycznych należące do polskiego i europejskiego dziedzictwa kultury,
- wskazać wytwory rzemiosła artystycznego i sztuki ludowej oraz określić ich znaczenie w kształtowaniu dziedzictwa kulturowego,
- korzystać z przekazów medialnych oraz zastosować ich narzędzia i wytwory w kształtowaniu własnego wizerunku oraz upowszechnianiu kultury w środowisku,
- prowadzić własną działalność twórczą, stosując różnorodne środki wyrazu w kompozycjach płaskich i przestrzennych.

Edukacja techniczna

Wychowanie do techniki odbywa się między innymi poprzez działalność konstrukcyjną dzieci, poznawanie i obsługiwanie wybranych urządzeń, wzbudzenie szacunku dla wytworów pracy ludzkiej. Podczas zajęć dzieci uczą się określać cel podejmowanych zadań, poszukiwać wielości dróg ich realizacji, rozbudzając w sobie motywację do działania. Pomaga im w tym nauczyciel, przeprowadzając z dziećmi wspólną analizę zadania, ustalając plan działania, przygotowując środki i warunki niezbędne do konstruktywnej pracy, realizacji zadań zgodnie z ustalonym planem ewentualnie dokonując korekty planu, sprawdzając wyniki, porównując, wysnuwając wnioski.

Prawidłowo zorganizowane zajęcia techniczne wdrażają dziecko do działania w atmosferze ładu, porządku, przestrzegania zasad bezpieczeństwa i higieny pracy, oszczędnego gospodarowania materiałem, bezpiecznego korzystania z wybranych materiałów, narzędzi i urządzeń. Wskazane byłoby regulowanie przez nauczyciela wymagań zgodnie z możliwościami psychofizycznymi uczniów i stopniem zainteresowania techniką. W procesie oceny osiągnięć i postępów edukacyjnych należy przede wszystkim brać pod uwagę wysiłek i wytrwałość ucznia w dążeniu do celu. Nie tyle uzyskany efekt, co droga prowadząca do jego uzyskania jest godna uwagi i troski nauczyciela (dobra organizacja pracy, planowanie i realizowanie projektów/prac). Warto podkreślić znaczenie kształtowanych i doskonalonych umiejętności, takich jak:

- czytanie ze zrozumieniem (znajomość informacji technicznej, odczytywanie prostych instrukcji, schematów),
- odmierzanie,
- rozpoznawanie wybranych materiałów,
- obsługa wybranych urządzeń,
- stosowanie wybranych narzędzi,
- wykonywanie prac użytkowych,
- współdziałanie podczas pracy,
- poznawanie zjawisk fizycznych towarzyszących pracy.

Konieczne jest odwoływanie się do wiedzy osobistej uczniów, poszukiwanie sposobów postępowania w sytuacjach problemowych, wdrażanie do szukania rozwiązań, budzenie twórczego niepokoju, rozwijanie zainteresowań techniką, osiągnięciami współczesnej cywilizacji, wyrabianie przedsiębiorczości, inicjatywności oraz zaradności życiowej, a także sumienności, staranności i dokładności w realizacji zadań.

Realizacja zadań (indywidualnie dobranych lub projektów) wymaga różnych form organizacyjnych: szkolnych i pozaszkolnych, a w nich pracy indywidualnej, grupowej, zespołowej; zarówno zróżnicowanej, jak i jednolitej, które to formy wdrażają uczniów do współdziałania i konstruktywnego komunikowania się, dokonywania samooceny.¹

Dobór zadań praktycznych należy zarówno do nauczyciela, jak i do uczniów. Powinien być inspirowany zainteresowaniami dzieci, naturalnymi potrzebami szkoły i środowiska (zaproszenia, karmniki, znaki drogowe – bezpieczna droga do i ze szkoły, życzenia okolicznościowe, kalendarz obserwacji przyrody i pogody itd.).

Uczeń kończący klasę trzecią dysponuje podstawową wiedzą o środowisku technicznym, potrafi realizować „drogę” powstawania przedmiotu od pomysłu do wytworu:

- działa i współdziała, realizując projekty,
- odczytuje podstawowe informacje techniczne,

¹ T. Janicka-Panek, 2015, Transformacja celów wychowania w (z/dez)integrowanej edukacji wczesnoszkolnej, Radom

- wykonuje przedmioty użytkowe, w tym dekoracyjne, i modele techniczne,
- zna sposoby wytwarzania przedmiotów codziennego użytku, wie, jak bezpiecznie i ekonomicznie korzystać z nich w gospodarstwie domowym,
- rozumie potrzebę organizowania indywidualnych i zespołowych działań technicznych, potrafi zadbać o właściwą organizację materiałów, narzędzi i stanowiska pracy,
- potrafi opracować i przedstawić własne pomysły rozwiązań technicznych, zaplanować czynności, zgromadzić materiały i narzędzia niezbędne do ich wykonania,
- zna zasady bezpieczeństwa poruszania się w ruchu ulicznym jako pieszy lub rowerzysta, przestrzega reguł bezpieczeństwa komunikacyjnego, wie, jak należy zachować się w razie wypadku.

Edukacja informatyczna

Komputer pełni rolę atrakcyjnego – z punktu widzenia dziecka – medium, wspomagającego ucznia i nauczyciela w procesie kształcenia. Technologie informatyczne są coraz częściej obecne we wszystkich dziedzinach życia; oznaczają liczne ułatwienia w funkcjonowaniu społecznym i zawodowym, także w procesie kształcenia. Analizując możliwości wykorzystania komputerów, J. Buczyńska i B. Siemieniecki (2001) wykazują między innymi, że *dostęp do wiedzy prezentowanej także w sposób multimedialny sprzyja rozwojowi intelektualnemu. Ze względu na możliwość wielokrotnego, indywidualnego powtarzania określonych czynności przy użyciu komputera i oprogramowania można organizować zajęcia utrwalające, korekcyjne i terapeutyczne.*

Udział w zajęciach z komputerem ma charakter praktyczny i użyteczny, uczniowie opanują umiejętność podstawowej obsługi tego urządzenia, a wykorzystanie wybranych programów i gier edukacyjnych sprzyja doskonaleniu takich kompetencji, jak: czytanie, pisanie, liczenie, tworzenie tekstów i rysunków, konstruowanie, odtwarzanie i tworzenie podczas realizacji interesujących uczniów zadań, projektów. Należy zwrócić uwagę dzieci na aspekt etyczny korzystania z komputera, internetu i multimedii, podkreślić potrzebę przestrzegania reguł dotyczących limitów czasu pracy z komputerem i dostępu do różnych treści.

Wprowadzone do edukacji wczesnoszkolnej elementy informatyki są istotne ze względu na ogólne cele edukacyjne na pierwszym etapie kształcenia dzieci w XXI wieku. Obecne we wszystkich dziedzinach codziennego życia technologie informacyjne stawiają nowe wyzwania. Im wcześniej dziecko rozpocznie planowe i ukierunkowane posługiwanie się komputerem jako źródłem informacji, tym łatwiej będzie mu funkcjonować w otaczającym świecie. Po klasie trzeciej uczeń:

- posługuje się wybranymi programami i grami edukacyjnymi, pisze za pomocą klawiatury litery i cyfry, wykonuje rysunki za pomocą wybranego edytora grafiki,
- umie wyszukać i zastosować w praktyce informacje, które znajdują się na wskazanych przez nauczyciela stronach internetowych, dostrzega elementy aktywne, nawiguje po stronach w określonym zakresie,
- zna wynikające z niewłaściwego korzystania z komputera zagrożenia dla zdrowia i bezpieczeństwa, stosuje się do ograniczeń dotyczących korzystania z komputera, internetu i multimedii.

Edukacja muzyczna

Działalność (aktywność) muzyczna dzieci w klasach 1–3 winna służyć kształceniu elementarnej wrażliwości zmysłowej (słuchowo-ruchowej), wytwarzaniu pozytywnych emocji i motywacji, wyzwalaaniu ekspresji i przygotowaniu do percepcji muzyki. Udostępnianie zróżnicowanych form kontaktu z muzyką zapewni każdemu dziecku odnoszenie sukcesów w takiej formie aktywności, jaka jest mu najbliższa. Oto przykładowe formy kontaktów uczniów z muzyką: słuchanie muzyki, ruch przy muzyce, śpiew i ćwiczenia mowy, tworzenie muzyki w elementarnych formach i gra na wybranych instrumentach. Dzięki tym zróżnicowanym przejawom aktywności muzycznej będą docierać do dzieci rozmaite bodźce, co będzie odpowiedzią na naturalne zapotrzebowanie niektórych 7–10-latków.

Dobrej organizacji zajęć muzycznych służyć będzie między innymi tworzenie właściwej organizacji przestrzeni edukacyjnej, stymulującej swobodną i bezpieczną ekspresję ruchową oraz muzyczną. Wymagania z zakresu edukacji muzycznej podlegają znacznemu zindywidualizowaniu ze względu na naturalne predyspozycje, zainteresowania i możliwości uczniów.

Odzwierciedleniem spełnienia tego warunku jest diagnoza zainteresowań dzieci, dobór repertuaru adekwatny do możliwości odtwórczych i twórczych uczniów, dobór instrumentów muzycznych. Stawianie przed dzieckiem zadań twórczych wymaga znacznej uwagi nauczyciela. Ta forma aktywności uczy przełamywać opory, pobudza wyobraźnię, stymuluje, zachęca do dokonywania wyborów, pozwala odpocząć i zregenerować siły.

Zarówno percepcja utworów muzycznych, jak i proces tworzenia muzyki mają istotne znaczenie wychowawcze (społeczne), poznawcze, kształcące oraz emocjonalne.

Uczeń kończący I etap edukacyjny posiada umiejętności z zakresu różnych form aktywnego odbioru muzyki, potrafi samodzielnie ją tworzyć:

- aktywnie słucha muzyki i określa jej cechy, rozpoznaje podstawowe formy muzyczne,
- śpiewa piosenki ze słuchu, tworzy proste ilustracje dźwiękowe do tekstów i obrazów oraz improwizacje ruchowe do muzyki,
- realizuje ruchem proste rytmy i układy rytmiczne, reaguje na zmiany tempa, metrum i dynamiki,
- rozróżnia podstawowe elementy muzyki i znaki notacji muzycznej,
- gra na wybranych instrumentach muzycznych proste melodie i akompaniamenty,
- tańczy podstawowe kroki krakowiaka, polki lub innych tańców ludowych.

Wychowanie fizyczne

Kształtowanie aktywności ruchowej niezbędnej w różnych przejawach działalności człowieka (rekreacyjnej, zdrowotnej, artystycznej, sportowej) to ważne zadania wychowania fizycznego w klasach 1–3, wdrażające między innymi do samooceny i samokontroli. Najważniejsze z punktu widzenia dziecka zadania, które powinny być wzięte pod uwagę przez nauczycieli w procesie organizowania aktywności fizycznej, to:

- indywidualizacja uwzględniająca potrzeby rozwojowe uczniów, ich zainteresowania i predyspozycje, a wśród nich: stan zdrowia, stan psychiczny w danym dniu, poziom sprawności ruchowej, warunki szkoły (środowiska),
- dostarczanie radosnych przeżyć,
- dawanie poczucia samodzielności w zakresie wyboru zabaw, gier, rodzajów ćwiczeń, akompaniamentu, przyborów, miejsca i czasu,
- wykorzystanie aktywności ruchowej, indywidualnej i zespołowej do tworzenia reguł bezpiecznego i społecznego funkcjonowania.

Nauczycielom realizującym treści z obszaru wychowania fizycznego pozostawia się swobodę w doborze rozwiązań metodyczno-organizacyjnych stosowanych się do podczas trzech godzin zajęć w tygodniu, przy jednoczesnym stosowaniu się do ogólnych wskazań zdrowotnych i psychopedagogicznych. W doborze treści, metod i form organizacyjnych należy przyjąć następujące wskazania:

- stosować formę zabawową i zadaniową,
- wykorzystywać wybrane przybory, przyrządy i akompaniament muzyczny,
- znaczną część zajęć prowadzić w terenie otwartym,
- uwzględniać predyspozycje, upodobania i umiejętności ruchowe uczniów,
- kształtować odpowiednie umiejętności ruchowe z zakresu różnych dyscyplin (gimnastyki, gier ruchowych, lekkoatletyki, saneczkarstwa, wrotkarstwa, pływania i innych, w zależności od potrzeb i możliwości).

Dużym zainteresowaniem wśród młodszych uczniów cieszą się gry i zabawy ruchowe, które dają możliwości uzewnętrzniania emocji, są źródłem dobrego samopoczucia, odprężenia i doświadczeń funkcjonowania w grupie rówieśniczej oraz sprawdzianem własnej wartości. Indywidualne formy aktywności prozdrowotnej i użyteczno-rekreacyjnej, obok kształtowania różnych umiejętności – biegu, skoków, rzutów, wspinania się, jazdy na sankach, wrotkach, łyżwach, nartach oraz pływania – prowadzą do samooceny rozwoju fizycznego i sprawności ruchowej, umożliwiają nauczycielom zdobycie spostrzeżeń o charakterze diagnostycznym i prognostycznym. Wyniki uzyskane podczas zajęć należy zawsze odnosić do indywidualnego postępu ucznia, dostrzegać wytrwałość i wysiłek, budować pozytywne nastawienie do indywidualnej i zespołowej aktywności rekreacyjno-sportowej.

Uczeń po klasie trzeciej ma opanowane podstawowe wiadomości o wpływie aktywności ruchowej na sprawność fizyczną i ogólną kondycję organizmu, rozumie potrzebę ochrony zdrowia i stosowania działań profilaktycznych. W zakresie sprawności ruchowej i treningu zdrowotnego:

- umie dbać o higienę osobistą i czystość odzieży, rozumie znaczenie racjonalnego odżywiania się, aktywnego sposobu wypoczyniania i systematycznej profilaktyki zdrowotnej dla właściwego funkcjonowania organizmu,
- potrafi przyjmować pozycje wyjściowe i ustawienie właściwe dla poszczególnych rodzajów ćwiczeń i prostych układów gimnastycznych, dba o prawidłowe ich wykonanie,
- umie realizować marszobiegi na określonych dystansach lub w podanych ramach czasowych, jeździ na rowerze i wrotkach lub rolkach, bierze udział w zabawach i grach terenowych,
- potrafi posługiwać się piłką i innymi przyborami, przestrzegając zasad bezpieczeństwa i respektując reguły gry oraz decyzje sędziego,
- zna zasady rywalizacji sportowej i stosuje się do nich w rozgrywkach indywidualnych i zespołowych, dba o bezpieczeństwo miejsca i przebiegu zabaw ruchowych,
- interesuje się różnymi formami rekreacyjno-sportowymi.

Każde dziecko jest uzdolnione i w sferze motywacyjnej nastawione na wszechstronne poznanie świata. Szkoła i nauczyciel mają odkryć te uzdolnienia i je rozwijać. W trosce o to, aby dzieci odczuwały satysfakcję z własnej działalności poznawczej i twórczej, trzeba dać im narzędzia i stworzyć warunki do prezentowania własnych osiągnięć.

Organizowane przez nauczycieli zajęcia, jeśli chodzi o relacje międzyludzkie, powinny charakteryzować się wzajemnym poszanowaniem godności.

Należy organizować w szkole takie sytuacje edukacyjne, podczas których uczniowie mogą rozwijać osobowość pod względem aksjologicznym; rozpoznawać swoje możliwości, dzięki współdziałaniu z rówieśnikami i dorosłymi. Poprzez różnorodne doświadczenia dziecko nie tylko poznaje świat, ale także samego siebie, swoje mocne i słabsze strony. Kontakty społeczne umożliwiają kształtowanie właściwego stosunku do innych i wdrażają do przestrzegania obowiązujących norm oraz poszanowania wartości.

Warto podkreślić, że po pierwszym etapie edukacyjnym uczeń potrafi być już członkiem określonych społeczności, przestrzegając obowiązujących norm, zachowując i umiejętnie egzekwując prawa jednostki, utrzymując poprawne relacje z innymi, będąc otwartym na nowe sytuacje. To znaczy, że uczeń:

- zna i rozumie wybrane wartości etyczne (dobro, sprawiedliwość) i stara się postępować zgodnie z nimi,
- określa, co jest dobre, a co jest złe w otaczającym go świecie; potrafi uzasadnić swoje zdanie,
- identyfikuje się z różnymi wspólnotami, np. ze swoją rodziną i z jej tradycjami; zna i szanuje tradycje,
- rozumie wartość pracy w życiu człowieka; zna instytucje służące pomocą człowiekowi,
- potrafi szanować prawa ludzi do pracy, wypoczynku i odrębności kulturowej, jest tolerancyjny, nie krzywdzi słabszych, potrafi nieść pomoc potrzebującym,
- przestrzega zasad obowiązujących we wspólnocie, której jest członkiem.

7 Opis sposobów osiągania celów kształcenia i wychowania

W edukacji wczesnoszkolnej respektującej przesłanki pedagogiki konstruktywistycznej podmiotem wszelkich działań wychowawczych jest dziecko. W świetle doniesień psychologii rozwojowej zakłada się, że podstawą zmian w zachowaniu i umiejętnościach dziecka jest jego własna, naturalna zdolność do wzrostu i rozwoju oraz zdolność do uczenia się przez działanie i gromadzenie doświadczeń, **z wykorzystaniem preferowanych strategii edukacyjnych:**

- **percepcyjno-odtwórczej (uczeń uczy się według przedstawionego wzoru/algorytmu – naśladuje),**
- **percepcyjno-wyjaśniającej (uczeń uczy się częściowo według wzoru, szuka wyjaśnień i odpowiedzi, stosuje podejście heurystyczne/poszukujące),**
- **percepcyjno-innowacyjnej (uczeń przekształca informacje i tworzy informacje, stosuje i rozwija własne strategie myślenia, heurystyki).**

Zatem wyznacznikiem skuteczności oddziaływania pedagogicznego jest organizowanie przez nauczyciela celowo zaprojektowanych sytuacji, a w nich zadań dydaktycznych, umożliwiających dziecku uczenie się w indywidualnym i grupowym działaniu, w interakcji z rówieśnikami i dorosłymi.

Można tu zaproponować nauczycielom wykorzystanie strategii projektu edukacyjnego, nauczania problemowego, nauczania przez stawianie uczniom zadań do wykonania.

Metody nauczania–uczenia się

Wybrana przez nauczyciela strategia pracy pedagogicznej, determinowana poziomem możliwości klasy jako grupy społecznej oraz poszczególnych uczniów, powinna cechować się doбором optymalnych metod kształcenia (nauczania i uczenia się).

Metoda nauczania to na ogół celowo i systematycznie stosowany sposób pracy z uczniami, umożliwiający im opanowanie wiedzy wraz z umiejętnością posługiwania się nią w praktyce, a także rozwijanie zdolności i zainteresowań poznawczych (Okoń 1984, s. 174).

Nawiązując do pojęcia kształcenia, metodę kształcenia można określić jako dynamiczny proces formowania bądź formowania się człowieka, polegający na ciągłym wyborze treści kształcenia oraz sposobów działania nauczyciela i ucznia, tudzież na takim doborze warunków uczenia się, aby wychowanek przeżywał kształcenie jako jego własny proces, sprawiający jemu samemu satysfakcję, a zarazem, aby jak najchętniej przystępował do jego realizacji i kontynuacji.

Literatura dydaktyczna oferuje nauczycielom, w tym nauczycielom edukacji wczesnoszkolnej, różnorodne klasyfikacje metod nauczania–uczenia się. Z punktu widzenia treści niniejszego programu oraz założeń pedagogicznych najbardziej uprawnione będzie odwołanie się do **konceptji kształcenia wielostronnego** W. Okonia. Zaproponował on holistyczne podejście nie tylko do wszystkich elementów systemu dydaktycznego, ale również do kwestii metod, zachęcając do ich komplementarnego stosowania.

Nawiązując do koncepcji wielostronnego kształcenia Okonia (1987), drogom uczenia się: asocjacyjnej, problemowej, emocjonalnej i operacyjnej można przyporządkować różne kategorie metod nauczania–uczenia się: **informacyjne (podające), problemowe (poszukujące), waloryzacyjne (eksponujące), operatywne (oparte na działaniu)**. Podstawą tej typologii jest efekt, do którego ma doprowadzić stosowanie metod zestawionych w poszczególnych kategoriach.

Metody informacyjne (pogadanka/rozmowa kierowana, opis, opowiadanie, praca z tekstem, wyjaśnienie, dyskusja) służą przekazywaniu uczniom informacji, przy czym należy podkreślić, że osobą wyszukującą informacje może być sam uczeń, korzystający z internetu pod kierunkiem dorosłych.

Metody problemowe umożliwiają uczniom samodzielne zdobywanie wiedzy poprzez czynność badania, projektowania doświadczeń i eksperymentowania. Należą do nich: klasyczna metoda problemowa, metoda sytuacyjna, metoda przypadków, dyskusja i jej różnorodne odmiany, zabawy i gry dydaktyczne, giełda pomysłów, mikronauczanie.

Metody waloryzacyjne (impresyjna i ekspresyjna) pozwalają na aktywizowanie emocjonalne uczniów (wrażenia, odczucia, przeżycia). Warto podkreślić znaczenie dramy i inscenizacji oraz teatru szkolnego lub innych form działalności artystycznej klasy/szkoły. Umożliwiają one zdobywanie informacji o eksponowanym dziele i jego twórcy, pełne skupienie w toku ekspozycji dzieła, aktywność w wybranej formie, prezentującej ideę dzieła.

Metody operatywne to organizacja działalności praktycznej uczniów poprzez ćwiczenia oraz działania. Przydadzą się w sytuacjach, kiedy przed uczniami zostaną postawione konkretne zadania do wykonania (na przykład karmnik, waga, zakładka do książki, plakat promujący zdrowy styl życia lub książkę, zestawienie statystyczne podsumowujące czytelnictwo za semestr nauki itp.).

W warsztacie pracy współczesnego nauczyciela edukacji wczesnoszkolnej powinny się także znaleźć inne **sposoby aktywizowania uczniów, takie jak burza mózgów, schematy graficzne (na przykład oś czasu), mapy mentalne, kartki do próbnego pisania (kartki na bazgroły), technika śnieżnej kuli i wiele innych.**

Umiejętność doboru strategii kształcenia oraz adekwatnych do nich metod i środków dydaktycznych jest elementem profesjonalnego przygotowania nauczyciela, osoby inspirującej wszechstronną i wielokierunkową aktywność uczniów.

Dorosły stymuluje dziecko w następujący sposób:

- proponuje interesujące poznawczo sytuacje i zadania dydaktyczne,
- pyta: dlaczego..., jaka może być tego przyczyna..., jak można to wyjaśnić..., jakie mogą być skutki...,
- wyjaśnia z udziałem uczniów, interpretuje,
- dostarcza informacji, modyfikuje wypowiedzi, tworzy inspirujące środowisko wychowawcze,
- pomaga przy narodzinach dziecięcych teorii, dotyczących różnorodnych kategorii poznawczych.

Zadaniem współczesnego nauczyciela klas początkowych jest troska o prawidłowy rozwój ucznia, wspomaganie tego rozwoju w przyjaznym, bezpiecznym i zdrowym środowisku, stwarzanie warunków do samorealizacji. Nauczyciel organizuje proces dydaktyczno-wychowawczy w taki sposób, aby umożliwić dzieciom zdobycie jak największej liczby doświadczeń, różnorodnych umiejętności i samodzielne konstruowanie wiedzy.

W edukacji wczesnoszkolnej należy zaplanować następujące role dla ucznia:

- dziecko w roli obserwatora rówieśników i dorosłych,
- dziecko w roli współbadającego,
- dziecko w roli badacza i eksperymentatora.

Aktywizując dziecko do działania, doświadczania i przeżywania, nauczyciel pomaga mu samodzielnie odkrywać wiedzę, wyzwala różnorodne emocje towarzyszące uczeniu się, wzbogaca zasób słownic-

twą, inspirując do wypowiadania myśli i sądów. Ułatwia wybieranie celu, planowanie jego osiągnięcia i wybór skutecznego sposobu postępowania w procesie realizacji. Planując lub organizując sytuację zadaniową, nauczyciel powinien pamiętać, że dla pełnej skuteczności uczenia się poprzez działanie dziecko musi pokonać kolejne etapy działania, tj. dokonać analizy treści zadania, porównania i twórczej refleksji nad badanym zjawiskiem; uogólnić spostrzeżenia i postawić wnioski; sprawdzić w praktyce ustalone przez siebie rozwiązania. Każde poprawnie wykonane działanie:

- wzbogaca doświadczenia, dzięki którym tworzy się system wiedzy i następuje rozwój pojęć,
- wzmacnia odporność emocjonalną, daje motywację do rozwiązywania nowych (często trudnych) sytuacji,
- budzi motywację do podejmowania wysiłku intelektualnego,
- doskonali umiejętność planowania i organizowania działań, by ich realizacja była efektem właściwego i ekonomicznego postępowania,
- doskonali dokonywanie samokontroli i samooceny prowadzonych działań,
- umożliwia obserwację rówieśników i dorosłych (nauczyciela, gościa klasy, eksperta itd.) – w jaki sposób oni radzą sobie w podobnej sytuacji,
- pozwala na prezentowanie efektów pracy własnej lub grupowej wybranym sposobem,
- kształtuje umiejętności wyrażania swoich myśli i ocen, towarzyszących działaniu we współpracy.

Realizacja celów edukacyjnych przedstawionych w *Programie*, a wynikających z treści nauczania zawartych w podstawie programowej, jest możliwa przez stwarzanie sytuacji dydaktyczno-wychowawczych służących uczeniu się przez działanie i przeżywanie. Wymaga również kształtowania umiejętności skutecznego komunikowania się za pomocą wypowiedzi słownych i pisemnych, słuchania i czytania ze zrozumieniem oraz odbioru i nadawania komunikatów pozawerbalnych. Są to podstawowe środki komunikacji społecznej, które powinny rozwijać zdolności porozumiewania się i umożliwić dziecku wejście w świat złożonych związków i zależności w przyrodzie, społeczeństwie i kulturze.

W tak organizowanym procesie uczenia się dziecka przez własne doświadczenie nauczyciel klas 1–3 staje się organizatorem i animatorem procesu dydaktycznego. Ma towarzyszyć dziecku w jego rozwoju i ułatwiać zdobywanie wiedzy, umożliwiać samodzielne badanie i odkrywanie, motywować i pobudzać do samodzielnych odkryć oraz pomagać w ich organizowaniu, stawiać pytania i odpowiadać na pytania dziecka. Wymaga to od nauczyciela dokładnej znajomości grupy, ale także dobrej znajomości każdego dziecka indywidualnie, jego sposobu myślenia, cech osobowościowych, preferowanego stylu uczenia się i prawidłowości w zakresie przyswajania wiedzy. Byłoby wskazane, aby podstawą planowania pracy edukacyjnej były wyniki przeprowadzonej diagnozy wstępnej.

Spełnienie wymienionych postulatów umożliwi dzieciom opanowanie umiejętności korzystania z dóbr kultury, poznanie dziedzictwa kulturowego tak dokładnie, by odczuwać wspólnotę kulturową z innymi i skutecznie działać.

Zasady pracy pedagogicznej z uczniem ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi

Praca z uczniem ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi powinna być prowadzona ze znajomością zasad działania odpowiadających charakterowi udzielanego wsparcia oraz z zastosowaniem reguł postępowania uwzględniających konkretne potrzeby edukacyjne ucznia. Istnieje też wiele uniwersalnych zasad wartych wprowadzenia do pracy indywidualnej. W bezpośrednim kontakcie z dzieckiem dobrze jest komunikować się w sposób sprzyjający jego rozwojowi.

Konstrukcję płaszczyzny porozumiewania się można oprzeć na następujących przykładowych zasadach indywidualnej pracy z dzieckiem:

1. Staraj się usamodzielniać dziecko.
2. Dostosuj sposób komunikowania się do jego możliwości psychofizycznych.
3. Informuj go o sposobie własnego rozumowania.
4. Bądź dyskretny.
5. Bądź konsekwentny w prezentowaniu wartości.
6. Zachęcaj do działań twórczych.
7. Inicjuj działania twórcze.
8. Pobudzaj wyobraźnię.
9. Utrzymuj porządek w swoim otoczeniu.
10. Wsłuchuj się w racje dziecka.
11. Podążaj za jego rozumowaniem.
12. Podawaj i ćwicz z nim wszystkie metody pracy potrzebne do wykonania zadania.
13. Nie pośpieszaj go.
14. Bądź gotowy do zmiany sposobu działania.
15. Prezentuj swoje poczucie humoru z umiarem.
16. Dawaj przykłady dobrych rozwiązań.
17. Wykorzystuj na bieżąco zdarzenia do formułowania przykładów pożądaných postaw.
18. Prezentuj przykłady różnych zachowań w takiej samej sytuacji.
19. Prezentuj inne wzorce, jeżeli postępowanie ucznia wynika z przyjęcia przez niego postawy niezgodnej z przyjętym systemem wartości.
20. Nawiażuj kontakty z uczniem na płaszczyźnie rzeczywistych trudnych sytuacji, z którymi ma do czynienia.

Kilka praktycznych rozwiązań w pracy z uczniem ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi

Podejmując pracę z uczniem o wolniejszym tempie pracy, nie osiąającym dojrzałości szkolnej, z deficytami rozwoju, nauczyciel ustala indywidualne wyznaczniki jego postępów edukacyjnych. W zależności od charakteru specjalnych potrzeb ucznia określa: zakres dostosowania programu edukacyjnego, uwarunkowania wynikające z diagnozy ucznia, cele edukacyjne i terapeutyczne oraz procedury ich osiągania, zasady pracy i oceniania. Ustalenia te przekładają się na sposób prowadzenia zajęć obowiązkowych, dodatkowych i nadobowiązkowych.

W ramach zajęć nauczyciel edukacji wczesnoszkolnej musi wykonać dodatkowe czynności, zastosować odpowiednie rozwiązania metodyczne. W poszczególnych etapach procesu kształcenia powinien mieć na uwadze możliwości i potrzeby ucznia.

Ważne dla jakości pracy pedagogicznej i terapeutycznej jest przygotowanie warunków zewnętrznych, np. dla ucznia z niepełnosprawnością odpowiednie miejsce pracy, sąsiedztwo innego kolegi lub koleżanki, właściwe oświetlenie, pomoce dydaktyczne, wielkość i kolor czcionki w tekście itp.

Uświadomienie celów i wytworzenie pozytywnej motywacji będzie się wiązało z zainteresowaniem ucznia dodatkowo celem terapeutycznym (oprócz edukacyjnego). Nauczyciel powinien opierać się na mocnych stronach ucznia. Postawiony cel nie może sprawiać trudności ani wymagać długiego czasu realizacji (lub przeciwnie – w przypadku ucznia uzdolnionego będzie stanowić stymulujące wyzwanie), powinien być powiązany z doświadczeniem i wiadomościami, które ma uczeń (tzw. wiedza osobista), stwarzać okazję do rewalidacji. Pozwoli to uczniowi uzyskać

poczucie kontroli i wiary w swoje możliwości, zaakceptować własne ograniczenia, bezpiecznie odnaleźć się w klasie/grupie. Zaletą strategii projektu edukacyjnego oraz pracy w grupach jest między innymi to, że podczas jego realizacji znajdują się zadania dla wszystkich uczniów, także z mniejszymi możliwościami psychofizycznymi.

Wprowadzanie nowych treści wymagać będzie od nauczyciela zabiegów ułatwiających uczniowi poznanie, samodzielną obserwację, wskazanie istotnych, typowych i indywidualnych cech rzeczy i zjawisk w sposób uwzględniający specyficzne trudności charakterystyczne dla danego dziecka i specjalne potrzeby edukacyjne. W poznawanie nowych treści są zaangażowane różne sfery funkcjonowania dziecka (emocjonalno-motywacyjna, poznawcza, językowa, społeczna i fizyczna). Nauczyciel, dobrze znający mocne i słabe strony ucznia, powinien wykorzystać niezaburzone procesy psychofizyczne.

Proces kształcenia także musi odbywać się za pomocą dostosowanych do wieku intelektualnego oraz możliwości percepcyjno-poznawczych dziecka środków dydaktycznych: okazów naturalnych, modeli, schematów, ilustracji, tekstu mówionego i pisanego oraz optymalnie dobieranego środowiska wychowawczego. Umożliwia to poznawanie polisensoryczne. Łatwiej wtedy o prawidłowe przeprowadzenie procesu kształtowania pojęć (od pojęć konkretnych do bardziej abstrakcyjnych, od pojęć prostych do złożonych). Wiązanie elementów wiedzy i tworzenie struktur poznawczych jest istotnym warunkiem rozwijania myślenia uczniów.

Na etapie utrwalania przez zastosowanie w praktyce uczeń ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi powinien mieć zagwarantowaną dostateczną ilość czasu na działanie. Działanie praktyczne ma także duże walory wychowawcze. Uczy współdziałania, daje poczucie własnej wartości i możliwości, rozwija zainteresowania.

Ogniwa procesu edukacji, jakimi są kontrola i samokontrola osiągniętych przez uczniów kompetencji, są równocześnie elementami diagnozy, rozpoznania wyników procesu uczenia się. W kształceniu uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi nauczyciel i uczeń sprawdzają, w jakim stopniu udało się zrealizować cele edukacyjne i terapeutyczne. Nauczyciel ocenia przede wszystkim **wysiłek i wytrwałość ucznia** w pracy, a nie efekt. Uczeń zaś powinien sam zorientować się, co zrobił dobrze, a co źle.

Dla prawidłowego przebiegu procesu kształcenia istotne jest, jak silne ma uczeń poczucie przynależności do środowiska rówieśniczego. Przykre doświadczenia, brak uznania i wiary we własne siły mogą spowodować izolowanie się lub agresję. Włączanie ucznia z niepełnosprawnością do grupy sprawnych rówieśników należy starannie przygotować. Uczniowie powinni wiedzieć o niektórych trudnościach/ograniczeniach koleżanki lub kolegi, ale także o jego mocnych stronach, o tym, kiedy powinni, udzielać wsparcia, a kiedy nie. Zadaniem nauczyciela jest kreowanie sytuacji, w których uczniowie mogą wspólnie poszukiwać i badać, licząc na siebie nawzajem w sytuacjach zadaniowych, wykraczających czasami poza ich indywidualne możliwości.

Praca z uczniem zdolnym i uzdolnionym

Zdolności mogą być rozumiane jako sprawniejsze wykonywanie określonych czynności w stosunku do innych, wrodzone predyspozycje do wykonywania określonych działań lub jako uwarunkowane wewnętrznie i najczęściej wrodzone możliwości sprawnego działania – w sensie określonych predyspozycji i postaw (Czelakowska 2007).

W. Szewczuk (1990) wyróżnia zdolności ogólne oraz zdolności specjalne. Wskaźnikami tych pierwszych są: inteligencja, myślenie, spostrzeganie, zapamiętywanie (wyuczalność), wyobraźnia,

sprawność ruchowa (zręczność), wrażliwość emocjonalna. Zdolności specjalne są związane z określoną dziedziną (lub dziedzinami), np.: organizacyjne, poznawcze, produkcyjne, artystyczne, wychowawcze, opiekuńcze, usługowe, porządkowe, sportowe; w ich obrębie występuje duże zróżnicowanie.

W praktyce pedagogicznej niezwykle przydatne może okazać się wykorzystanie teorii inteligencji wielorakich Gardnera (2009). Ten amerykański psycholog i pedagog proponuje dokonanie diagnozy profilu inteligencji dziecka i wskazanie jego mocnych stron (inteligencji dominujących) w celu rozwoju zauważonych inteligencji oraz użycia uzdolnień dominujących do rozwijania słabych. Teoria Gardnera może być wykorzystana przez nauczycieli zarówno w pracy z uczniem uzdolnionym, jak i w projektowaniu działań pedagogicznych adresowanych do ucznia o wolnym tempie pracy, niższej inteligencji ogólnej oraz niewielkiej motywacji do uczenia się.

Gardner wyróżnia i opisuje następujące rodzaje inteligencji:

- językową (lingwistyczną),
- matematyczno-logiczną,
- ruchową,
- wizualno-przestrzenną,
- muzyczną,
- przyrodniczą,
- intrapersonalną,
- interpersonalną,
- egzystencjalną.

Cele edukacyjne lub edukacyjno-terapeutyczne w pracy z uczniem uzdolnionym:

- wszechstronny rozwój,
- rozwój wyobraźni twórczej i myślenia dywergencyjnego,
- kształtowanie pamięci i wdrażanie do stosowania efektywnych technik uczenia się,
- wdrażanie do samokształcenia,
- nauka stawiania, realizowania i oceniania własnych celów edukacyjnych,
- wdrażanie do systematyczności i samodzielności,
- nauka obiektywnej samooceny osiągnięć,
- zwiększenie samoświadomości i procesów motywacyjno-poznawczych,
- rozwój społeczno-emocjonalny, w tym integracja z grupą rówieśniczą,
- nauczanie radzenia sobie z oceną innych i z niepowodzeniami,
- kształtowanie umiejętności językowych, niezbędnych do dalszego rozwoju uzdolnień.

Metody, formy i środki dydaktyczne w pracy z uczniem uzdolnionym

Metody pracy z uczniem uzdolnionym:

- **metody aktywizujące**, zachęcające do dostrzegania i rozwiązywania problemów i podejmowania własnych działań samokształcących: metody poszukujące – metoda problemowa i jej odmiany: problemy otwarte i zamknięte, problemy typu „odkryć” i „wynaleźć”, problemy intelektualne i społeczno-moralne oraz problemy teoretyczne i praktyczne, metody oparte na przeżywaniu,
- **metody heurystyczne**, np. burza mózgów czy synektyka,
- metody rozwijające myślenie konwergencyjne, uczące myślenia algorytmicznego,
- techniki szybkiego uczenia, np. szybkiego czytania i mnemotechniki,
- metody rozwijające umiejętności komunikacyjno-społeczne,

- metody praktyczne, np. metoda projektu, metody zadaniowe,
- metody integracyjne i uczące współpracy, gry dydaktyczne,
- dyskusje uczące doboru trafnych argumentów oraz szacunku dla innych osób,
- trening twórczości integrujący różnorodne metody heurystyczne,
- metody umożliwiające ekspresję ucznia w wybranych przez niego dziedzinach oraz gwarantujące poznanie i zrozumienie wybitnych osób i ich dokonań, kształtujące system wartości, poczucie estetyki oraz umożliwiające znalezienie inspiracji i mistrzów,
- **metody waloryzacyjne:** ekspresyjne (np. inscenizacje, symulacje, drama, pantomima, metody wykorzystujące środki plastyczne lub muzyczne) i impresyjne (np. udział w przedstawieniach, wystawach, spotkaniach z pisarzami, muzykami),
- **metody ewaluacyjne,** pozwalające na dokonywanie samooceny podejmowanych i zrealizowanych zadań, konstruktywną ocenę działań innych oraz przyjmowanie oceny innych, w szczególności rówieśników.

Indywidualna praca z uczniem uzdolnionym może przybierać różne formy (jednocześnie), takie jak:

- dostosowywanie metod, form pracy i środków dydaktycznych do stylu uczenia się ucznia; praca w grupie, mikronauczanie,
- indywidualizowanie pracy domowej i zadań dodatkowych,
- podejmowanie inicjatyw badawczych, obserwacji,
- realizowanie projektu edukacyjnego,
- udział w konkursach,
- reprezentowanie szkoły na zewnątrz,
- inicjowanie działań twórczych, np. pisanie książeczek, układanie wierszy, piosenek, drama, inscenizacja, teatr, działalność w szkolnych kołach, miniakademiach naukowych i inne formy aktywności.

Formy organizacyjne zajęć

Zaleca się ograniczenie pracy zbiorowej, podczas której uczniowie szczególnie uzdolnieni nudzą się. Praca zbiorowa przynosi dobre efekty, jeżeli jest stosowana m.in. w następujących momentach procesu kształcenia: na wstępie zajęć, podczas organizowania ćwiczeń i wyjaśniania ich celu oraz sensu, przy podsumowywaniu efektów pracy grupy, podsumowywaniu zajęć, wyjaśnianiu i zadawaniu pracy domowej uczniom.

Z większą niż dotychczas częstotliwością powinna być stosowana praca grupowa, podczas której powstają więzi społeczne. Do pracy w grupach, niezbędnej formy organizacji zajęć w związku z projektami edukacyjnymi, należy uczniów sukcesywnie przygotowywać już w klasie pierwszej. W grupach jednorodnych pod względem zdolności uczniowie dzielą się wiedzą i doświadczeniami z uczniami o podobnych możliwościach, natomiast w grupach o zróżnicowanym poziomie – uczą się wspierać innych, pokonywać nieśmiałość, przekazywać w sposób zrozumiały posiadaną wiedzę; zalecane jest także stosowanie losowego doboru grupy, aby podczas realizowania wspólnych celów możliwa była integracja osób o zróżnicowanym potencjale intelektualnym i społecznym.

- Praca indywidualna (jednolita lub zróżnicowana), m.in. z wykorzystaniem kart pracy, pozwala na dostosowanie treści i wymagań do możliwości i zainteresowań ucznia, szczególnie ucznia o wolniejszym lub szybszym tempie pracy.

Formy organizacyjne w systemie kształcenia

Oprócz pracy w systemie klasowo-lekcyjnym warto zapewnić uczniowi możliwość uczestnictwa w:

- zajęciach pozalekcyjnych w szkole: kołach zainteresowań, warsztatach przedmiotowych, w klubach naukowych,
- zajęciach pozaszkolnych, np. w domach kultury, na wyższych uczelniach, na warsztatach organizowanych przez pasjonatów jakiejś dziedziny,
- konkursach, turniejach i olimpiadach, projektach tematycznych oraz obozach wakacyjnych (umożliwienie uczniom zdolnym potwierdzenia własnej wiedzy).

Środki dydaktyczne

W procesie kształcenia młodszych uczniów zalecane są zarówno środki naturalne (np. okazy, zwierzęta, rośliny, pomniki przyrody), jak i techniczne (np. książki, gazety, czasopisma, filmy, obrazy, zdjęcia, prezentacje, gry i symulacje).

Bogactwo i różnorodność środków dydaktycznych uatrakcyjniają naukę (zapobiegają znudzeniu i znużeniu) oraz pozwalają głębiej poznać przekazywane treści. W wielu przypadkach takim środkiem jest komputer, jednak należy mieć świadomość, że jego rolą jest wzbogacanie procesu dydaktycznego w obrębie wszystkich pozostałych edukacji.

Dla młodszych uczniów bardziej korzystne jest stosowanie naturalnych środków dydaktycznych, których mogą dotknąć, które mogą usłyszeć i zobaczyć. Proponuje się korzystanie z odtwarzaczy CD, DVD (płyty muzyczne, filmy edukacyjne, bajki), ułatwiających i rozbudzających zainteresowanie muzyką, ruchem, językiem ojczystym i językami obcymi.

Interesujących doświadczeń dostarczą uczniom wycieczki szkolne do celowo wybranych miejsc. Jeśli będą miały charakter patriotyczny, celem może być miejsce pamięci narodowej, historyczna budowla, pomnik; jeśli będzie to projekt o charakterze zawodoznawczym, wybór może paść na pocztę, straż pożarną, piekarnię, młyn, warsztat samochodowy itp.

8 Kryteria oceny i metody sprawdzania osiągnięć ucznia

Ocenianie osiągnięć edukacyjnych polega na rozpoznawaniu przez nauczycieli poziomu opanowania przez ucznia wiadomości i umiejętności w stosunku do wymagań edukacyjnych wynikających z podstawy programowej i realizowanego programu nauczania oraz dokonanych postępów.

W procesie monitorowania rozwoju dziecka należy wykorzystywać różnorodne okazje do diagnozy i obserwacji, a przy tym uwzględniać różnice indywidualne. Ocenianie powinno być naturalnym zjawiskiem towarzyszącym nauczaniu i uczeniu się, połączonym z udzielaniem wsparcia.

Warto podkreślić, iż ocenianie powinno być wielowątkowe, tzn. winno wykorzystywać wiele okazji, by odnotować różne formy aktywności ucznia i obserwować postępy.

W proponowanych sposobach osiągania zamierzonych celów edukacyjnych wymienić należy:

- dokładne poznanie ucznia i jego otoczenia (przeprowadzenie szczegółowej diagnozy, systematyczne obserwowanie i ocenianie postępów, poznawanie osobowości ucznia i preferowanego przez niego sposobu/stylu uczenia się, rozpoznawanie środowiska rodzinnego),
- dostosowywanie wymagań do indywidualnych możliwości ucznia (zwrócenie uwagi na specjalne i specyficzne potrzeby edukacyjne po uzyskaniu niezbędnych informacji od specjalistów), dobór metod nauczania i mediów, aranżowanie środowiska edukacyjnego,
- zwrócenie uwagi na inicjatywność i przedsiębiorczość oraz kreatywność uczniów, umiejętność radzenia sobie w sposób niestandardowy, ale zgodny z normami współżycia społecznego,
- systematyczną i twórczą współpracę z rodzicami lub opiekunami dziecka (organizowaną według bieżących potrzeb), kształtowanie metod i postaw wychowawczych, stałą komunikację szkoła–dom, nauczyciele–rodzice/prawni opiekunowie dziecka.

Monitorowanie osiągnięć ucznia i systematyczne ocenianie postępów jest niezbędne w procesie nauczania i wychowania. W edukacji wczesnoszkolnej stosuje się, jako formę oceniania ocenianie opisowe, informując ucznia i jego rodziców/prawnych opiekunów o poziomie osiągnięć. W treści oceny powinno się znaleźć wskazanie ewentualnych kierunków kształtowania i doskonalenia umiejętności, jeśli zajdzie taka konieczność. W procesie oceniania częściowego (wewnątrzszkolnego) należy wykorzystywać sposoby określone w statucie szkoły. Obserwacja praktyki szkolnej pozwala zauważyć proponowane przez nauczycieli następujące rozwiązania: oceny punktowe, wykorzystanie znaczków o określonej i umownej treści, oceny wyrażone stopniem szkolnym, listy informacyjne i gratulacyjne dla rodziców/prawnych opiekunów, listy do uczniów.

Warto zachęcać nauczycieli, aby w szerszym niż dotychczas zakresie włączali do oceny samoocenę, ponieważ uświadamia ona uczniowi podzielenie się z nim odpowiedzialnością za osiągnięcia edukacyjne. Samoocena może obejmować między innymi refleksję nad starannością realizowania obowiązków szkolnych, wkładem w pracę zespołu, aktywnością na zajęciach, stosunkiem do rówieśników i innymi ważnymi, wybranymi przez nauczyciela przy współudziale uczniów kategoriami.

Wskazane jest monitorowanie osiągnięć zespołu klasowego i poszczególnych uczniów, żeby z nagromadzonych informacji móc sporządzić wyczerpującą ocenę poziomu wyników semestralnych i/lub rocznych, uwzględniającą możliwości edukacyjne i wysiłek każdego ucznia.

Monitorowanie to systematyczne gromadzenie informacji o warunkach, przebiegu i rezultatach działań dydaktyczno-wychowawczych, nieustanne obserwowanie i badanie efektów realizacji programu nauczania. To także ewaluacja własnej pracy nauczyciela.

Przejawami działań nauczyciela, dążącego do sporządzenia oceny czytelnej dla ucznia i rodzica oraz spełniającej funkcje informacyjne i motywacyjne, są:

- gromadzenie i dokładne analizowanie informacji o postępach poznawczych i psychomotorycznych oraz reakcjach emocjonalnych dzieci,
- rozpoznanie i określenie indywidualnych potrzeb edukacyjnych uczniów, profilu rozwoju,
- obserwowanie szkolnej kariery dziecka i wspieranie jej, wzmacnianie naturalnej motywacji do uczenia się,
- diagnozowanie osiągnięć edukacyjnych ucznia,
- okresowe sprawdzanie wiadomości i umiejętności,
- gromadzenie informacji o środowisku domowym i przebiegu rozwoju dziecka we wcześniejszym okresie oraz danych uzyskanych w bieżącej komunikacji z rodzicami lub opiekunami dziecka, stanowiących kontekst interpretacyjny postępów edukacyjnych,
- informowanie rodziców/prawnych opiekunów o przebiegu rozwoju ich dziecka,
- przestrzeganie warunków i sposobów realizacji treści kształcenia, zawartych w obowiązującej podstawie programowej.

Szczegółowe kryteria oceny osiągnięć edukacyjnych uczniów po klasie trzeciej/po cyklu kształcenia, to efekty określone w podstawie programowej. W *Programie* – w rozdziale piątym, zatytułowanym *Treści nauczania–uczenia się i przewidywane efekty edukacyjne*, znajdzie nauczyciel **dodatkowe kryteria oceny**, także po klasie trzeciej oraz po klasie drugiej i pierwszej. Efekty te można jeszcze bardziej zoperacjonalizować, czyli uszczegółowić w szkolnym/klasowym systemie oceniania, odnosząc do poszczególnych edukacji, ale myśląc również o umiejętnościach ponadprzedmiotowych.

Analizując postępy edukacyjne ucznia, warto doceniać jego wysiłek i wytrwałość w dążeniu do celu. Należy pamiętać, że uczniowie różnią się tempem rozwoju i nie wszyscy w tym samym czasie opanują umiejętności określone w poszczególnych edukacjach.

Jako kryteria oceniania postępów edukacyjnych uczniów ze specyficznymi i specjalnymi potrzebami można wykorzystać cele zaplanowane do osiągnięcia i określone w indywidualnym programie edukacyjno-terapeutycznym.

Bibliografia

1. Adamek I. (2000), *Podstawy edukacji wczesnoszkolnej*, Kraków.
2. *Aktywność twórcza dzieci i młodzieży*, (1988), Popek S. (red.) Warszawa.
3. Bilewicz-Kuźnia B., Parczewska T. (2010), *Metoda projektów w edukacji małego dziecka. Propozycje metodyczne do programu wychowania przedszkolnego „Ku dziecku”*, Warszawa.
4. Buczyńska J., Siemieniecki B. (2001), *Komputer w rewalidacji*. Toruń.
5. Cęcelek G., Potoczna M., Przybysz-Zaremba M. (red.). (2016), *Rodzina-Szkoła-Środowisko społeczne – obszary kształtowania kreatywności i twórczości dziecka (ucznia)*, Skierniewice.
6. Czelakowska D. (2001), *Inteligencja i zdolności twórcze dzieci w początkowym okresie edukacji*, Kraków.
7. De Bono E. (1995), *Naucz swoje dziecko myśleć*, Warszawa.
8. Dyrda B. (2000), *Syndrom nieadekwatnych osiągnięć jako niepowodzenie szkolne uczniów zdolnych. Diagnoza i terapia*, Kraków.
9. Furmanek W. (1987), *Podstawy wychowania technicznego*, Rzeszów.
10. Gardner H. (2009), *Inteligencje wielorakie. Nowe horyzonty w teorii i praktyce*, Warszawa.
11. Gardner H. (2011), [w:] *Edukacja umysłu. Elastyczny model edukacji oparty na teorii inteligencji wielorakich Howarda Gardniera. Materiały konferencyjne*, Kielce.
12. Helm J.H., Katz L.G. (2003), *Mali badacze. Metoda projektu w edukacji elementarnej*. Warszawa.
13. Janicka-Panek T. (2007), *Stanowienie celów dydaktyczno-wychowawczych w zintegrowanej edukacji uczniów*, Skierniewice–Radom.
14. Janicka-Panek T. (2014), *Nauczyciel edukacji wczesnoszkolnej wobec aktualnych wyzwań edukacyjnych*, [w:] „Edukacja Ustawiczna Dorosłych”, nr 4 (87).
15. Janicka-Panek T. (2015), *Transformacja celów wychowania w (z/dez)integrowanej edukacji wczesnoszkolnej*, Radom.
16. Janicka-Panek T. (2015), *Transformacja (negatywna) wychowania technicznego uczniów klas I-III; próby poszukiwania konstruktywnych rozwiązań w edukacji*, [w:] *Edukacja wczoraj–dziś–jutro. Edukacja w dialogu pokoleń i budowaniu lepszej przyszłości*, E. Sałata, M. Mazur, J. Bojanowicz (red.), Radom.
17. Janicka Panek T. (2015), *W poszukiwaniu strategii optymalizujących proces nauczania–uczenia się młodszych uczniów*, [w:] *LIFELONG LEARNING*, V.Tanaś, W. Welskop (red.), Wyd. Naukowe Wyższej Szkoły Biznesu i Nauk o Zdrowiu w Łodzi, Łódź
18. Klus-Stańska D. red. (2015), *(Anty) edukacja wczesnoszkolna*, Kraków.
19. Nowacki T.W. (2008), *Tworząca ręka*, Radom.
20. Ostrowska U. (2007), *Fenomen spotkania w wychowaniu*, „Edukacja”, nr 4.
21. Sękowski A. (2001), *Osiągnięcia uczniów zdolnych*, Lublin.
22. Stanek K. (2009), *Wychowanie do wartości*, [w:] *Czas na wychowanie, Główne konteksty i uwarunkowania*, B. Piątkowska (red.), Wałbrzych.
23. Szewczuk W. (1990), *Psychologia*, Warszawa.
24. Uszyńska-Jarmoc J. (2004), *Prace badawcze uczniów w młodszym wieku szkolnym*, [w:] *Transformacja w polskiej edukacji wczesnoszkolnej*, T. Lewowicki, W. Puślecki, S. Włoch (red.), Kraków.
25. Uszyńska-Jarmoc J. (2005), *Rozwój dziecka a edukacja*, [w:] *Edukacja elementarna. Podstawy teoretyczne–wybrane zagadnienia*, K. Lubomirska (red.), Warszawa.

Elementarz odkrywców

Nabyta przez Ciebie publikacja jest dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy o przestrzeganie praw, jakie im przysługują. Zawartość publikacji możesz udostępnić nieodpłatnie osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie umieszczaj jej w internecie.

Jeśli cytujesz jej fragmenty, to nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. Możesz skopiować część publikacji jedynie na własny użytek.

Szanujemy cudzą własność i prawo.
Więcej na www.legalnakultura.pl

© Copyright by Nowa Era Sp. z o.o. 2017
ISBN 978-83-267-3128-0
Warszawa 2017

Autor: **Teresa Janicka-Panek.**

Treści nauczania i przewidywane efekty edukacyjne z edukacji matematycznej: **Krystyna Bielenica, Maria Bura, Małgorzata Kwil, Bogusława Lankiewicz.**

Treści nauczania i przewidywane efekty edukacyjne z edukacji przyrodniczej: **Joanna Winiecka-Nowak.**

Treści nauczania i przewidywane efekty edukacyjne z edukacji informatycznej: **Michał Kęska.**

Redakcja merytoryczna i opracowanie redakcyjne: Bożena Gepert.

Redakcja językowa: Grażyna Oleszkowicz

Nadzór artystyczny: Kaia Juszczyk

Projekt okładki: Logoteka Piotr Rudź. **Projekt layoutu:** Małgorzata Koper

Realizacja projektu graficznego: Małgorzata Koper

Druk i oprawa: Przedsiębiorstwo Poligraficzne GRYFIS, Łomianki k. Warszawy